

Miquel Sitjar i Serra

Ribes de Freser

QUADERNS
de la
REVISTA
de
GIRONA

30 MONOGRAFIES LOCALS

RIBES DE FRESE

Miquel Sitjar i Serra

54 QUADERNS DE LA REVISTA DE GIRONA

DIPUTACIÓ de GIRONA
CAIXA de GIRONA

Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 54

Sèrie: Guies (Núm. 30)

Primera edició en català: octubre 1994

Tiratge: 2.500 exemplars

Edició:

Diputació de Girona/Caixa de Girona

Director de la Col·lecció:

Joan Domènech

Consell assessor:

Gabriel Alcalde, Narcís Jordi Aragó, Joan Badia,
Lluís Bayona, Martí Cama, Narcís Castells,
Ramon Ceide, Josep Clara, Josep M. Corretger,
Jordi Cuadras, Marta Franch, Víctor Gay, Miquel Gil,
Gaspar Jou, Jordi Mascarella,
M. Aurora Martín, Enric Mirambell, Joan Miró,
Joan Nogué, Narcís Puigdevall, August Rafanell,
Josep M. Rus, Erundí Sanz, Carles Sapena,
Montserrat Vayreda, Josep Vicens, Mariàngela Vilallonga,
Carme Vinyoles

Maquetació:

Pep Caballé

Redacció i administració:

Pujada de Sant Martí, 5. Telèfon (972) 205700
Apartat de Correus 11, 17080 Girona

Secretaria i distribució: Fina Poch

Fotocomposició i impressió:

Alzamora Artgràfica, S.A. Olot

ISBN: 84-8067-041-X

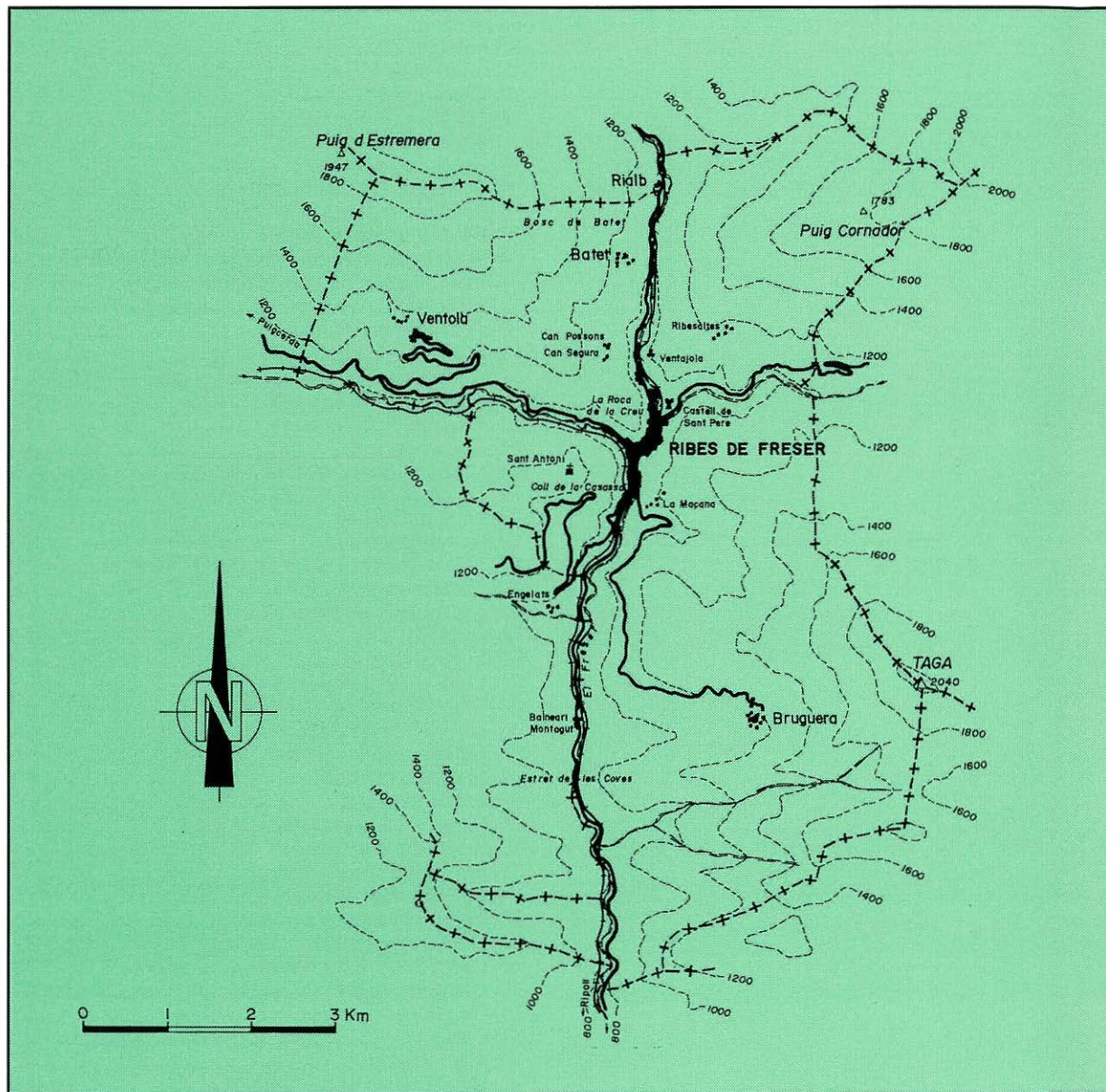
Dipòsit legal: GI-2013/94

PORTADA: La Roca de la Creu,
una de les imatges més conegudes de Ribes,
té un origen encara per descobrir.
(Foto: Josep Gili i Dordas).

Índex

Situació	4
Cronologia.....	6
1- La població	8
2- Ribes i la seva vall	10
3- Ribes i la divisió del territori	12
— Els ribatans de fora	14
4- Els primers temps	16
5- Fundació. Primers esments	18
6- El Ribes medieval: Bruguera i Ventolà	20
7- De plaça forta a capital de vegueria	22
8- Organització religiosa i confraries a l'edat moderna	24
— Les relíquies de sant Valentí a Ribes	26
9- Les classes dirigents dels segles XVII i XVIII	28
10- Activitats econòmiques	30
11- Sarraïns i francesos	32
12- Les guerres dinàstiques dels segles XVIII i XIX	34
— La parròquia l'any 1760	36
13- Progrés i catalanisme	38
14- Comunicacions	40
15- L'associacionisme durant els anys vint i trenta	42
16- La vida política abans de l'any 1936	44
17- La Guerra Civil	46
18- La postguerra	48
19- El progrés dels anys seixanta i setanta	50
20- L'ensenyament	52
21- Els esports d'hivern	54
22- El lleure	56
23- Vida parroquial	58
24- Entitats contemporànies	60
25- Primera premsa ribatana	62
26- La premsa de després de la guerra	64
27- Ètnies: golluts, gitanos i jueus	66
28- El llegendari ribatà	68
— Prosa ribatana	70
29- Ribes en la literatura	72
30- Els visitants il·lustres	74
31- Patrimoni arquitectònic	76
— La visió d'un anglès	78
32- Patrimoni artístic	80
33- Ribatans il·lustres	82
34- L'ermita de Sant Antoni	84
35- Costumari antic	86
36- Ocasions festives	88
37- L'escut	90
— Joan Triadú	92
— Bibliografia i agraïments	94

Situació

El municipi de Ribes de Freser, conegut abans de l'any 1916 només amb el nom de Ribes, es troba en la confluència de tres rius, a 912 metres d'altitud. Aquests rius, que baixen des dels cims del Pirineu a la vall, són el Freser, el Rigard i el Segadell.

Un parell d'elements geogràfics identifiquen Ribes: l'entorn físic, pirinenc o pre-pirinenc, segons el geògraf antic o modern que es llegeixi, i l'abundància de rius i fonts. Aquest darrer factor és tan determinant que dona nom al poble. Ribes ve del mot llatí vulgar *Rippas*, que significa les vores d'uns rius. En aquest sentit, el Reial Decret de 27 de juny de 1916, que afegeix *de Fresser* al nom del poble, no fa res més que completar una cosa que ja es donava per entesa. De fet, als ribatans els costa d'anomenar llur poble amb la denominació oficial de Ribes de Freser, i ningú no ha deixat d'usar la denominació tradicional de Ribes. El Freser baixa de Queralbs i travessa Ribes en direcció a Ripoll. El Segadell, que baixa de Pardines, és el primer d'ajuntar les seves aigües al Freser. El Rigard, que baixa de les muntanyes de la vall de Toses, conflueix amb el Freser en la zona més meridional de Ribes.

La presència de rius provoca un urbanisme peculiar, dominat per la presència ineludible dels ponts. Sembla que Ribes va trigar temps a tenir més d'un pont. Un d'ells, el de la plaça del Mercat, fixa, a més, la separació entre la Vila d'Amunt i la Vila de Baix.

Entre els rius i les muntanyes que encerclen el nucli de Ribes resta molt poc espai habitable. Sobre Ribes mateix hi cau la muntanya d'Ortellfet, avui més coneguda com Sant Antoni. El sud es troba dominat per la continuació de la mola de Sant Antoni i els contraforts del Taga, que gairebé no permeten la sortida cap a Ripoll per l'estret pas de les Coves. Pel nord i l'oest es troben els paisatges plenament pirinencs de Núria i Pardines.

Cronologia

- 200.000 aC** Primers vestigis de poblaments prehistòrics a la Vall de Ribes.
- 460** Presumpta i falsa data de fundació de Ribes per part de l'inexistent comte tirolès Guiu Ubaldo, natural d'Innsbruck.
- 886** Apareix per primer cop en un document el nom de Ribes.
- 900** La comtessa Guinilda té en propietat el mas *Illa Provencha* de la Vall Petrària. Podria tractar-se de l'antic mas de can Gorra.
- 982-1150** Diverses donacions atorguen el domini de Ventolà al monestir de Ripoll i diversos indrets i cases de Bruguera passen al monestir de Sant Joan de les Abadesses.
- 1035** Primera notícia de l'existència d'una església a Ribes.
- 1076** Surt per primer cop documentada l'església parroquial de Ribes, sota l'advocació de Santa Maria.
- Segle XII** Ramon de Ribes destrueix l'església, sense que se'n coneguin els motius.
- 1200** Ramon de Ribes, com a cosenyor de la Vall de Ribes, comparteix amb el rei el govern de la mateixa.
- 1345** Comença el govern de la Vall per part de veguers hereditaris de la família Ribes, que estaran més controlats pel rei del que ho estaven abans els cosenyors.
- 1381** Pere Galceran II de Pinós, baró de Mataplana, compra la Vall de Ribes a un Pere *el Cerimoniós* ofegat pels deutes.
- 1463** Els homes de la Vall de Ribes pacten amb el rei Lluís XI de França, que domina els comtats del Rosselló i la Cerdanya, el manteniment dels drets que ja tenien quan depenien de la corona catalana.
- 1482** El rei atorga l'explotació de la farga de Ribes a Miquel Alfonsello.
- 1599** En reconeixement de la cessió gratuïta de la Vall a la corona, Felip II atorga als seus habitants importants privilegis que reforcen la personalitat i independència de la Vall.
- 1661** Col·loquen la primera pedra de la que serà ermita de Sant Antoni.
- 1666** El 16 d'agost són entrades solemnement a Ribes, procedents de Roma, les relíquies del màrtir sant Valentí.
- 1714** L'aplicació del decret de Nova Planta retalla i modifica l'antic sistema de govern de la Vall de Ribes.
- 1761** Francesc Capdevila i Ventós, fill d'una de les famílies ribatanes més influents, guanya un concurs de poesia llatina a Vic.
- 1781** Acaben les obres d'ampliació de l'església parroquial de Ribes. Molt probablement, el típic campanar d'avui dia va substituir en aquesta mateixa data el d'estil romànic.
- 1793-1795** Els francesos volen el castell de Sant Pere, en una de les incursions fetes sobre Ribes.
- 1795** El ribatà Climent Lloser és elegit bisbe d'Eivissa.

1813 Manuel de Llauder expulsa les tropes franceses de Ribes.

1833-1840 Els carlins són els amos de Ribes.

1834 Creen el partit judicial de Ribes, però no pot constituir-se a causa de la guerra.

1870-1890 Eudald Carreres funda l'Hospital de Sant Eudald, després Hospital Municipal. Comença a funcionar la fàbrica tèxtil de can Recolons.

1908 Hivern històric per a l'esquí català. Ribes viu l'origen d'aquest esport a Catalunya.

1916 Un reial decret, publicat el 27 de juny, consagra el nom oficial de Ribes amb l'afegit "de Fresser".

1918 Se celebren els primers i únics Jocs Florals dels Pirineus, sota la presidència del poeta Àngel Guimerà.

1920 El tren arriba a Ribes. El 22 d'agost, Àngel Guimerà inaugura el passeig que duu el seu nom.

1931 S'inaugura la línia de tren Ribes-Núria.

1932 Fundació del Centre Catòlic Ribatà.

1933 El 25 de juny, amb motiu de la inauguració del camp de futbol, es presenta l'equip del *Club Deportivo Fresser*.

1936 Mor assassinat a Barbastre el claretjà ribatà Sebastià Riera, que després seria beatificat pel papa Joan Pau II.

1940 Comença el llarg mandat com a alcalde d'Antoni Font i Gratacós. En el mes d'octubre, un gravíssim aiguat castiga Ribes.

1945 Solemne inauguració del nou temple parroquial.

1948 El 15 d'agost, Ribes acull el primer Concurs de Gossos d'Atura dels celebrats a Espanya.

1957 Antoni Font es retira de la vida política i cedeix la vara d'alcalde a Sebastià Estrada.

1959 Els ribatans gaudeixen, durant uns moments, de la primera emissió de televisió que pot captar-se a Ribes. Era el mes de febrer.

1972 Sota la presidència del ministre de la Governació, Antonio Garicano Goñi, es constitueix, el dia 6 de novembre, la *Mancomunidad del Valle de Ribas*.

1979 Salvador Carrera i Comes és elegit alcalde del primer ajuntament democràtic.

Anys 80 Profundíssima crisi de la indústria tèxtil ribatana.

1984 Es redacta un projecte d'estatuts per al Casal Municipal de Cultura.

1987 Un grup independent obté l'alcaldia de Ribes.

Anys 90 La Generalitat completa les seves inversions a la Vall de Núria. Reconversió turística de la Vall de Ribes, atesa la profunda crisi de les indústries tradicionals.

LA POBLACIÓ

1

La població es veu condicionada per una important presència de muntanyes que deixen molt poc espai.

8

No hi ha gaires notícies fiables sobre la població de Ribes durant l'edat mitjana i èpoques anteriors. És molt estesa la idea d'una superpoblació general del Pirineu arran de la invasió sarraïna de les zones meridionals. Alguns historiadors insinuen que Ribes va patir també aquesta emigració massiva de gent del sud. No hi ha, però, cap dada numèrica que permeti d'avaluar la incidència demogràfica d'aquest fenomen.

Les primeres dades que es coneixen vénen d'una època tardana de l'edat mitjana. La fiscalitat medieval i les necessitats que la corona i

l'Església tenien pel que fa a sufragar les seves despeses, han fet conèixer indirectament quelcom de la població. És el sistema dels fogatges. La seva unitat és el "foc", que coincideix amb una casa o habitatge, que ha de cotitzar fiscalment. Un fogatge datat entre els anys 1365 i 1370 assigna a Ribes 223 focs. Aquestes dades, afegides a les del conjunt del curs del Freser fins a Campdevàno, donen un total de 278 focs, que significa 0,81 focs o cases per quilòmetre quadrat. Tot i que cal prendre aquestes dades amb totes les reserves possibles, les xifres vénen a coincidir amb la idea d'un elevat índex de població a l'edat mitjana.

Els manuals d'història de Catalunya no poden estar-se de plànyer la greu crisi demogràfica de la darrereria del segle XIV, que s'arrossega durant tot el segle XV. La densitat de població de la vall del Freser davallà del 0,81% al 0,62%. Ribes, en conjunt, presenta moltes oscil·lacions, però sempre queda molt lluny dels 223 focs del segle anterior. Es percep una lleu recuperació que té el seu clímax a la primeria del segle XVIII, quan a la Vall de Ribes poden comptabilitzar-se 2,8 cases per quilòmetre quadrat. Són els bons temps de l'eufòria

econòmica, generada per tot el que es mou a l'entorn de la farga i altres activitats artesanals. El famós cens de Floridablanca, de l'any 1788, fet ja per nombre d'habitants, atorga al municipi de Ribes 915 veïns. Durant la primera meitat del segle XIX, Ribes perd molts habitants per culpa dels diversos sotracs bèl·lics que va patir la població. El cens de l'any 1857, realitzat amb una gran depuració tècnica, indica una certa recuperació de població, en situar-la en 1.445 habitants.

Un dels nuclis fonamentals, el dels voltants de l'església, acollia la màxima densitat de població.

Les dades del segle XX, fins abans de la Guerra Civil, sempre donen un sostingut creixement vegetatiu d'habitants. La millora de les condicions higièniques i de salut fan que un indicador tan clar com la mortalitat infantil davalli abans de l'any 1936 al tres per mil. La població frega, i potser supera, els tres mil habitants. Un periòdic ribatà, *Petrària*, remarcava, l'any 1933, que Ribes havia guanyat en deu anys el fabulós nombre de mil habitants. L'empenta de la indústria tèxtil arrossegà riuades de gent cap a Ribes.

Aquest fenomen va continuar amb posterioritat a la Guerra

Qualsevol visitant, pot endur-se en època de vacances, una idea equivocada de la demografia del poble, quan veu els carrers plens amb motiu de les festes.

Civil, fins que la indústria tèxtil ha entrat en una greu crisi que ha paralytitzat el creixement de Ribes en els darrers anys, amb la consegüent pèrdua de població. Segons dades del mes de gener de 1994, Ribes compta amb 2.258 habitants, davant els 2.460 de l'any 1981. El més preocupant, però, és que, en aquests moments, les baixes superen les altes. Es a dir, hi ha un creixement vegetatiu negatiu.

RIBES I LA SEVA VALL

2

10

Qualsevol visitant de Ribes ha de saber que aquesta població fa de capital d'un ampli territori que ha vingut a anomenar-se, a partir d'un moment relativament tardà de la història, la Vall de Ribes. La unitat entre Ribes i els pobles de la seva Vall és indissoluble. Moltes pàgines d'aquest llibre, bàsicament les de contingut històric, hauran de llegir-se en un sentit supramunicipal. Els condicionaments geogràfics, els típics d'una vall pirinenca amb difícils accessos cap a fora, i una història medieval, dominada per l'intent de salvaguardar les peculiaritats pròpies de cada indret, estrenyen profundament els llaços entre els habitants de la Vall de Ribes.

*L'església de
Pardines amb el seu
campanar de torre.*

Dins la Vall de Ribes, cal separar molt bé el que són els territoris de la baronia dels que no ho són. Aquests serien els pobles que queden inclosos en el municipi de Toses. La denominació baronia de Toses té la seva raó de ser a la vista de la pertinença de la Vall de Toses a la baronia de Mataplana, propietat dels senyors feudals del mateix nom. Tot i l'origen medieval del nom de baronia, referit al territori de Toses, aquest continua emprant-se amb tota normalitat quan es parla dels

habitants de la vall de Toses. Entre aquesta i Ribes hi ha el poble de Planoles, a la vora del Rigard. Aquest poble ha progressat notablement en els darrers anys gràcies a la concentració de segones residències.

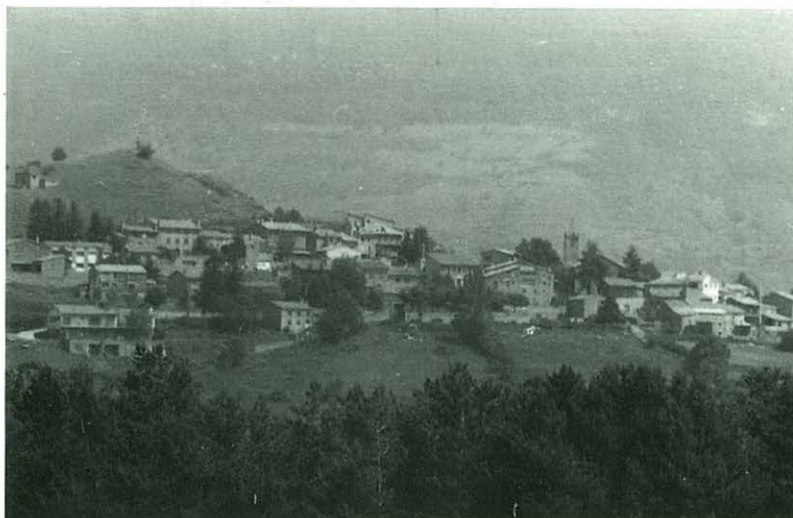
Freser amunt hi ha el municipi de Queralbs, que compta amb diversos veïnats i el santuari de Núria, que tanta importància està adquirint en el desenvolupament econòmic i turístic de Ribes en els darrers anys. Queralbs tingué un paper

molt important en l'edat mitjana ribatana, fins al punt d'obtenir una notaria des d'on es gestionaven diversos assumptes de la Vall. Avui en dia, Queralbs es troba molt ben connectat amb Ribes gràcies a una còmoda carretera i a la línia del tren Ribes-Núria.

El riu Segadell baixa a Ribes procedent de Pardines, un altre dels municipis importants de la Vall. Aquest municipi estava en igualtat de condicions amb els de Ribes i Queralbs, en el consell que regia l'antiga vegueria de la Vall de Ribes. Sembla que es trobava fortificat. Era pas obligatori cap a Camprodon. Avui ha quedat com un dels pobles més típics de la Vall, molt valorat per les seves festes i gastronomia.

*Imatge de Queralbs ,
uns dels pobles més
importants de la Vall.*

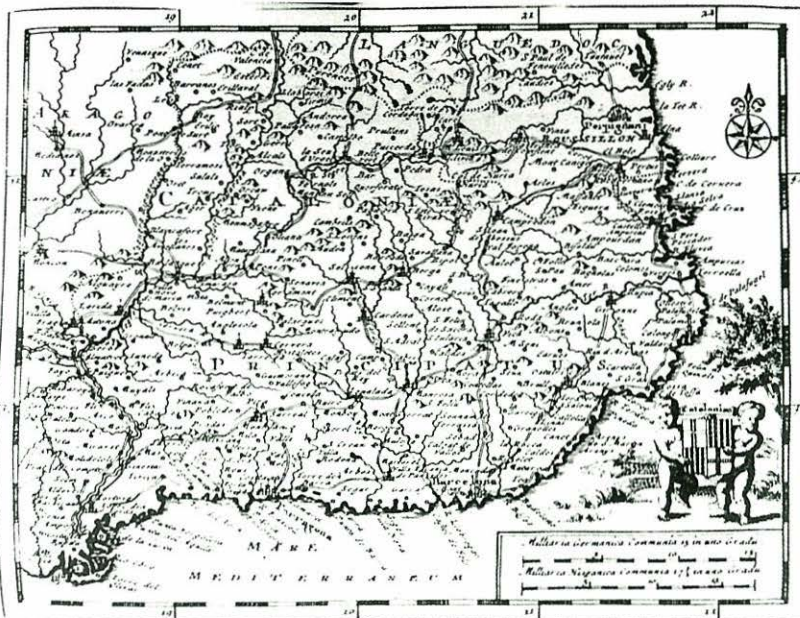
L'antiga personalitat de la Vall de Ribes es troba integrada en el marc més ampli del Ripollès. L'antic aïllament que feia aturar els passos dels homes de la Vall a Ribes, ha estat substituït per una fluïda comunicació amb Ripoll en tots els aspectes. Un factor que marca molt la vida de les persones, com és l'ensenyament, té, de molts anys cap aquí, un clar segell ripollès.

*El veí poble de
Campelles té un extens
nucli municipal.*

RIBES I LA DIVISIÓ DEL TERRITORI

3

Mapa de Catalunya del segle XVIII. Com en molts altres mapes de l'època, hi surt Ribes (escrit Rivas).

12

La peculiar situació de Ribes en l'interior d'una vall amb una forta personalitat pròpia, ha fet especialment difícil la seva ubicació en una regió en la qual es trobi còmoda. Avui, Ribes pertany a la comarca del Ripollès, fet que s'esdevé a partir de l'ordenació del territori propugnada per la Generalitat republicana l'any 1936. A més, Ribes i tot el Ripollès s'integren en l'anomenada Regió Sisena, amb la Cerdanya i Osona. Aquesta opció fou molt contestada en el Ribes dels anys trenta, atenent bàsicament a motius històrics.

La solució ideal hauria estat la de l'edat mitjana, quan Ribes i

la seva vall eren com un comtat en petit i es gaudia d'una certa autonomia dins el comtat de Cerdanya.

La pertinença de Ribes al comtat de Cerdanya contrasta tant com la seva adscripció al bisbat d'Urgell amb l'administració ripollesa d'avui. Amb tot, la història no és un argument prou potent, més encara quan ni la història pot negar un cert grau de familiaritat, quan no contacte directe i intens, entre Ribes i Ripoll durant molts temps passats.

Els contactes entre Ribes i l'antic comtat de Cerdanya són més aviat reduïts. Ribes és la

capital de la quarta vegueria en què es divideix aquest comtat fins al segle XVIII, i sembla gaudir d'una notable autonomia. Ribes mira de reüll i indirectament les diverses vicissituds per les quals passa aquest comtat. Així, és divertit de constatar com Ribes és una vila del regne de Mallorca, amb capital a Montpeller, durant els pocs anys del segle XIV en què el comtat de Cerdanya formà part de l'esmentat regne. Però, el més important és que Ribes exerceix una certa capitalitat que pot arribar a depassar els límits propis del seu marc

natural. La Vall de Camprodon arribà a dependre en certa manera de la vegueria de la Vall de Ribes. Notaris d'aquesta vegueria exerceixen les seves funcions en aquella vall.

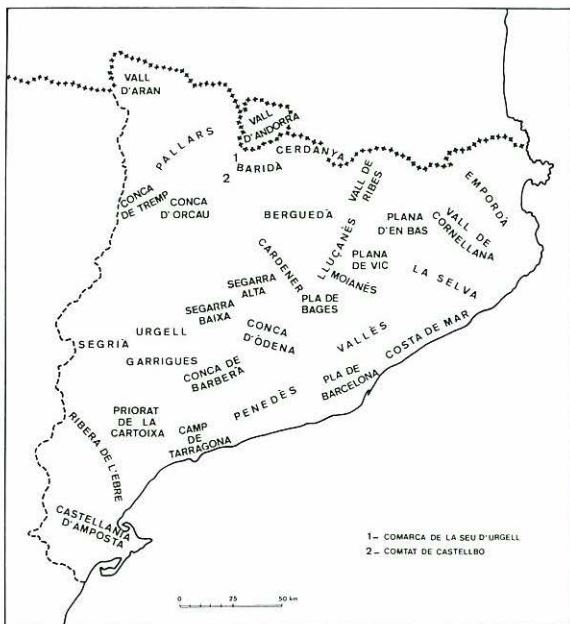
La personalitat pròpia de Ribes i la seva Vall fan que el geògraf Josep Aparici hi reconegui una comarca pròpia, que el decret de Nova Planta, de l'any 1716, s'encarregarà d'incloure en el *Corregimiento* o *Vegueria* de Puigcerdà amb el títol de sots-vegueria de la Vall de Ribes. Això no obstant, Ribes conservà algunes

perrogatives de capital. L'any 1785, s'instal·là a Ribes el Registre d'Hipoteques de l'Antiga Comptaduria, una mena de delegació d'hisenda pròpia.

L'últim tram del carrer de la Cerdanya, camí històric cap a aquesta comarca.

13

Aquest mapa mostra les 34 comarques catalanes tal i com les havia ideat el geògraf vuitcentista Josep Aparici.

L'any 1834, es completà la divisió territorial de l'Estat en partits judicials. El resultat és que Ribes té un partit judicial propi i que n'és el cap. Pertanyien al partit judicial de Ribes tota l'actual comarca del Ripollès i la Cerdanya. La capitalitat judicial implicava la residència del jutge, cosa que, en el cas de Ribes, mai no va arribar a succeir. El jutge de Ribes establí la seva residència a Puigcerdà per la inseguretat que hi havia a Ribes a causa de la Primera Guerra Carlina. I a Puigcerdà es quedà.

De la mateixa època que el partit judicial és la divisió provincial, que col·locà Ribes dins la província de Girona.

Molts ribatans s'han vist forçats, per circumstàncies diverses, a viure fora de la vila que els va veure néixer. Aquest fenomen, que en cap cas resulta tan traumàtic, ha generat un tipus especial de ribatans, en certa mesura uns ribatans de fora o uns ribatans de la diàspora, dominats per un intens afecte i una amable malenconia pel poble. Són tradicionals les trobades de gent de Ribes a Barcelona, Girona o altres indrets amb motiu de la festa de Sant Valentí, patró de la vila, o altres celebracions.

Per a il·lustrar-ho, és adient de recordar el poema de Francesc Bonada, *Dolços Somnis*, que fou premiat en els Jocs Florals dels Pirineus, celebrats a Ribes l'any 1918. Aquesta digna composició poètica, a banda de la melangia, descriu magníficament la relació entre Ribes i la Vall.

DOLÇOS SOMNIS

Vila de Ribes, hermosa vila,
en l'ampla falda del Pirineu,
estàs sentada com nina hermosa.
Tot són bellesa a l'entorn teu.

Lluny de tu em trobo; més, ai!
t'enyoro i en dolços somnis mon esperit
amb goig contempla ta imatge bella
que tinc gravada dintre mon pit.

I al contemplar-la veu ta vall tota,
veu que les coves són ton portal,
veu lo Freser que passant-lo juga,
veu ta bandera que és el Puigmal.

Veu les muntanyes que t'emmurallen:
les de Pardines a sol ixent,
al nord més altes veu les de Núria,
i les de Toses veu a ponent.

Al sud contempla les de Campelles
i de Bruguera amb son Taga altiu.

Veu com ne brollen fonts cristal·lines
que tot juntant-se formen un riu.

I a tu et veu, Vila, dins la Vall fonda
llarga i estreta, i això t'escau,
entre muntanyes que quasi es toquen,
dossier riquíssim te fa el cel blau.

I veu tes places sempre festives,
veu sempre alegres tots los fills teus.
Tres rius s'hi junten i en dolç murmuri
ses aigües pures besen tos peus.

Veu tos salts d'aigua que fan grans forces,
veu tes cingles i tendres prats,
veu tes bosquíries que et fan corona,
veu com pasturen mansois ramats.

Veu que dels pobles de la vall tota,
cada diumenge, de tots indrets,
la gent contenta va cap a Ribes
com a la lloca van los pollets.

Són de Pardines, Serrat, Bruguera
Queralbs, Campelles, Batet, Nevà,
Fornells i Toses, Dòrria, Espinosa
Planés, Planoles i Ventolà.

D'eixa contrada n'ets la pubilla.
Per ço tots porten a tu llurs fruits.
I tu els hi dones tot lo que els manca.
Jamai s'entornen los cistells buits.

Veu com t'enjoia la primavera.
Les orenetes vénen a vols,
concerts dolcíssims te fan les merles,
cucuts i guatlles i rossinyols.

La primavera amb son verd puríssim,
te fa més bella que de costum.
I ta campinya de flors s'omplena
que arreu escampen un dolç perfum.

Quan ja s'apropen les calors fortes,
quan ja comença lo ric estiu,
veu que a tu corre una gran gentada
buscant ton clima fresc i joliu.

N'és la Colònia rica i amable
que amb goig passeja per tos carrers.
Veu com a Núria i cap a Cerdanya
alegres passen els forasters.

Veu tes fontetes que arreu t'enrotllen:
A veure'n aigua tothom hi va.
I en fina alfombra de tendra herbeta
jeuen i diuen: que bé s'hi està!

I la gent tota n'està contenta
i amb goig escolta dolça remor.
Mes, ai!, s'entornen tots a llurs cases
quan ve la fresca tardor.

I tu amorosa te'n despedeixes,
i al despedir-te'n ne sents gran plany.
Mes si s'entornen és amb recança,
i tots te diuen: D'aquí a un altre any!

I en dolços somnis, te veu més bella
quan l'hivernada amb sa blanca neu
cobreix tes cases i tes muntanyes.
Quan me desperto me sap molt greu.

(Publicat a *Jochs Florals dels Pirineus*, Barcelona, 1918).

Una altra figura de la poesia ribatana, que passà els seus anys fora de la Vall, és Magdalena Masip i Biosca (Barcelona, 1897-Puigcerdà, 1973). En una línia de sensibilitat poètica molt més moderna que l'anterior, és sorprenent i suggeridora la fantasia no gens convencional d'aquest poema que dedica a la Vall de Ribes, on va viure la seva joventut.

VALL DE RIBES
Solitud de la vesprada
alegria del matí;
Vall de Ribes enyorada
jo et voldria definir.

Restes tot l'any vigilada
per tres muntanyes gegants,
que et duen ben abraçada
com si et fossin germans grans.

I quan ve la primavera,
com s'eixampla l'abraçada!
Quin neguit, quina quimera...

Arreu l'herba escabellada
va escampant-se per la Vall,
puja i baixa per la serra,
fistoneja el xargall
i, estovant tota la terra,
va estenent grossa catifa
de tots els verds matisada,
que ens enlluerna i revifa
amb tants de colors pintada.

Quan el dia clou la parpella
per ajuntar-se amb la nit,
allà lluny sona l'esquella
d'algun bou esporuguit
i els rius, que fan eixa fressa
amb l'aigua que va passant
i corre sense cap pressa
per entre els rocs rellicant...
I la lluna, que es passeja
sobre els llosats de les cases,
fa baixar fins a la plaça
les ombres de les teulades.

Tot just la nit és passada,
sota les boires del cel
una claror mig daurada
fa fugir el darrer estel...

I quan el sol arriba
va pintant de tots colors,
a tota la Vall adormida
entremig de dos clarors.

(Publicat a *Vall Fosca*, núm. 9, pàg. 9, març de 1973).

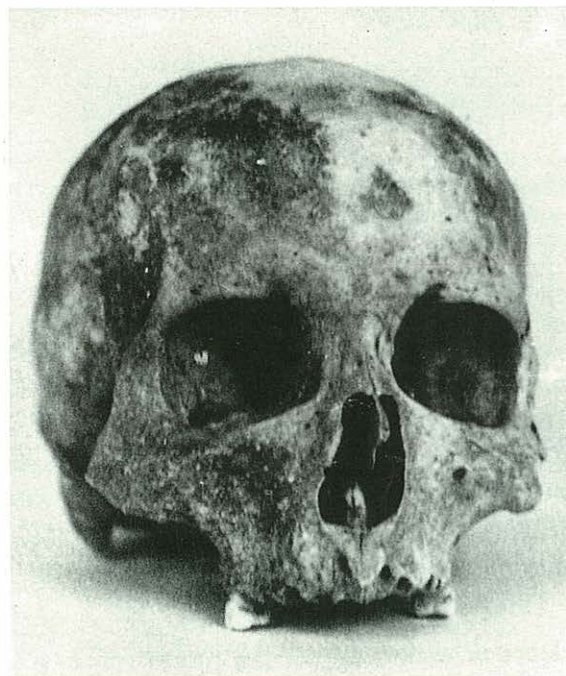
ELS PRIMERS TEMPS

4

16

El clima de la Vall de Ribes, dominat per llargs hiverns amb copioses nevades, és un factor determinant que explica l'escàs desenvolupament de les societats prehistòriques, poc preparades per a fer front als rigors del temps.

Davant d'un clima poc propici, hi ha una orografia, unes muntanyes, riques en coves, que poden afavorir una vida prehistòrica esporàdica. Dels estudis que s'han fet sobre algunes d'aquestes coves, es dedueix l'existència d'alguna comunitat nòmada de caçadors a prop de Fustanyà, a l'entorn dels 200.000 anys aC.

Crani trobat al Roc de les Orenetes en un excel·lent estat de conservació.

La situació va millorar en el paleolític inferior, del qual n'hi ha diversos testimonis en el Tut de Fustanyà i d'altres coves, tots ells datables al voltant dels 80.000 anys aC. Però el gran canvi el registren els arqueòlegs durant l'eneolític, l'edat del bronze i l'edat del ferro. El gran salt és passar de la caça a la ramaderia. Hi ha vestigis de ramaderia a les coves de Rialp i s'ha trobat, fins i tot, una necròpolis a la cova del Roc de les Orenetes, on s'ha localitzat una comunitat

que ja feia algunes pràctiques comercials.

Totes aquestes troballes no corresponen al terme municipal de Ribes, sinó que s'han fet en el veí de Queralbs.

De les poques coses que s'han trobat a Ribes, cal remarcar unes destraletes, que van ser datades com a pertanyents a l'època de l'eneolític per Bosch i Gimpera, el qual les veié formant part de la col·lecció privada de Sala Molas, de Vic. Això no vol dir que els

primers vestigis de vida al Ribes estricte s'hagin de situar a l'entorn de l'any 45.000 aC. època aproximada de l'eneolític. Segurament hi havia el mateix moviment de caçadors nòmades que es donava a Queralbs, però no tantes coves utilitzades com a refugi i massa rius que s'enduien les restes.

De la civilització ibèrica i romana tenim alguns vestigis a Rialp. L'any 1881, es trobaren unes escodes suposadament romanes al Salt del Sastre, en direcció a Núria. Si no

s'haguessin perdut aquestes eines, serien el testimoni més important de la presència romana a la Vall de Ribes. Segons sembla, també s'ha perdut, posat cas que hagués existit mai, una làpida romana amb inscripció llatina que l'erudit vuitcentista Finestres ubicà a Pardines.

A banda de l'arqueologia, l'estudi de la toponímia pot ser un bon indicador de les primeres civilitzacions històriques que recorregueren la Vall de Ribes. L'escàs coneixement de

El Tut de Fustanyà, un dels jaciments prehistòrics més importants de la Vall de Ribes.

Equip d'arqueòlegs ribatans, que realitzaren importants campanyes de recerca al començament dels anys setanta.

llengües com l'ibèric, fa difícil aventurar teories sobre si topònims com Bruguera i Ventolà són ibèrics o no. El cert és que el nom de Ribas és ben llatí, però segurament procedeix d'un llatí ja medieval, gens vinculable al llatí de la primera romanització.

El dubtós influx de la romanització sobre Ribes ve confirmat pel fet que cap via romana important travessés la vila ni la Vall.

FUNDACIÓ. PRIMERS ESMENTS

5

La Font de Pedrera, a la carretera de Campelles, ens recorda el nom antic de la Vall de Ribes: Petrària.

18

La fundació de Ribes en el paratge on es troba sembla tenir la seva explicació en l'entorn natural, que fa que s'apleguin grups humans al voltant d'un indret amb copiosos recursos d'aigua. La confluència de tres rius fa molt llaminera la terra sobre la qual se situa Ribes.

Fora d'aquesta constatació natural, no hi ha cap notícia històrica amb prou entitat que permeti de posar una data fundacional del poble. Tot fa pensar, però, que Ribes es constitueix en una col·lectivitat organitzada en època medieval. Això no obstant, a diferència d'altres pobles veïns, Ribes no neix a l'entorn de cap monestir ni tampoc la seva

creació sembla tenir res a veure amb cap carta de poblament d'origen reial o baronial.

El mateix nom de Ribes, escrit *rippas* amb les seves variants declinades, no és gaire freqüent en els documents medievals més primitius. Són molt més habituals els noms de pobles com ara Bruguera i Queralbs que el de Ribes. I aquest, quan apareix per primer cop en un document de l'any 886, no s'entén que es refereixi a un poble habitat, ja que parla de la "serra de Ribes". Fins i tot la Vall no és coneguda amb el nom de Ribes, sinó amb el nom de *vallis Petrariense* o vall Pedrera. El primer document que dóna fe de l'existència d'un poble de Ribes, que no sigui un topònim o una casa aïllada, és

de l'any 1076, on s'esmenta, potser per primer cop, l'església de Santa Maria de Ribes. L'esment de l'església implica l'existència d'un mínim de població, al servei de la qual es trobava el temple.

Això és el que se sap del cert sobre els orígens de Ribes. Tot plegat agradava molt poc als ribatans del segle XVII. Aquests, descontents de tenir un inici històric tan poc gloriós o, si es vol, tan poc documentat, sobretot si se'l comparava amb el d'un Ripoll o Sant Joan amb nobles

monestirs i donacions comtals, creen una història que ennobleix els orígens de Ribes. Segons aquesta, el primer nucli de poblament es troba en la construcció, l'any 460 i amb finalitats militars, d'un "castell en lo alt d'una muntanya" per part de Guido Ubaldo, noble cavaller fill d'Innsbruck (el Tirol). L'esmentat "castell en lo alt d'una muntanya" pot identificar-se amb unes runes, conegudes amb el nom de Cisterna, que coronen la muntanya dels Estiradors. L'hipotètic fundador de Ribes, que té tota la pinta de ser un visigot, a part de ser intrometible és altament improbable. Primer, perquè difícilment pot arribar algú d'Innsbruck a Ribes, l'any 460, per la senzillera raó que aquella població fou fundada l'any 1028, i, en segon lloc, perquè ningú no és batejat

amb el nom de Guido o Guiu fins al segle XI, data d'aparició del primer sant Guiu del santoral.

Això no obstant, aquesta llegenda, elaborada el segle XVIII, presenta guspines de veritat. Els seus creadors observaren sobre el terreny la presència de restes arqueològiques en l'indret de la Cisterna i al castell de Sant Pere, i als seus ulls va ser evident que l'origen de Ribes es trobava allà. Sobre aquest punt, no hi ha res a dir, perquè es basa en observacions que avui en dia encara es poden fer. De la mateixa manera que no es pot descartar que els primers temps d'existència de Ribes anessin estretament lligats a un món militar, massa preocupat per la seguretat com per crear una vila amb

Acta de fundació de Ribes (apòcrifa)

Fou l'antiga i noble vila de Ribes, situada baix los Perineus, fabricada per Guido Ubaldo lo any 460, cavaller de noble família del comptat d'Inspruck, servint a los gal·los, conquistat de bàndolos, nació mixta de grecs. Dit terreno estava erm amb molts boscos, penyes, animals venenosos i quadrúpedos, d'on ell i sos germans Cènio i Mando fabricaren un castell en lo alt d'una muntanya. Después dos més hi vingueren amb altres famílies produint molta gent. Lo any 600 fabricà un castell prop unes cases en lo mig de dos rius, molt fort a invocació de Sant Pere, fent-se senyor de totes les comarques d'aquesta vall, fabricant-se en diferents parts cases i veïnats. I per defensa de sos contraris manà en los demés llocs fer castells o muralles.

Text exhumat per Justí Bac Roma a "Època goda. Fundació de la Vila de Ribes" dins *Petrària*, número 8, del 12 d'octubre de 1930, procedent del Llibre d'Òbits de la parròquia de Ribes. Anotació de l'any 1747. Arxiu Parroquial de Ribes (saquejat i cremat l'any 1936).

Vista de la Cassassa, en l'indret de Pedrera, que dona nom a tota la Vall de Ribes.

personalitat forta. Per aquesta raó, molts documents, com ara un de l'any 903, esmenten l'indret de Ribes amb un nom clarament militar, el "castre Petrera", això és, el castell de Petrera o Petrària.

EL RIBES MEDIEVAL: BRUGUERA I VENTOLÀ

6

*Camí que condueix a
l'església de Bruguera.*

20

A bans de tot, cal recordar que l'àmbit estricte del que avui es coneix com a municipi de Ribes no era concebut com una realitat separada del seu entorn natural, que és la vall que tindrà, més endavant, el nom de Vall de Ribes. Per tant, cal veure les activitats econòmiques i polítiques, lligades a tot el conjunt de la Vall de Ribes. En aquest capítol ens referim a la situació de dos pobles de la Vall, avui integrats al municipi de Ribes: Bruguera i Ventolà.

Pel que fa a les activitats econòmiques, i més concretament a les relacionades amb la propietat

de la terra, tant la de conreu com la destinada a la pastura del bestiar, s'ha de parlar, per una banda, d'una certa propietat comunitària de la terra, i, per altra, d'una important presència dels monestirs del Ripollès, com a beneficiaris de diverses deixes i donatius. Aquests detenen la propietat de la major part dels conreus i terres de pastura allà on la propietat comunitària de la terra no ha reeixit. Així, entre els anys 899 i 901, el monestir de Sant Joan de les Abadesses rep diverses porcions de la vinya que aleshores devia existir a Bruguera. A banda de la vinya de Bruguera, el monestir de Sant Joan es va fent amo de bona part d'aquest

poble, arribant a rebre en propietat fins i tot cases. L'adquisició santjoanenca que sembla més important és la compra del "dret de batllia" sobre Bruguera, l'any 1301. Això implica que l'abat del monestir de Sant Joan representava el rei a Bruguera i que, per tant, podia exercir funcions delegades per aquest. De fet, ja amb anterioritat, l'any 1261, el rei havia cedit al monestir de Sant Joan el cobrament d'alguns dels impostos que li pertocaven sobre Bruguera.

La progressiva i llarga colonització de Bruguera, per part del monestir de Sant Joan, passa per diverses vicissituds.

Batet, un altre nucli rural que depèn municipalment de Ribes.

Hi ha compres, vendes i permutes en totes les direccions. Molt diferent és el cas de Ventolà, que entrà de ple en l'òrbita del monestir de Ripoll per ja no sortir-ne fins al final de la història d'aquest cenobi. Sembla que l'ingrés de Ventolà en les propietats del monestir de Ripoll s'esdevé l'any 1011, quan Guifré, comte de Cerdanya, dona aquest territori a l'abat del monestir, amb la qual cosa els monjos ripollesos obtenen una important zona del nord-est de la Vall de Ribes.

L'entrada de Ventolà dins el domini del monestir de Ripoll té unes conseqüències que no podem arribar a imaginar. D'una banda, perquè la pertinença de Ventolà al cenobi

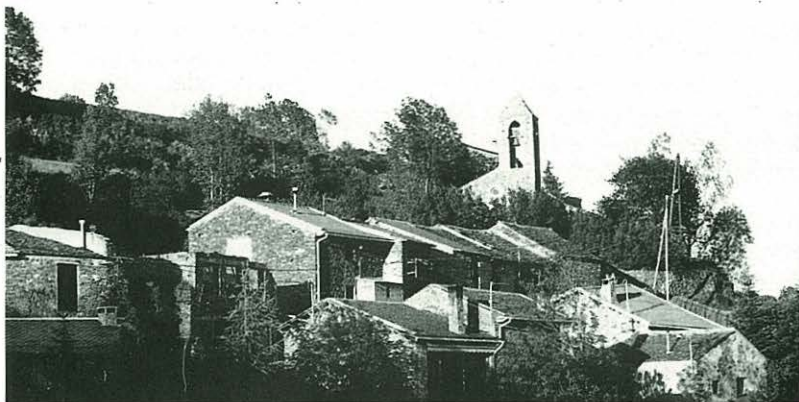

ripollès és llarga, i això fa que aquest poble, avui tan proper, resti força separat de tot el que serà l'organització política de la Vall de Ribes. Així, Ventolà restarà sota la jurisdicció abacial fins a gairebé el segle XIX. Des del punt de vista religiós, Ventolà és un territori exempt dins el bisbat d'Urgell. Per tant, aquest bisbat no mantindrà cap tipus de relació amb aquest poble fins al segle XIX.

"En nom del Senyor, jo, Guifré, per la gràcia de Déu, comte, i la meua muller Guisla, ens fem donadors a Santa Maria del Monestir de Ripoll d'un alou nostre que es troba en el comtat de Cerdanya, a la Vall Pedrera (Vall de Ribes), en el mas que té per nom Ventolà, i d'allí també fem donació de l'església que hi ha, que és diu església de Sant Cristòfol, amb tots els delmes, primícies i oblacions dels fidels, conjuntament amb els termes i límits a l'entorn d'aquest, que obtinguérem per concessió dels mateixos habitants de l'esmentat mas de Ventolà.

La carta de donació ha estat redactada el 24 de febrer de 1011".

Document publicat en llatí per JUNYENT, op. cit. bibl. Traducció de Miquel Sitjar.

Ventolà. Aquesta població estigué sota la jurisdicció de l'abat de Ripoll fins ben entrada l'edat moderna.

DE PLAÇA FORÇA CAPITAL DE VEGUERIA

7

22

Mentre els pobles veïns de Bruguera i Ventolà, des del segle XI, com també Querolbs i Fustanyà, es veuen obligats a defensar els seus interessos econòmics davant els abats dels monestirs veïns, Ribes sembla restar sota domini comtal. Això no vol dir que els esmentats monestirs no hi tinguin alguna propietat, sinó que el nucli principal, que per a qualsevol poble medieval seria el castell i l'església que crea una parròquia al seu entorn, són propietat del comte. Així, el mateix comte Guifré de Cerdanya, que l'any 1011 havia donat Ventolà als monjos del monestir de Ripoll, vol que Ribes i la seva església restin sota el domini comtal, fent-ne exprés esment en el testament

atorgat a favor del seu fill, l'any 1035.

En fer menció del poble de Ribes per distingir-lo de la seva vall, la major part dels documents dels segles XII i XIII es refereixen al "*districtus castrí de Rippis*", això és, al castell de Ribes, amb la qual cosa s'entén que un dels centres principals del poble es trobava en l'avui semireduït castell de Sant Pere.

Els comtes de Cerdanya, i després els reis de la corona catalano-aragonesa, amb el breu interval de pertinença al regne de Mallorca, degueren confiar l'administració d'aquest immoble a alguna família, la

qual anirà assumint més i més poder dins la Vall amb el devenir dels anys. Assistim, doncs, al naixement d'una peculiar casta, encara per estudiar, els *Ribes* o, més exactament, els *de Ribes*.

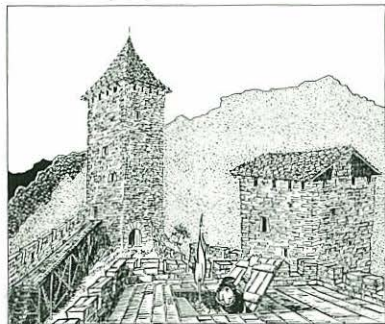
Aquesta petita i fosca noblesa rural ribatana viu totes les tensions del complex món medieval. D'una banda, s'ha d'enfrontar al conjunt dels pobladors del pobles de la Vall, molt sensibles en tot allò que afecta la propietat mancomunada de les terres. Prou feina tenien els prohoms de la Vall a batallar i pledejar contra alguns abusos dels monestirs del Ripollès, com perquè sorgís en llur districte

L'església actual de Ribes fou construïda en el mateix indret on hi havia la primitiva.

una nova casta feudal que acabés amb el poc de propietat comuna que els quedava. De l'altra, aquest poder feudal incipient creix sota els primers moments vacil·lants d'una autoritat dels primers comtes-reis. Així, el rei Pere I no tindrà cap inconvenient en signar un document, l'any 1200 (segons alguns, hauríem d'anomenar-los pariatges), pel qual Ramon de Ribes i els seus descendents esdevenen cosenyors de la Vall. Això vol dir, posats en l'any 1200, que la Vall de Ribes tenia dos senyors: d'una banda Pere I, com a rei que era descendent dels antics comtes de Cerdanya, i de l'altra l'esmentat Ramon de Ribes. Les atribucions d'un i altre cosenyor venien detallades en l'esmentat document. L'estudiós Alart, en la seva obra *Privilèges et Titres* (1878), apunta que les institucions de Ribes tenen alguna analogia amb les del govern d'Andorra, que és un copríncipat. De fet,

El castell fou el lloc de residència dels castlans que després esdevindrien cosenyors de la Vall.

tant un com l'altre cas responen a la política de la corona de delegar poders en les zones segures del seu territori i reforçar la seva presència en terres de frontera amb els musulmans.

La situació per als Ribes és idíl·lica. Són els amos i senyors de la Vall. Però la necessitat que té la corona de refermar el seu poder davant d'aquests contrapoders feudals, fa que el règim de cosenyoria expiri i s'obri pas, a partir de l'any 1345, a un règim de vegueria hereditària. Fins a aquesta data, els Ribes eren com uns comtes o barons de la vall; a partir d'ara ostentaran el poc galdós títol de veguers, això és,

Recreació del que podia haver estat un moment qualsevol en la vida del castell de Sant Pere.

de mers representants del rei. Tant es perd el respecte als Ribes, que aquests semblen desinteressar-se per la Vall, desapareixent durant l'època crítica del regnat de Pere *el Cerimoniós*. El rei ho posa tot a les mans de Pere Galceran II de Pinós, baró de Mataplana, qui finalment compra la vall, l'any 1381, a un Pere *el Cerimoniós* en bancarrota. Finalment, l'any 1572 els mateixos homes de les parròquies de la Vall de Ribes, cansats de tant de domini feudal, compren a Francesc de Gleu, últim veguer hereditari, la seva Vall per lliurar-la de franc i amb safata d'or a la corona reial, a canvi d'alguns privilegis fiscals i del dret d'elegir democràticament el seu veguer. El rei Felip II confirma aquest privilegi l'any 1599. El decret de Nova Planta (1716) posarà fi a aquesta peculiar situació.

ORGANITZACIÓ RELIGIOSA I CONFRARIES A L'EDAT MODERNA

8

24

La societat civil té diverses maneres d'expressar les seves inquietuds i d'aplegar esforços per tal d'obtenir algun objectiu. Durant els segles que segueixen l'edat mitjana, la societat ribatana es diversifica i els antics prohoms, que actuen com una única força durant l'època medieval, es fragmenten en grups separats. Hi col·labora l'aparició d'oficis diferents al de pastor, que tant abundava en èpoques pretèrites.

Aquesta tendència social es manifesta de diverses maneres. Una d'elles és la constitució de confraries, això és, associacions laiques o religioses que tenen en principi un cert contingut pietós, però

*Imatge-reliquiari de
Sant Valentí, datada
de l'any 1789.*

que amb el pas dels anys afecten altres àmbits de la vida humana. La fermesa del lligam que creen aquestes institucions les fan molt aptes per a defensar els interessos professionals o de gremi. A Ribes, per exemple, l'influent i totpoderós gremi dels qui treballen els teixits, coneguts com a paraires, s'organitza en forma de confraria, que compta amb el respectuós nombre de quaranta membres.

Cal, però, parlar abans de les confraries religioses, que són les primeres en el temps. L'escassa entitat de l'església de Ribes durant el període medieval, retarda la constitució

d'associacions fins ben entrat el segle XVII. Fins i tot un poble com Queralbs, que avui sembla de menys importància, s'avança al de Ribes amb la constitució de la confraria més antiga de la Vall, la de Nostra Senyora de Núria (1599), que tindrà un paper espectacular en la dinamització d'aquesta contrada.

La seu de tot aquest moviment associatiu a Ribes és l'església parroquial de l'Assumpció. Els mateixos preveres que la serveixen, un total de vuit, l'any 1760, formen part de la Confraria de la Minerva, que tenia per missió originària fomentar el culte eucarístic. Des d'aquesta confraria i altres

associacions que llavors es promogueren, s'aconsegueix generar tota una dinàmica que permetrà enriquir notablement el patrimoni religiós de la vila. La petitíssima església romànica de Ribes deixa pas a un sumptuós edifici, ple de bons altars i de millors mostres d'orfebreria religiosa. Les obres de l'església de Ribes, que acaben entre els anys 1781 i 1789, coronen un segle XVIII que pot considerar-se un segle d'or per a Ribes. A banda dels esforços col·lectius, cal remarcar la notable i llarga tasca duta a terme sota la direcció del rector de Ribes, mossèn Joan Martí i Font (Queralbs, 1705 - Ribes, 1779), que governà la parròquia durant gairebé cinquanta anys.

Els altres preveres, alguns d'ells provinents de les millors famílies de Ribes, viuen dels interessos que generen les quantitats deixades a la parròquia de Ribes. Això sí, a canvi de la realització d'alguns serveis religiosos i, fins i tot, públics. Va a càrrec d'un d'aquests preveres l'ensenyament de les primeres lletres, gràcies a un conveni amb les autoritats que regeixen el poble de Ribes.

A més de la Confraria de la Minerva, formada bàsicament per religiosos, Ribes comptà amb suficient empena per al

sosteniment d'altres associacions. L'any 1760 n'hi havia vuit, si hi comptem l'esmentada de la Minerva. Totes elles porten el nom d'algun sant, que fa de patró dels membres que la formen. Algunes confraries, com ara la de Sant Valentí i la de Sant Sebastià, semblen les encarregades de fomentar el culte d'aquests sants, que amb alguns alts i baixos ha arribat fins als nostres dies. En canvi, d'altres devien representar interessos gremials de treballadors adscrits a alguna activitat productiva. Sense

oblidar els ja esmentats paraires, la confraria posada sota l'advocació de Sant Eloi devia aplegar, com succeïa a Ripoll, els qui treballaven el ferro.

Tot plegat és un pàl·lid reflex d'un considerable moviment social i religiós, perfectament estructurat. Segurament, aquest trobà el seu fonament en aquestes expectatives econòmiques que han mancat a Ribes en altres moments de la seva història. Els capítols següents poden ser aclaridors d'aquest estat de coses en el Ribes de l'edat moderna.

Impressionant processó religiosa al seu pas pel carrer Major de Ribes.

En plena època del Barroc, Ribes no podia quedar al marge de l'esperit festiu i devot d'aquell temps. El text és una crònica contemporània del viatge de les relíquies de sant Valentí, des de Roma fins a Ribes, amb tot el cerimonial i pompa habituals. A banda de les consideracions litúrgiques i festives que pugui evocar el text, és de remarcar la personalitat de Jacint Piquer, el jesuïta ribatà responsable del trasllat de les relíquies fins a Ribes.

Aquest text aparegué per primer cop publicat en una *Fulla Parroquial* d'abans de la guerra, còpia, sembla ser fidel, d'un manuscrit de l'Arxiu Parroquial, que va desaparèixer durant la revolució de l'any 1936.

"En lo mes de setembre de l'any de la nativitat del Senyor 1666, (...)partí lo reverend pare Hiacinto Piquer, de la Companyia de Jesús, natural de la vila de Ribes, bisbat d'Urgell, de la ciutat de Barcelona, on se trobava conventual, per la ciutat de Roma, enviat per los col-legis de Catalunya, Aragó i València, per a tractar amb lo reverend Pare General de la Companyia de Jesús, que aleshores era lo reverend pare Joan Pau Oliva, algunes coses de consideració, tocants a la religió dels col-legis de dites tres províncies... Arribà en dita ciutat de Roma i en lo col-legi on regia dit reverend General en lo mes de... de dit any desganat i foncs assistit de quant foncs menester amb molt amor i voluntat i prest cobrà salut no obstant passava de seixanta anys.

Havia donats sa santedat tres cossos sants a dit reverend Pare General, i entre ells lo cos, tot per enter, del gloriós sant Valentí, prebitero i màrtir, del qual martiri celebra la Iglésia Santa festa a 14 de febrer... Aparegué al dit reverend pare Piquer, mogut d'entrançable amor i devoció, demanar a dit reverend General, un de dits cossos sants perquè amb ell pogués il·lustrar sa amada pàtria, amb tan gran tresor, col·locant-lo en la Iglésia Parroquial d'ella. Foncs esta petició amb tan gran fervor guiada del cel que en lo punt ho

demana. Sens ninguna rèplica se li foncs concedit, dient-li dit reverend General prengué lo que volgués."

(Piquer tria, per inspiració divina, el cos de sant Valentí per a Ribes).

"Tot lo damunt dit és estat relació que féu dit reverend pare Hiacinto Piquer, en presència de molts i de mi, Guillem Bonada, notari, del qual fas fe de mà mia pròpia. Guillem Bonada, Notari i Secretari.

"Feta dita entrega de dit gloriós sant i acabat los negocis de la religió, per los quals anava, havent lo reverendíssim General honrat al dit pare Piquer del càrrec de Provincial de la Província d'Aragó, se partí de Roma, i per terra, als últims de gener de l'any 1666. Passà la França i, en el mes de febrer, arribà a Barcelona, havent, antes de sa partida, embarcat lo sant, amb unes galeres de Gènova, que venien a Barcelona, les quals arribaren tots amb un mateix temps a dita ciutat i foncs dit gloriós sant, depositat en lo col·legi de la Companyia de Jesús, fins foc portat a la present vila".

(Partida del pare Piquer, provincial de la Corona d'Aragó, des de Barcelona, amb el cos de sant Valentí, màrtir).

"Als dotze del mes d'agost de l'any de la Nativitat del Senyor Déu Jesucrist, 1666, partí de la ciutat de Barcelona, lo reverend pare Hiacinto Piquer, Provincial de la Companyia de Jesús en la Corona d'Aragó, natural de la present vila de Ribes, a les tres de la tarda, portant en si, lo cos del gloriós sant Valentí, dins la mateixa caixa (on) s'hi foncs entregat en Roma, acompanyat del pare Albinio Bella, son secretari i de l'hermano Noguera i de l'il·lustre Joan Costa, doctor en Santa Teologia,

canonge de la Santa Iglésia Catedral de Tortosa i oidor eclesiàstic del General de Catalunya, son nebot també natural de la present vila i del doctor Jaume Piquer, notari de dita vila en Barcelona residint i d'altres en diferents graus constituïts. Feren la nit a l'Hostal de la Grua. Des del dit hostal arribaren a la ciutat de Vich i feren nit a la casa professa que dita Companyia de Jesús té en dita ciutat. I per lo pare rector d'aquella foren hospedats, assistits i regalats, i de molts de dita ciutat foren visitades les relíquies del dit sant.

Lo endemà partiren de dita ciutat de Vich, vigila de Nostra Senyora de l'Assumpció. Als 14 del dit mes d'agost arribaren en Ripoll, a on foren hospedats per lo il·lustre Don Gaspar de Casamyana, abat del Monestir de dita vila de l'ordre de sant Benet. Sabent dit senyor Abat la vinguda del gloriós sant, envià lo governador de dita vila, don Francisco de Padallas, son nebot amb altres senyors, així monjos com seculars, per saber si sa Paternitat, li era de son gust que les relíquies de dit sant fossen rebudes amb professó solemne, que dit senyor abat assistiria en tot, que ja estava previngut, sols estant aguardant son avís. I traciant estes coses se posà lo cel tan obscur, despedint trons i llamps, que temeren d'una gran tempesta o aigua, però prest los passà est temor, considerant la companyia (que) venia amb ells, que seria medi (que) amb Nostre Senyor Déu los libraria de tot".

"Relació de la vinguda del gloriós sant Valentí des de Ripoll a Ribes i del recibiment de los de la vila i altres persones forasteres.

Tingueren avís los cònsols de la present vila de sa Paternitat Reverendíssima en resposta de la que li tenien escrita per llurs síndics que, deixades totes coses a part i atropellant tota dificultat partiria lo dijous 12 d'agost de 1666 i que als 16, a la matinada, arribaria en esta vila. I, en conformitat de dita carta que era feta a 15 de juliol, de prompte se pervingueren cantors, músics, cera,

Imatge-reliquiari de sant Valentí.

cuets, teia i lo demás necessari per dita festa que la vila ho gastà complidament.

Feren fer uns bordons de plata ben acabats que costaren trenta-i-tres dobles d'or. Acomodaren lo altar de sant Joan, a on haura(n) d'estar col·locades les relíquies del dit gloriós sant. Acomodaren lo tàlem i feren lo demás (que) era necessari per tan gran festa.

Previngudes les damunt dites coses i altres que per excusar prolexitat no es diuen, arribà lo dia tan desitjat de 16 del mes d'agost de 1666, que partí sa Paternitat Reverendíssima de Ripoll, amb lo cos del gloriós sant Valentí, a la punta del dia, amb companyia de l'il·lustre don Gaspar de Casamitjana, meritíssim abat del Monestir de dita vila de Ripoll, don Fra Bernardino de Llívia, prior de dit convent, fra Clement de Solanell, paborde d'Aya, don Fra Pons de Salió, camerer de dit monestir i don fra Anton Planella, dispenser major, tres nebots seculars de dit pare Abat i los demás venien en companyia de dit sant des de Barcelona a la dita vila".

LES CLASSES DIRIGENTS DELS SEGLES XVII I XVIII

9

28

L'especial estatut polític de la Vall de Ribes i la seva situació geogràfica generen una aristocràcia local que duu un curiós estil de vida i de relacions. Si es ressegueixen les genealogies de la noblesa rossellonesa i catalana, hom troba representades a Ribes les branques de les més il·lustres nissagues.

Una família catalana amb un cert renom, els Copons, documentada entre els següents reis des del segle XII, viu la seva última decadència en terres de Ribes. Aquesta i altres famílies tenen un arbre genealògic tan complicat, amb tant matrimonis amb membres de famílies que es van repetint de

generació en generació, que no es fa pas difícil d'imaginar l'ambient i l'atmosfera de tancament en què vivien aquestes famílies. L'endogàmia és un altre dels trets distintius. No sabem què motivava aquest cercle tancat de matrimonis (per a algun contagi?) ni si va tenir conseqüències mèdiques degeneratives.

Endinsem-nos, doncs, en algun d'aquests curiosos mons. Ens servirà d'exemple la senyora Teresa de Copons, filla d'un notable cavaller de Barcelona, que hagué d'agafar el camí de l'exili francès per haver traït el rei Felip IV. Aquesta senyora demostrà una gran predilecció per als matrimonis amb ribatans. De les tres vegades que es va

casar aquesta dona, les dues darreres ho foren amb ribatans: Francesc de Pastors i Còdol i Antoni de Solanell i de Ribes. Eren el bo i el millor que hi havia en el mercat de pretendents en el Ribes de la primera meitat del segle XVII. Amb aquest darrer tindrà una filla, Teresa de Solanell i de Copons, que ensopegà en les mateixes pedres maritals de la seva mare. Aquesta noia, pel que sembla resident a Ribes, es casà també amb un membre de la família de Pastors, en Geroni de Pastors, de qui enviudà l'any 1661. Tornà a casar-se i, com la seva mare, va triar un Solanell; posà concretament el seus ulls en Antoni de Solanell i Foix.

Aquest edifici era cal Lloser, casa pairal d'un dels bisbes d'Eivissa.

L'agitada vida de Teresa de Solanell va acabar quan professà com a religiosa en el Reial Monestir de Valldonzella, l'any 1681.

Què se n'ha fet d'aquestes famílies? Els Solanell, llinatge també present a Ripoll, donen alguns dels seus millors elements al monestir de Ripoll i a d'altres cenobis. Dins del monestir de Ripoll, semblen abonats al títol de pabordes d'Age. Sabem que ostentaren aquest benefici Climent de Solanell, l'any 1666, i tot seguit Francesc Antoni de Solanell i Montellà (1670-1705), que fou també abat de Sant Cugat del Vallès. Això no obstant, aquestes nissagues pertanyen a un altre món, època i interessos. Tan riques com sembla que eren aquestes famílies i no se'ls coneix cap participació en l'embelliment o millora de l'església de Ribes, o bé en

noves activitats econòmiques. Són un món ben tancat.

A diferència d'aquesta gent, sorgeixen unes noves famílies totalment implicades en el progrés de la Vall durant els segles XVII i XVIII. En són un exemple els Lloser, els Saló i els Capdevila. Aquests substitueixen l'antiga noblesa en els llocs d'honor. Els Lloser i els Saló tenen el privilegi d'enterrar els seus difunts en l'interior de l'església parroquial. Però els autèntics protagonistes del segle XVII i XVIII ribatà són els Capdevila. Tenen prou potencial econòmic com per a comprar llocs importants en l'organigrama parroquial. Tot i que des de feia molts anys un Capdevila no era rector de Ribes (l'últim fou Antoni Capdevila, l'any 1702), no en tenien cap necessitat. Mossèn Miquel Capdevila gaudia, l'any 1760, de tres beneficis eclesiàstics a Ribes, que li

La capella dels Desemparats fou una de les tantes propietats dels Capdevila.

permetien de viure tan bé com el rector. Un d'aquests beneficis va lligat a la capella dels Desemparats, que ells van erigir.

Si de les famílies Lloser i Saló se'n perd el rastre, fora del fet que un Climent Lloser, fill de Ribes, és bisbe d'Eivissa l'any 1795, els Capdevila continuen a Ribes, ara sota el cognom Montagut i com a regents del famós Balneari d'Aigües de Ribes.

Font de la Margarideta, antiga propietat d'un membre de la família de Pastors.

ACTIVITATS ECONÒMIQUES

10

30

Les primeres activitats econòmiques que es coneixen a Ribes resulten de l'aprofitament dels béns que dona la terra. De totes aquestes activitats, no totes evolucionen cap a un aprofitament industrial. Se sap que, a Ribes, es collia raïm i es feia vi durant l'edat mitjana. Tot i que sembla que aquest vi no era d'una qualitat menyspreable, aquest producte no va generar una indústria vinícola remarcable, com va passar a d'altres zones del país. Està per veure si la famosa crisi de la fil·loxera, del segle XIX, va tenir res a veure amb la desaparició de les vinyes.

Els derivats de la llet, en canvi, ocupen un lloc ben important.

La fira del bestiar és una de les tradicions ramaderes que perviuen.

La producció era tan notable que abunden els orris. Molts masos tenen orris, que són unes cabanes on es transformava la llet en formatge. La qualitat d'aquests formatges era tan celebrada que una taula tan exigent com la del rei Joan I comptà amb la presència de formatges de Queralbs. Aquests orris devien també ser una font de negoci remarcable, si hem de fer cas de la documentació medieval i posterior.

La impressionant riquesa fluvial de Ribes i la seva Vall és molt aviat apreciada per a la instal·lació de ginys que treballen propulsats pels corrents d'aigua. La importància econòmica d'aquesta font

d'energia condiona el funcionament del molins fariners, que proveeixen la població de la farina necessària per a sustentar-se. Per aquest motiu, els poders feudals fan seus els cursos fluvials. Se sap que el monestir de Ripoll, gràcies a un privilegi del segle X, és amo del Freser des de la Corba fins a Ripoll. Sembla que l'esmentat monestir esperava del rei la concessió de l'explotació de les aigües del Freser i dels molins que hi havia a Ribes. Aquesta expectativa es veié frustrada per un canvi en el testament d'Alfons I *el Cast*, que dona els molins de Ribes a un poder típicament ribatà, al cosenyor Ramon de Ribes, l'any 1198.

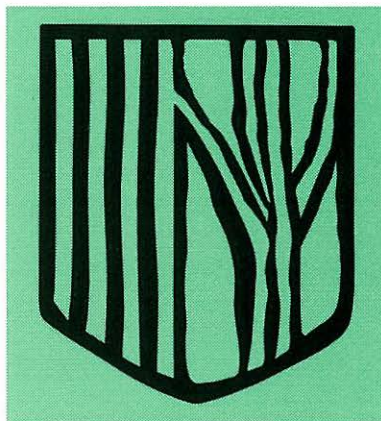

Això no obstant, el molí de Ventolà, com sigui que aquest poble és del monestir de Ripoll, queda sota domini de l'esmentat cenobi.

No es coneix amb tota exactitud el règim en què es trobava l'explotació de les aigües per a ús industrial i quin "dret de moldre" pagaven els ribatans al senyor de torn. En qualsevol cas, la producció de blat era gran i calien uns molins a tot rendiment. Una frase ben lapidària, escrita l'any 1781 per Francisco de Zamora, resumeix la importància del pa i dels molins per als ribatans: "*el pan es la carne*". Amb tot, Zamora veu a Ribes només dos molins, que si havien d'alimentar tot el poble, es deurién veure obligats a treballar a ple rendiment. Un d'ells devia ser el que, en diversos testimonis del segle

XVII, rep el nom de "Molí de Ribes". Un miracle de la Mare de Déu de Núria, que té per escenari l'esmentat molí, l'any 1661, no dóna en el relat de l'escriptor Francesc Marés suficients detalls com per a poder precisar l'ubicació exacta d'aquest molí. Tampoc hi ha prou dades per identificar-lo amb el molí del Sart, que pràcticament ha arribat fins als nostres dies. Aquest molí, situat a la vora esquerra del riu Rigard, passats uns metres del poble de Ribes, a peu de carretera amb direcció a Planoles, va veure's molt afectat per l'aiguat de l'any 1982 i no ha tornat a funcionar.

Les aigües dels rius, de vegades tan nefastes, han estat ben positives per a la indústria de les fargues. La coneguda família dels Ribes gaudí del

Escut dels paraires de Ribes, un dels gremis artesanals més importants del segle XVIII.

privilegi reial de l'explotació d'una farga. Després de la Guerra Civil Catalana, el rei n'atorga l'explotació a un tal Miquel Alfonsello (1482), segurament amb l'esperança d'endegar una represa econòmica, que el complex món de la transformació del ferro implicava. Ribes va saber aprofitar l'existència de meners, com ara els de can Paloca, a Ventolà, per a progressar en aquesta indústria. Malauradament, els seus boscos van patir brutals agressions per a mantenir aquestes fargues fins al segle XIX.

A les vores dels rius s'observen vestigis d'antigues activitats econòmiques.

SARRAÏNS I FRANCESOS

11

32

Per parlar de la història de les guerres que han afectat Ribes, caldria, en primer lloc, fer una ullada a la llegenda, en les seves diverses variants. I és que, fins i tot en les llegendes, Ribes i la seva Vall han patit els efectes mai agradables d'alguna confrontació bèl·lica.

Aquest fenomen es dona amb més insistència en examinar suposades gestes medievals, com ara l'heroica resistència sostinguda a les Coves de Ribes contra els sarraïns. Alguns cronistes donen per cert que el mateix emperador Carlemany tornava, l'any 778, als seus estats per Ribes, després d'haver protagonitzat una ràtzia contra alguns regnes sarraïns. Mentre,

tant les fonts històriques com el llegendari estan d'acord en negar qualsevol presència musulmana a la Vall. Alguns historiadors han considerat la Vall de Ribes com la vall de refugi dels cristians, davant el perill de diverses onades d'invasors.

D'aquella època de fortificacions, a Ribes resten en peu les runes de l'anomenat castell de Sant Pere, situat en un petit promontori, al costat dret del riu Segadell. Es molt a prop de l'estació Ribes-Vila del cremallera. El rei Pere III *el Cerimoniós* volgué assegurar que aquest castell es trobés en unes òptimes condicions davant la guerra que l'enfrontava amb el

rei Jaume de Mallorca. Durant l'any 1374, el rei Pere dictà una sèrie d'ordres per tal que el castell de Ribes estigués a punt davant de qualsevol contingència. Afortunadament, el pobre castell no hagué d'entrar en guerra. Tot es quedà en els preparatius d'un castell que tothom sap que, des de començament del segle XIV, estava molt malmès.

La proximitat de Ribes amb França és un factor de risc i d'inestabilitat constant. Els homes de Ribes afronten els estralls bèl·lics amb paciència. Davant una jugada del rei Joan II, que, atabalat per la Guerra Civil Catalana (1462-1472),

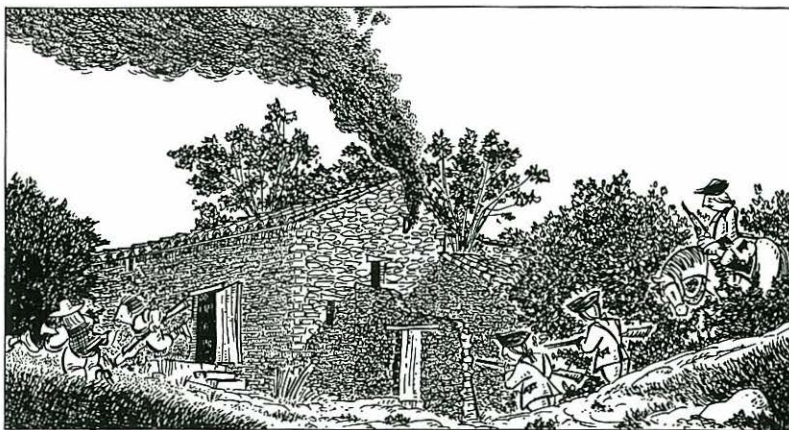

La creu de la muntanya dels Estiradors és un dels símbols cristians del poble.

cedeix provisionalment els comtats del Rosselló i la Cerdanya al rei Lluís XI de França, els de Ribes pacten amb el francès una reedició dels privilegis que ja tenien aprovats amb els reis de la corona catalano-aragonesa. El pacte se signà el primer de juny de 1463. I és que, tal i com anaven les coses, ningú no veia clar que Ribes no passés algun dia a domini de la corona francesa.

Els anys previs al Tractat dels Pirineus (1659), que va posar fi a la guerra entre França i Espanya, foren particularment durs. Com a altres bandes del nord de Catalunya, es registren partidaris dels francesos i altres que ho són dels espanyols, que pateixen les represàlies segons entrin a

Ribes gent d'uns o d'altres. Carles de Llupià fa una bona neteja de seguidors dels francesos a Ribes. Mentre, el funcionari francès Pere de Marca va reclamar, en un informe redactat l'any 1661, la Vall de Ribes i la Vall de Toses per a França, vist el seu lligam històric amb el Rosselló i la part de la Cerdanya annexionats. Finalment, però, Ribes restà dins la corona espanyola.

El problema s'agreuà en triomfar la Revolució Francesa, l'any 1789. La Guerra Gran (1793-1795) que se'n derivà va afectar Ribes, amb la voladura del castell de Sant Pere com a fet més conegut. La facilitat amb

Retrat del militar Manuel Llauder, marquès del Valle de Ribes. Aquest títol era honorífic i no implicava cap mena de sobirania.

Recreació d'una escena bèl·lica de la Guerra del Francès en una masia ribatana.

què els francesos entren a Ribes es repeteix la primavera de l'any 1813, durant la Guerra del Francès. El coronel Marchal ocupà Ribes com a plataforma per a avançar Catalunya endins. El cap de brigada de l'exèrcit espanyol Manuel Llauder (Argentona, 1789-Madrid, 1851), aconsegueix desallotjar els francesos de Ribes i aniquilar-los en la fugida, prop de Dòrria. L'èxit de Llauder va ser recompensat amb l'atorgament del títol de marquès de la Vall de Ribes, cosa que li va suposar l'inici d'una dilatada carrera militar i política. Això dugué el marquès de la Vall de Ribes a ocupar alts càrrecs, com els de governador militar de Catalunya, virrei de Navarra i, fins i tot, ministre de Defensa, l'any 1834.

LES GUERRES DINÀSTIQUES DELS SEGLES XVIII I XIX

12

34

Tot indica que Ribes i la seva Vall van restar fidels a l'arxiduc Carles d'Àustria en el decurs de la guerra que l'enfrontà a Felip V per guanyar el tron d'Espanya. Podria donar-se el cas, fins i tot, que algun ribatà acompanyés l'arxiduc en la seva retirada vers Viena. Els indicis vindrien per la devoció que, entre alguns cercles d'aquests exiliats, hi havia per la Mare de Déu de Núria, com ho testimonia una estampa d'aquesta Mare de Déu publicada a Viena l'any 1756. El cert, però, és que Ribes i la seva Vall perden els seus privilegis. Tot Catalunya veu anul·lades les seves lleis per la promulgació del decret de Nova

Planta, un dels resultats d'aquesta guerra.

No sembla pas, però, que aquesta primera guerra dinàstica aturi o condicioni el progrés de Ribes. Tant a Ribes com a la resta de Catalunya, el segle XVIII fou d'un avanç incontestable, malgrat l'esclat d'aquesta guerra al seu principi. No succeeix el mateix amb les guerres carlines del segle XIX. Ribes va ser un dels punts de Catalunya que va patir amb més crueltat la Primera Guerra Carlina (1833-1840).

El drama de Ribes és la seva situació geogràfica. Les muntanyes de la Vall de Ribes, tan escarpades i plenes d'amagatalls, fan un servei

impagable als combatents, bàsicament als carlins. Aquests utilitzen Ribes com a lloc de parada en els seus viatges des de França o a la inversa. Això fa extremadament perillosa la vida a Ribes, perquè els isabelins, que acaben per conèixer les rutes dels seus adversaris, ataquen sovint la vila. Fins a l'extrem que cap dels capitosts carlins que es presenten a Ribes gosen passar-hi la nit i s'estimen més d'anar a pernoctar als pobles o a masos aïllats. És el cas del

A la font de Santa Catarina, s'hi celebrava un aplec el dia 4 de febrer, potser en record d'algun esdeveniment bèl·lic.

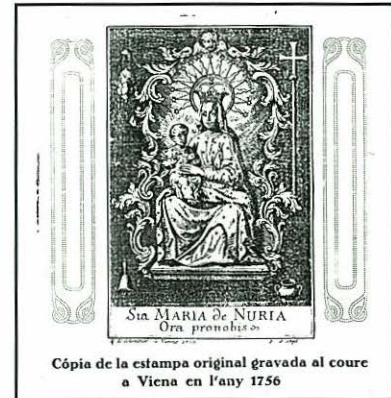
príncep polonès Fèlix Lichnowsky, que se'n va a dormir a Fustanyà, quan passa per Ribes, procedent de França, l'any 1838. Tanta era la por d'un atac dels isabelins sobre Ribes.

Això no obstant, els carlins es devien trobar segurs a Ribes, si més no molt més segurs del que es trobarien en qualsevol altra banda del país. No altrament pot entendre's si es té present que un personatge tan important com el militar carlí Maroto, que després protagonitzaria "el abrazo de Bergara" amb Espartero, va usar la via ribatana per, des de Núria, entrar a França, el 5 d'octubre de 1836. De fet, Maroto, des del setembre d'aquest mateix any, utilitza Ribes com a centre d'operacions.

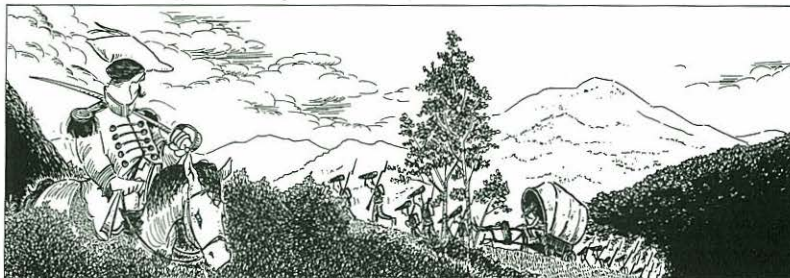
Mentre, la vida a Ribes era realment difícil. A banda de la intranquil·litat que podia produir el temor d'algun atac, cal tenir

en compte que els carlins no tenien recursos econòmics per a tirar endavant la guerra. L'únic sistema que tenien era extorquir els pobres habitants de les zones on estaven instal·lats. No hi havia contemplacions, a l'hora d'obtenir diners, i a Ribes tothom temia el comandant Joan Trilla, que governava a plaer la Vall de Ribes. Aquest home dirigia els "resguards", un cos irregular d'homes armats que feien el que volien i recaptaven diners per a la causa carlina. Joan Trilla era l'home de confiança del comte d'Espanya a la Vall de Ribes. A banda dels "resguards", circulaven per Ribes uns altres individus armats molt més terribles, una mena de mercenaris-bandolers que responien al nom de "peseteros".

Acabada la guerra, Ribes quedà com a lloc de beneficiència. Tota l'embranchida que duia des del

Gravat de la Mare de Déu de Núria, imprès a Viena l'any 1756 a compte dels catalans exiliats.

segle anterior queda en un no res. Predicadors com el pare Coll quedaren astorats de la pobresa en què vivien els ribatans, per enllà els anys quaranta del segle XIX.

Les destrosses de la primera carlinada foren també més fortes perquè l'art militar havia evolucionat cap a un ús més contundent de l'artilleria. En aquest sentit, ha restat en la memòria col·lectiva un bombardeig de Ribes, des de la font de Santa Caterina, que no s'ha pogut comprovar documentalment.

Exèrcits en marxa per la Vall de Ribes.

Josep Rei, delegat del bisbe d'Urgell, realitzà una visita d'inspecció a la Vall de Ribes, l'any 1760, que va resultar especialment fructífera, sobretot pel que fa a la recapta de notícies utilíssimes per a la posteritat. Segurament, Rei veu la parròquia de Ribes en un dels moments del seu màxim esplendor. Fe en donen el gran nombre de beneficis eclesiàstics que s'hi disfruten. Molts capellans en viuen. Els Capdevila són els que més ben situats es troben en l'organigrama parroquial. De fet eren els amos del poble i això també es nota en l'església.

Són del tot interessants les referències a allò que podríem anomenar el tresor de l'església: peces litúrgiques i imatges de sants. L'accidentada evolució històrica no ha permès conservar tot l'art que Rei va veure, però ens n'ha restat una bona mostra, gràcies a l'esforç d'un grapat de ribatans que ho salvaren amagant-ho a casa, l'any 1936. Aquella església avui ja no hi és, però valgui la succinta descripció de Rei per a imaginar-la.

En acto de visita de la iglesia parroquial, bajo la invocación de la Virgen, en el misterio de la Asunción de la Villa de Ribas. Se halla en el Altar Mayor el tabernáculo del Santísimo Sacramento, firme y cerrado sin que sea fácil abrirle, cuya llave tiene el Señor Rector. Se guarda continuamente el Santísimo Sacramento en un copón de plata, dorado de la parte interior. Se renueva a menudo según la costumbre. No se manifiesta según la debida decencia y bastante número de luces. A los enfermos e impedidos se lleva en tiempo de pascua públicamente, con toda decencia y reverencia. En la Semana Santa se guarda con la debida decencia y custodia. La lámpara arde perennemente. Las paredes y puertas, techos y cubiertas están buenas y firmes. Los suelos y pavimentos están bien. Tiene campanario, las campanas son buenas.

La pila baptismal es de piedra, cerrada con tapa de madera, cuya llave tiene el Señor Rector y dentro está una copa de alambre con agua,

barquillo y lo demás necesario para el bautismo, todo limpio y aseado. Los vasos de los santos óleos se guardan con el debido cuidado y limpieza.

A más del altar mayor que está fundado bajo la invocación de la Asunción, hay siete capillas, una bajo la invocación del Santísimo Sacramento, en el cual está también el tabernaculo del Santísimo Sacramento, firme, cerrado con toda decencia; otra bajo la invocación de San Cristóbal; otra bajo la invocación de San Valentín; otra de la Virgen del Rosario; otra de San Sebastián; otra de San Cosme y Damián. En todas hay ara propia y fija, menos en el altar de San Sebastián, por cuyo motivo queda suspendido. Todas están decentemente ornamentadas y adornadas. Dentro de la iglesia hay once sepulturas de casas particulares y se ha mandado al Señor Rector no permita se sepultase en ellas persona alguna por no haber hecho constar sus privilegios a excepción de la sepultura de la casa Saló y casa Lloser que han hecho obtención de sus privilegios.

Tiene coro decente con los libros correspondientes para celebrar los Divinos Oficios bien tratados.

Tiene los confesionarios correspondientes al número de confesiones que concurren ordinariamente a la Iglesia y conformes a lo que está mandado.

Tiene sacristia y en ella se halla lo siguiente: cinco calices y patenas; tres de plata dorados de la parte interior y dos del pie de bronce con la cepa de plata dorada de la parte interior; un viril de plata dorado; una custodia de plata; una imagen de San Sebastián de plata; un reliquiario de plata que encierra reliquias de varios santos con sus auténticas; vera cruz de plata dorada, dos vinagreras de plata; dos pazos de plata; dos bordones de plata, incensario y naveta de plata; una cruz alta de plata, nueve pluviales de seda; de varios colores casullas y dalmáticas de varios colores, con los que pueden observarse todas las rúbricas. Se halla también toda especie de roba

(sic) blanca y demás ornamentos con toda limpieza.

El cementerio está contiguo a la iglesia, rodeado de paredes con dos rejas de hierro en las dos entradas que tiene. La Rectoría tiene casa propia del Beneficio, muy capaz y decente. Para su conservación el Señor Rector actual ha gastado cuanto debe según la Taxa Sinodal. En dicha casa tiene el Rector archivo y en él estan los libros de bautismos, confirmaciones y demás con las partidas en la extensión necesaria. En el mismo archivo están las escrituras públicas, todo bien guardado y forrado.

En dicha parroquia habitan actualmente siete sacerdotes, de los cuáles, tres son residentes, otro vicario, dos beneficiados y el maestro de primeras letras y gramática de dicha villa. (...)

Otro beneficiado se llama Miquel Capdevila, natural de dicha villa, de edad de treinta dos años, ordenado con título de dos beneficios, fundado el uno bajo la invocación de la Virgen de los Desemparados y de San Antonio de Padua, en una capilla particular de dicha villa, de la misma invocación. El mencionado Reverendo Miguel Capdevila obtiene otro beneficio fundado bajo la invocación de la Virgen de la Consolación en la iglesia parroquial. Los tres beneficios son de patronato laical.

*Las obligaciones de dicho beneficio son cien misas todos los años a dónde quiera.
(....)*

El Reverendo Bernich (...) obtiene un beneficio fundado bajo la invocación de San Nicolás, en la iglesia parroquial. Es de patronato laical de los regidores de la villa y de don Pedro Amberg de la obediencia francesa, dotado de un campo situado en el término de dicha villa que anualmente fruta diez libras. Los tres residentes tienen obligación de confesar y cada uno percibe anualmente cuarenta libras de la residencia. Todos los sobredichos sacerdotes viven conforme a su estado.

Hay otro beneficio fundado en la iglesia parroquial bajo la invocación de San Sebastián. El obtentor es Pablo Fabra, clergue (sic) natural del lugar de Bentolá, del abadiato de Ripoll. No reside en el obispado. Solamente se ha podido averiguar de dicho beneficio que es de patronato laical.

El arriba mencionado maestro de la villa de Ribas se llama Agustín Saló, natural de dicha villa, de edad treinta años, ordenado con título de Patrimonio por el Ilustrísimo Victoria. Hace cinco años que es presbítero. Obtiene el magisterio conferido por los regidores de dicha villa. Le dan cuarenta libras de salario con la obligación de enseñar primeras letras, gramática y doctrina cristiana, lo que cumple con solícitud y cuidado, según informaciones tomadas.

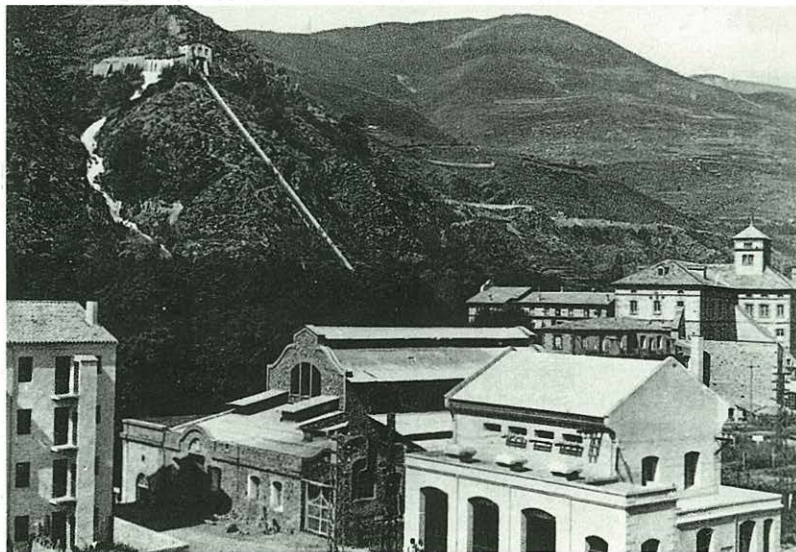
Hay otro beneficio fundado en dicha parroquia, bajo la invocación de la Virgen del Rosario, por el Reverendo Francisco Aimeric de dicha villa, de sus herederos y sucesores. Se ignora su dotación y obligaciones por hallarse vacante por la muerte del Reverendo Giberger, rector que fue de Monfarrer, su último obtentor.

Se hallan en dicha parroquia ocho cofradías (sic). Es a saber una bajo la invocación de la Minerva; otra de la Virgen del Rosario; otra de San Valentín; otra de San Sebastián; otra de San Cosme y San Damián; otra de San Eloy; otra de San Cristóbal. Se han presentado las constituciones y aprobaciones del Ordinario de las cofradías de la Minerva, Rosario y San Valentín. Las demás quedan suspendidas si en el término de un mes, no presentan al señor Rector de Ribas, el título de aprobación del ordinario. Y el señor Rector queda encargado de dar aviso a su Ilustrísima para providenciar lo que sea conveniente. Se ha permitido a los administradores presentar las cuentas para la visita del próximo año por hallarse ausentes muchos de ellos.

PROGRÉS I CATALANISME

13

La fàbrica de can Recolons és un testimoni eloqüent del progrés industrial ribatà de la darrerietat del segle XIX.

38

Superats els efectes devastadors de les guerres del segle XIX, Ribes reprèn el seu pols normal al mateix ritme que la resta del país. La incipient burgesia catalana no dubta en invertir a la Vall. Això és una magnífica injecció d'optimisme per a un poble que, des que s'apagaren les fargues, no havia tingut cap indústria alternativa.

El pioner de la represa fou l'impressor gironí Narcís Ramírez i Rialp (mort a Barcelona l'any 1880). Aquest senyor construeix la magnífica fàbrica que avui es coneix sota el nom de can Recolons. El cost de les obres fou considerat fabulós en el seu moment: 125.000 duros. A partir de la

mort de Ramírez, i des de l'any 1884, s'hi instal·la la fàbrica tèxtil, que ha sobreviscut amb alts i baixos durant una centúria. Una novetat molt valorada fou la llum elèctrica que es va començar a connectar aquell mateix any. Algunes fonts orals informen que la fàbrica d'en Ramírez, més endavant fàbrica de can Recolons, aplegava un miler de treballadors en els seus millors moments.

Sigui com sigui, el progrés de Ribes és innegable. El seu mercat dominical registra una gran activitat. Ningú no ha estudiat encara si el trasllat del dia de mercat al dissabte, esdevingut en la dècada dels quaranta del segle que corre,

va perjudicar la vitalitat d'un mercat que tingué molta fama durant el segle XIX.

Fruit d'aquest progrés local de Ribes i general de Catalunya, els ribatans conviuen amb les primeres onades de forasters que vénen a estiuejar a Ribes. Se'ls coneix com la colònia (no confondre amb la colònia dels treballadors de can Recolons o SAIDA). Són un grup selecte de rics barcelonins, entre els quals cal comptar el senyor Ramírez abans esmentat i tota una sèrie de personatges que fan estada al Balneari Montagut.

La presència d'aquesta nodrida colònia d'estiuejants i la proximitat d'un dels mites de la nació catalana, el monestir de Ripoll, fa que Ribes no pugui restar al marge dels aires de la Renaixença i del catalanisme que tot plegat comporta. Amb tot, l'esperit catalanista renaixent presenta a Ribes unes característiques pròpies que cal estudiar. D'entrada, s'ha de parlar d'un notable endarreriment cronològic respecte a la resta de Catalunya. Els primers actes d'afirmació catalana es produeixen entre 1918 i 1920, quan la Renaixença, els Jocs Florals i el catalanisme fa mig segle que estan en vigor. No res més que l'aïllament de les comarques de muntanya respecte a la metròpoli, Barcelona, expliquen aquest fenomen. Una altra curiositat, que es repetirà com una constant en la història cultural de Ribes, és l'aparició d'algun ciutadà dotat d'una poderosa individualitat que condueix tot el procés de dinamització de voluntats. Això hauria estat molt positiu si, un cop desaparegut el dinamitzador cultural, la societat ribatana hagués comptat amb prou força col·lectiva com per a continuar la tasca. Un d'aquests homes, Agustí Vigo, es queixa, en un escrit de l'any 1920, de l'apatia de Ribes, que viu d'esquenes a les "sanes idees"

que duen els ideals catalanistes.

Davant d'aquesta situació, adquireixen tons titànics homes com Eudald Dosta i Barbores, jutge i apotecari de Ribes. La seva sobtada mort, l'any 1920, a l'edat de 35 anys, frenà una gran quantitat de projectes culturals i polítics. Ribes deu a l'acció de Dosta i al seu grup la celebració dels Jocs Florals dels Pirineus, el 18 d'agost de 1918. El notable èxit poètic i d'acció promotora de Ribes, assolit amb aquests Jocs Florals, animà Dosta a endegar la publicació del quinzenari *La Veu del Freser*. La mort de Dosta, el 15 de

desembre de 1920, deixa orfes els redactors de *La Veu del Freser*, que no són capaços de continuar la revista. S'acomiaten amb un número d'homenatge al desaparegut i malaguanyat prohombre ribatà, que surt publicat el 2 de gener de 1921. Dosta, però, va tenir temps de veure com Ribes dedicava el seu passeig a Àngel Guimerà, enmig d'una impressionant festa d'afirmació nacional el dia 22 d'agost de 1920, que comptà amb la presidència del mateix poeta.

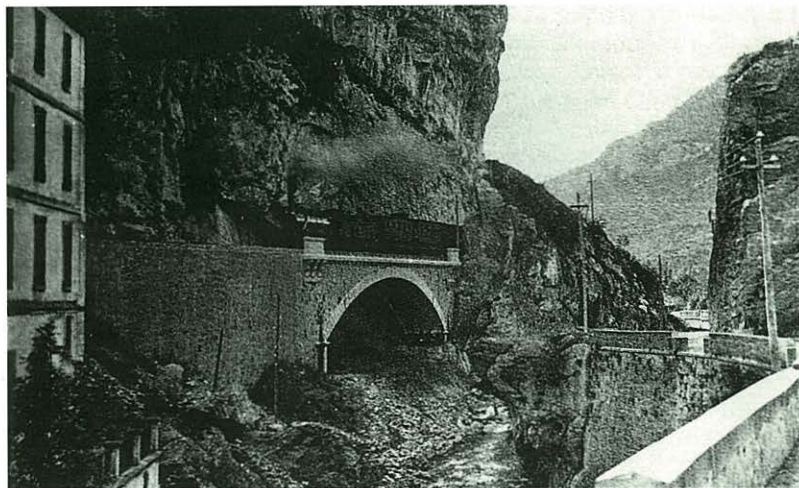
*Àngel Guimerà
presideix, a Ribes, la
inauguració del
passeig que durà el
seu nom.*

A banda d'algunes rutes militars i de camins ramaders, l'accés a Ribes s'ha realitzat des del sud, pel pas de les Coves de Ribes. Avui, la via d'accés és la carretera N-152, que va ser condicionada d'acord amb un pla aprovat l'any 1991. Paral·lel amb la carretera existeix un tram de la línia del ferrocarril Barcelona-Puigcerdà.

El binomi comoditat-facilitat, pel que fa a les comunicacions, no es donà en els accessos a Ribes fins al segle XX. El pas de les Coves era realment estret i, de vegades, angoixant. No hi podien passar dos carruatges alhora. Sorgiren veus sol·licitant millores, com

ara la del literat ripollès Manuel Galadies i de Mas (Ripoll, 1807-Vic, 1884), que demanà, l'any 1846, que la carretera de Barcelona a Vic s'allargués fins a Puigcerdà, atesa la importància històrica de les comarques que travessaria. Però la gran revolució en les comunicacions la va experimentar Ribes amb l'arribada del tren. Qualsevol persona que estigui versada en temes de comunicacions convindrà que aquest mitjà va suposar, històricament, un gran avenç. D'entrada implicà un progrés econòmic, perquè s'escurçaren distàncies entre els centres productors de primeres matèries i els llocs on es transformen. El tren, a

El pas de les Coves, accés a Ribes des del sud. En la imatge, un tren el travessa en direcció a Ribes.

Ribes, té a veure amb la necessitat d'abaratir el cost del carbó que surt de les seves muntanyes. El primers projectes, dels anys 1844 i 1849, vacil·len entre posar l'estació de terme a Camprodon o a Sant Joan de les Abadesses, per ser més a la vora de les mines. Al final, la decisió recau sobre aquesta darrera població. La línia compta, però, amb una estació a Ripoll, que serà fonamental per a Ribes des del mateix moment de la seva inauguració.

La presència a Ripoll del tren, a partir de l'últim quart del segle

XIX, facilita molt el transport cap a Ribes, que es completa mitjançant un transbordament amb diligència. Els que hi pugen, ja no es troben amb l'estretíssim camí de ferradura que passava per les Coves, sinó amb una moderna carretera que, a partir del pont de la Cabreta cap amunt, és de nova obertura. L'antic camí passava per l'altra banda de riu. La proximitat del tren és vista com una possibilitat que no s'ha de desapropiar per a allargar la línia fins a Ribes. No hi ha, però, cap dubte que el tren, a Ribes, haurà d'anar acompanyat d'una decisió política que propugni la seva arribada fins a Puigcerdà.

Segons diuen els periòdics de l'època, la cosa anava per llarg, si no hagués estat per l'oportuna intervenció del dirigent polític de la Lliga, Francesc Cambó (Verges, 1876- Buenos Aires, 1947), que des del seu nomenament com a ministre de Foment d'Espanya, el 21 de març de 1918, endegà una activíssima campanya en pro del ferrocarril en molts indrets de l'Estat. Els fets es precipiten i Ribes inicia els anys vint ja amb ferrocarril. La seva estació, que rep el nom d'Estació del Carril Internacional, es converteix en un nus de comunicacions cap a la Cerdanya, mentre el tren no

arriba a Puigcerdà. El 18 de juliol de 1920, aquesta estació es vesteix de gala per rebre Justí Guitart (Barcelona, 1875-1940), el recentment nomenat bisbe d'Urgell, que per a prendre possessió de la seva alta dignitat a la Seu d'Urgell, no té altre mitjà de transport més fàcil i còmode, per a anar des de Barcelona al seu destí, que viatjar amb tren fins a Ribes i, des d'aquí, agafar una diligència fins a la Seu.

La infraestructura ferroviària de Ribes es veu completada, l'any 1931, amb la inauguració del Ferrocarril de Cremallera Ribes-Núria, que posa solució definitiva, de moment, al tema dels accessos a Núria, que fou durant una colla d'anys molt discutit.

L'esforç esmerçat aquests anys en els ferrocarrils no resta interès en la dotació d'infraestructura en carreteres que connectin Ribes amb els pobles de la Vall. Així, el 5 de juliol de 1920, l'Ajuntament de Ribes, engrescat amb la política de carreteres de la Mancomunitat de Catalunya, aprova els projectes de carreteres a Bruguera i Pardines, que obren noves possibilitats de comunicacions per al futur.

Unes diligències esperen per transbordar viatgers cap a Puigcerdà, on encara no hi arribava el tren.

41

L'ASSOCIACIONISME DURANT ELS ANYS VINT I TRENTA

15

42

La unió d'individus per a la consecució d'un determinat fi no és un fenomen nou en la història. En un capítol anterior, s'han estudiat les formes d'associacionisme d'una comunitat tan allunyada com la ribatana dels segles XVII i XVIII. La industrialització i les millores en les comunicacions, produïdes al tombant del segle XIX i al principi del XX, canvien en bona mesura les finalitats i les formes de les antigues associacions que s'organitzaven sota el títol de confraries. Ningú no hauria entès en aquelles èpoques la formació de les associacions per a l'oci o l'esport que trobem durant el segle XX.

Aquest canvi social no

comporta, però, la desaparició de les antigues formes d'associacionisme. Perviu amb un notable vigor les societats que tenen la seva raó de ser en algun tipus d'inquietud religiosa. Segurament, la restauració de la festa de Sant Sebastià, que es produeix l'any 1918, té a veure amb la represa de l'antiga confraria que existia sota l'advocació d'aquest sant. A Ventolà, gaudeix d'una gran vitalitat la festa anomenada de la Germandat, posada sota el patrocini de sant Cristòfol, un sant que també tenia confraria durant el segle XVIII.

L'Església va acceptar de bon gust el rebrot d'aquestes associacions, font de devoció popular, mentre treballava per

*Comença una
processó.*

estendre el seu àmbit d'actuació a les noves realitats socials. El Centre Catòlic Ribatà (1932-1936) fou una institució bàsica. Tot i que existí amb nom i programa des de 1932, moltes de les persones que en formaren part ja treballaven en entitats de semblant caire, amb anterioritat, com ara El Foment, La Germandat del Nou Remei, La Joventut Catòlica, etc... De fet, el Centre Catòlic Ribatà es va convertir en una macroassociació amb gran nombre de ramificacions. En la seva cúpula, hi figuren tres autèntics pesos pesats de la clerecia i la cultura ribatana: Justí Bac Roma, mossèn Jaume Martí Sanjaume i

mossèn Albert Salsas. Aquests tres homes aprofiten les possibilitats que els donava l'entitat per a fer investigació històrica sobre Ribes i efectuar-ne la seva consegüent divulgació per mitjà de conferències i xerrades que atreien gran quantitat de públic. En cert sentit, el Centre Catòlic Ribatà assumí les funcions que en altres llocs de Catalunya tingueren els ateneus com a lloc de trobada, debat i difusió d'idees. Però no tot es quedava aquí. El Centre Catòlic es feia present allà on pogués ser útil a la difusió dels ideals catòlics que el distingien. Una ocupació d'una rendibilitat no menyspreable és el teatre. Molt més atesa la gran afecció que durant els anys trenta hi hagué, a Ribes, al teatre. En l'aparentment petit món cultural ribatà, hi conviuen una bona colla de companyies

teatral. El Centre Catòlic no fou una excepció i, per això, comptà amb el Grup Estudiantil Escènic, que va estrenar diverses obres durant l'època d'existència del Centre.

Però la gran versatilitat d'aquesta institució quedà palesa en el seu sorprenent interès pel món de l'esport, concretament pel món del futbol. El Club Deportivo Freser, predecessor de l'actual equip de futbol de Ribes, nasqué de la mà del Centre Catòlic en el mateix moment que Ribes va disposar de camp de futbol, això és, el 25 de juny de 1933. Les autoritats esportives de la República desconfiaven d'un club esportiu, que estava patrocinat per un Centre que a banda de ser catòlic potser era també monàrquic. No d'altra forma cal entendre la campanya que, contra aquest

Programa de les festes d'inauguració del camp de futbol de Ribes.

club, es llegeix en la premsa de Barcelona, concretament en *El Diluvio*, on es titlla el futbol ribatà de monàrquic.

Incidents com aquests, i d'altres que no coneixem, fan de preàmbul del final d'una institució tan dinàmica com plena d'ideologia conservadora. La caiguda de la República en el caos, després del 18 de juliol de 1936, i amb la pràctica presa del poder per part de formacions d'ideologia comunista i llibertària, representen el final del Centre Catòlic. A partir del mes d'agost de 1936, el local del Centre Catòlic, situat al carrer Major, núm. 4, passà a anomenar-se Ateneo de las Juventudes Libertarias.

Una imatge de postguerra de l'equip de futbol de Ribes.

LA VIDA POLÍTICA ABANS DE L'ANY 1936

16

Puig i Cadafalch, president de la Mancomunitat de Catalunya, surt d'una reunió amb simpatitzants ribatans.

44

L'entusiasme amb què Ribes va viure esdeveniments com l'arribada del tren i la millora de les comunicacions a l'interior de la Vall, decantà les opinions polítiques dels ribatans cap a opcions clarament catalanistes. Aquests progressos es devien, en bona part, als bons oficis dels homes de la Lliga i als plans de la Mancomunitat de Catalunya. Aquesta és la idea que més abunda en les pàgines de la premsa local durant el període previ a la Dictadura de Primo de Rivera. És difícil de saber si no s'idealitza d'alguna manera la tasca de la primera de les institucions catalanes, que fou la Mancomunitat. De fet, l'adscripció dels ribatans a aquestes ideologies té també molt a veure amb el pes

específic de la menestralia local, que a la resta de Catalunya és un dels suports d'homes com Cambó.

La Dictadura de Primo de Rivera, que abraça bona part de la dècada dels vint, no devia deixar gaire bona impressió entre els ribatans. La comprovació més clara la donen els resultats de les eleccions d'abril de 1931, que provocaren la caiguda de la monarquia. Un grup menestral d'ideologia catalanista, la Unió Administrativa, guanya a Ribes amb claredat, seguida de lluny per la Unió Obrera, mentre els ex-dictatorials queden a gran distància. En conèixer els resultats, i la proclamació de l'Estat Català i la República a Barcelona, esclata l'entusiasme.

Això no obstant, les autoritats esperen l'arribada d'un delegat del president Macià per a proclamar la República a Ribes. Aquest delegat va arribar, finalment, i l'honor de sortir al balcó de l'Ajuntament i saludar l'arribada de la República va correspondre a Agustí Vigo, membre de la vencedora Unió Administrativa.

Amb la República comença una nova època d'autogovern. Si les relacions de Ribes amb la Mancomunitat del temps de la monarquia van ser excel·lents, les relacions amb la Generalitat

república no són gaire idíl·liques. A Ribes, no agradava gaire l'anticlericalisme republicà, del qual en certa manera n'era còmplice Esquerra Republicana. La Lliga, molt més conservadora que l'Esquerra, és el partit que sol guanyar, a Ribes, les eleccions o, si més no, obtenir un bon resultat. En les decisives eleccions del 16 de febrer de 1936, que provocaren l'ascens al govern d'Espanya de la coalició d'esquerreres del Front Popular, la Vall de Ribes és la zona del Ripollès on l'esmentat Front Popular guanya per menys vots de diferència. La dreta, representada per la Lliga, obté uns resultats que volten el 45% dels vots, mentre al Ripollès i a la Cerdanya a prou feines freqüen el 40%.

El descontentament dels ribatans amb les forces que sostenen la República és difícil d'analitzar.

Aspecte de la plaça de l'Ajuntament, uns anys abans de la proclamació de la República.

A banda de les qüestions ideològiques, hi ha la idea que la Generalitat republicana ha abandonat Ribes a la seva sort, sobretot pel que fa a promoure millores en les comunicacions i en el tema de la divisió territorial. Aquest darrer punt és viscut dramàticament. Els ribatans no accepten que l'ordenació territorial, en què treballa el govern català, els deixi

sense comarca i els inclogui al Ripollès. Aquest fet, i la nul·la inversió en camins per part de la Generalitat, engega tota una campanya, promoguda per homes propers a la Lliga. L'any 1933, omplen el poble de pasquins amb el títol "Una dada eloqüent", amb l'intent de conscienciar la població. Mentre, la pagesia de la Vall viu amb indignació les primeres mesures de l'administració republicana.

El nen Antoni Font, el segon de mà dreta, en una de les seves primeres actuacions com a músic.

La Lliga treu un bon partit d'aquesta situació. Els seus bons resultats electorals i la implantació històrica d'aquesta formació conservadora, animen el comitè local de Ribes a llançar-se a l'aventura d'obrir un local. Aquest, que es troba als baixos del carrer de Núria, 1, serà inaugurat el 15 d'octubre de 1933. Un home clau per a la història de Ribes serà el seu responsable, el músic Antoni Font i Gratacós.

LA GUERRA CIVIL

17

46

Esdeveniments del mes de juliol de 1936 provoquen, a Catalunya, la pràctica presa del poder per part dels sectors més extremistes de la República. A Ribes, el canvi de poders és automàtic. Tot i que organitzacions com la Lliga tenien una força formidable, no es pot ocultar que la classe obrera representava un bon gruix de la població. La important fàbrica de can Recolons ocupava molts obrers. Una entitat anomenada la Cooperativa facilitava el contacte entre els obrers de Ribes. Aquesta entitat, que podria ser vista com a antagònica a un Centre Catòlic o a una Lliga, mai no va tenir cap tensió amb les seves

teòriques adversàries. No hi havia problemes ni discriminacions aparents. Molts obrers eren catòlics, sense que per això tinguessin problemes amb els companys de classe que no eren confessionals.

Tot canvià el juliol de 1936. El cap de setmana del dia 18 ja va començar per no funcionar res. Els trens cap a Barcelona no surten. Els estiuejants s'han de quedar a Ribes, que cau en l'anarquia provocada pels escamots d'incontrolats. Un d'aquests escamots incendia l'ermita de Sant Antoni. L'acció més espectacular és l'inici dels treballs per a enderrocar l'església parroquial de Ribes i substituir-la per una plaça. Les Juventudes Libertarias, que

Actes de la restitució de la imatge de Sant Antoni, salvada per Francesc Barceló durant la guerra.

ocupen el local del Centre Catòlic, com ja hem vist, dirigeixen la política cultural de la vila des d'aquell moment. Entre d'altres coses, recullen fons per als combatents al front i promouen l'amor lliure.

Al final de 1936 la situació s'agreuja, sobretot pel que fa a la seguretat de les persones de significada ideologia dretana. El 25 de novembre, un grup d'anarquistes, encapçalats per Antonio Martín, *El Cojo de Málaga*, baixa de Puigcerdà en una missió de neteja. Les víctimes són ràpidament localitzades. Els pocs capellans

que quedaven a la Vall són recollits i executats quan eren conduïts a Puigcerdà, on teòricament s'havien de sotmetre a un interrogatori. A banda dels capellans, pateixen la violència gratuïta gent de tota classe i condició. Un obrer, Josep Casas i Roca, fou endut per l'escamot anarquista abans esmentat cap a Puigcerdà per a ser interrogat sense que se'n conegui el motiu. És alliberat al cap de pocs dies.

Els anys següents són la repetició dels desastres que ja

va viure Ribes durant les guerres civils del segle XIX. A diferència d'aquelles èpoques, l'aviació i els bombardeigs fan molt de mal. La guerra acaba amb l'entrada de les forces franquistes a Ribes, el 8 de febrer de 1939.

El balanç de la Guerra Civil ha de ser necessàriament negatiu. No coneixem dades concretes dels ribatans morts al front. En canvi, sí que es coneixen les dades generals dels morts al front, naturals de la comarca del Ripollès. Es parla de deu morts o desapareguts per cada

Antoni Font i Gratacós es perfilà com a nou home fort de Ribes per al període de després de la guerra.

L'altar barroc de l'església de Ribes, perdut, com la mateixa església, durant aquells anys de guerra.

mil habitants. A banda dels morts i desapareguts, hi ha els empresonats o els executats per la seva militància en les forces derrotades. A la presó de Girona, l'any 1940, hi havia vint-i-tres presoners originaris de Ribes.

Ribes començà la seva reconstrucció sota el mandat del seu alcalde franquista Antoni Font i Gratacós, que va ocupar el càrrec a partir del 20 de març de 1940.

LA POSTGUERRA

18

48

Ribes anava tornant a la normalitat, amb els problemes propis d'una situació de postguerra. Qualsevol altra població catalana podria explicar les mateixes situacions que van donar-se a Ribes durant aquells durs anys. A banda dels problemes relatius al racionament d'aliments, Ribes en va viure un d'afegit, que potser va posar moltes més dificultats a la represa i al progrés: l'aiguat d'octubre de 1940. La línia fèrria i la carretera que comuniquen Ribes amb Ripoll quedaren tallades. La capella de la Mare de Déu de Gràcia va desaparèixer, enduta per les aigües. Els rius Segadell i Freser van inundar diversos

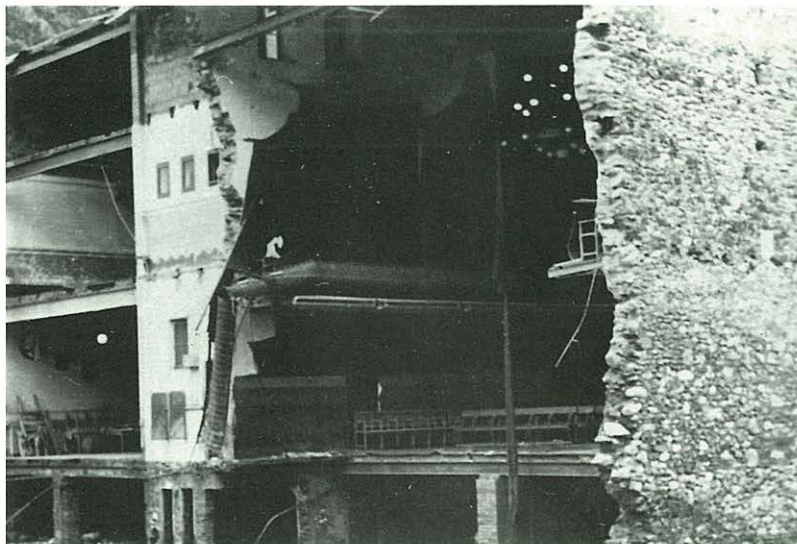
carrers de la vila. Sembla que hi va haver alguna víctima mortal.

L'Ajuntament, dirigit per Antoni Font i Gratacós, en una primera etapa, fins al 24 d'abril de 1949, tingué una enorme tasca a realitzar. S'han de construir uns ponts que suportin amb seguretat noves riuades. Aquest objectiu s'aconsegueix. La infraestructura en ponts i altres condicionaments fluvials va aguantar amb dignitat fins als anys vuitanta.

A banda d'aquestes actuacions, els ajuntaments presidits per Antoni Font parteixen d'un programa molt clar: l'adhesió de Ribes al règim franquista ha de quedar fora de

dubte. La lleialtat d'Antoni Font i la seva bona feina al front de l'Ajuntament són valorades i premiades pels dirigents del Movimiento. Antoni Font aconsegueix una notable influència a nivell provincial, que devia ser beneficiosa per a Ribes, sobretot en la seva etapa com a diputat provincial. En el moment del seu comiat definitiu de la vida pública, el 20 d'octubre de 1957, l'alcalde rep diverses mostres de gratitud i condecoracions.

En la seva etapa franquista, aquest antic home de la Lliga no deixa d'aplicar el programa

La Cooperativa, avui Casal de Cultura, quedà molt afectada per l'aiguat de l'any quaranta.

de moralització pública que ja havia defensat en els ajuntaments republicans dels quals fou membre. Font restaura l'antic Centre Catòlic, que com manen els cànons de l'època haurà de prendre el nom de Centro Católico. Al costat d'aquesta institució, l'Ajuntament treballarà per la restauració de tots els edificis religiosos destruïts durant la guerra. L'ermita de Sant Antoni i l'església parroquial de Ribes viuen sengles festes, que coronen els treballs de restauració que s'han realitzat amb aportacions dels veïns. Aquestes festes presentaran, a part el seu aspecte litúrgic, l'inevitable caràcter de reparació pública de totes les

Acte religiós en un dels carrers de Ribes.

destrosses que van realitzar els derrotats en la darrera Guerra Civil. També a Ribes, la vida religiosa va estretament lligada a l'activitat pública del règim. En aquest mateix sentit, no resta del tot clar si es deu a algun escrúpol religiós el fet

que el tradicional mercat dominical de Ribes fos traslladat al dissabte.

49

Un aspecte molt curiós de la personalitat d'Antoni Font és el seu amor a les màximes i als lemes. La preocupació per fer arribar els missatges als receptors és una constant de la seva trajectòria pública. Aquesta afeció va tenir conseqüències urbanístiques. Possiblement l'única cosa visible que queda del llarg mandat d'aquest alcalde són unes poques màximes, de tipus moral o higiènic, que encara és poden veure col·locades en alguns carrers de Ribes.

Aquesta era la capella de Nostra Senyora de Gràcia. Les impetuoses aigües del Segadell se l'endugueren per sempre.

EL PROGRÉS DELS ANYS SEIXANTA I SETANTA

19

50

Els darrers ajuntaments franquistes, i els primers ajuntaments democràtics, transcorren els seus anys en una època rica en activitats de tota mena.

El progrés econòmic dels anys seixanta és indiscutible. Ningú no el nega. Només algunes veus alerten sobre el perill d'un excés de triomfalisme i de la necessitat de veure que encara queda molt de camí per recórrer. En aquesta línia, l'economista ribatà Isidre Bonshoms va estudiar el tant per cent de ribatans que es podien permetre de realitzar estudis universitaris, i s'adonà de la persistència d'alguns desequilibris. L'any 1972, per cada 390 obrers hi ha un universitari, mentre que la

*Vista de Ribes durant
els anys setanta.
Milloren els
equipaments hotelers i
esportius.*

proporció per comerciants i professions lliberals es troba en cada 75 i la dels industrials en cada 9. És evident que aquest tipus de desequilibris són els que triguen més en corregir-se. Tot i que no es disposen de dades posteriors, sembla que aquesta situació s'anà esmenant durant els deu anys següents.

Un altre indicador que permet avaluar el progrés ribatà és l'alt rendiment dels bancs. Ribes havia estat una vila d'innegable tradició agrícola i industrial. Mai no havia existit res semblant a un sector financer. La situació començà a canviar amb l'arribada, abans de la guerra, de Salvador Carrera i Fillet. No és fins després de la Guerra Civil que Carrera es llança a

l'aventura de fundar un banc, la Banca Carrera. Aquesta Banca és, fins a l'any 1972, una entitat d'abast ribatà. La bona marxa de l'economia i el bon rendiment dels estalvis dels ribatans animen els accionistes a llançar-se a l'aventura de l'expansió, sota el nom de Banco de Girona. Tant la Banca Carrera, primer, com després el Banc de Girona, van realitzar una notable labor de mecenatge a Ribes, de la qual en resten una bona colla de testimonis. Un d'ells és la piscina de Ribes. L'evolució del Banc de Girona i la seva posterior absorció per part de Banca Catalana, allunyen aquella banca local dels seus

orígens i estronquen els seus ajuts a projectes ribatans.

Aquests anys veuen també l'aparició d'una macroorganització, el Centre d'Iniciatives de Ribes de Freser (CIRF). Aquesta organització, fundada l'any 1969, té la voluntat d'aplegar esforços i coordinar tot tipus d'activitats per a promoure Ribes. Uns objectius tan poc definits fan del CIRF una entitat problemàtica. Ni els seus mateixos socis, que són la majoria dels ribatans, entenen el funcionament del CIRF, si fem cas d'una enquesta que va publicar la premsa l'any 1972. La majoria de la gent relaciona el CIRF amb l'organització d'activitats esportives, mentre els

El Pavelló Esportiu Municipal és un dels resultats de l'embranchida que Ribes prengué durant els anys setanta.

seus estatuts contempnen un ampli ventall de tasques a realitzar, entre les quals cal incloure les de tipus cultural. La no definició en què va viure aquesta organització es mantingué fins a la seva pràctica

desaparició, l'any 1992. Això no obstant, el CIRF ha protagonitzat directament o indirecta bona part del lleure i l'esport ribatà dels darrers anys.

A nivell polític, un dels últims governs franquistes dotà Ribes i la seva Vall d'un òrgan de govern propi que havia de donar ales a la millora i progrés de la Vall. La Mancomunitat de la Vall de Ribes es va constituir el 6 de novembre de 1972, en un acte presidit pel ministre Garicano Goñi. El programa d'aquesta institució, que tingué Josep Sangrà i Bosch de president, restà per realitzar-se, potser a causa del canvi de règim que s'aproximava i per la manca de recursos.

Interior del Pavelló Esportiu durant la celebració d'un acte cultural. El nou Teatre Municipal ha descongestionat una mica el Pavelló.

L'ENSENYAMENT

20

*Alumnes del col·legi de
les germanes carmelites
de la caritat.*

52

Les primeres notícies relatives a algun tipus d'activitat docent daten del segle XVIII. En aquesta època, l'ensenyament públic encara no era una realitat. L'única institució capaç d'assumir tasques d'aquesta mena era l'Església. Les autoritats del poble de Ribes es valen d'algun dels preveres que viuen de les rendes de l'església parroquial per tal que realitzin activitats d'alfabetització i d'ensenyament de la doctrina. És una solució d'emergència que es practicava des de feia anys i que no va pas anar més enllà del segle XIX, llevat de nuclis rurals aïllats, com ara Ventolà, on a principi d'aquest segle encara existia aquest tipus de conveni.

Els ribatans que volen cursar estudis superiors han de desplaçar-se a fora. Hi ha un cert nombre de ribatans censats que fan estudis a la Universitat de Cervera, primer, i després a la de Barcelona, que tornen molt sovint al poble amb el títol d'advocat o metge, aconseguit en alguna d'aquestes universitats. Tot un altre món és el dels estudiants d'ordes religiosos, que es formen en els seus propis col·legis, o els candidats a sacerdots, que estudien en el seminari de la Seu d'Urgell o el de Vic.

La primera gran revolució en l'ensenyament ribatà la protagonitzà santa Joaquina de Vedruna. El 10 de maig de 1847, s'instal·la a Ribes una

comunitat de novícies vedrunes, amb la fundadora al capdavant, la qual s'hi queda una temporada per tal de donar suport al grup. La idea de fer venir monges és del prohombre ribatà Jacint Morros. Interessen les vedrunes perquè són un grup jove que, a banda del seu compromís amb l'ensenyament, realitzen moltes activitats assistencials, que Ribes necessitava en aquella època de tanta misèria. Tindran la plaça de mestra de nenes i un col·legi que acollirà també la casa-convent de la comunitat. Aquest col·legi es trobava situat al carrer de les Eres. La institució persistirà fins ben entrat el segle XX. La popularitat assolida per

l'ensenyament de les vedrunes fa que moltes ribatanes continuïn confiant amb el seu sistema pedagògic i es desplacin al col·legi de Vic en plena postguerra, un cop el col·legi ribatà ja havia estat clausurat.

L'ensenyament públic i privat té el seu auge en ple segle XX. La presència d'homes com Pere Piquer al front del col·legi públic, des dels anys trenta, són una garantia de progrés. Aquest jove mestre, a banda de l'activitat docent, demostrà ser un excel·lent organitzador. Va crear una Biblioteca Escolar, l'any 1931, a través d'un sistema de donacions de particulars. Al cap dels anys, el col·legi de Ribes comptava amb una nodrida biblioteca, que l'arribada de la guerra va malmetre. L'ensenyament privat no es quedà enrere

Edifici del col·legi públic Mare de Déu de Núria, únic centre d'ensenyament que avui perviu.

i Ribes viu, l'any 1934 l'obertura de l'escola Prat de la Riba. L'ideari d'aquesta escola és proper a la Lliga. De fet, un dels promotors és l'Antoni Font i Gratacós, ja esmentat. El sentit de l'escola és evitar que els ribatans hagin de marxar del poble per completar la seva instrucció. L'escola compta també amb un fons de

beques, que surt de donatius de l'empresa Filatures de Ribes, SA perquè els fills dels obrers puguin estudiar-hi. De tot plegat, podria deduir-se que l'escola Prat de la Riba és un dels primers intents seriosos de comptar amb un centre d'ensenyament secundari. La guerra, com sempre, va acabar amb totes les il·lusions.

Grup d'alumnes dels Nacionals, és a dir, de l'escola pública, a les portes del xalet de can Recolons, que actuà d'escola durant alguns anys.

Després de la postguerra, l'oferta d'ensenyament a Ribes va augmentar. Un noi o noia ribatana podia triar entre anar a les escoles nacionals, el col·legi confessional Natzaret o, més endavant, l'escola experimental Betània, sense sortir del municipi. A mesura que ens anem aproximant al final del segle, només resten les escoles públiques. És un exemple més de la crisi que Ribes viu després de les eufòries dels anys seixanta i setanta.

ELS ESPORTS D'HIVERN

21

54

Aquest segle contempla com la neu deixa de ser un motiu de preocupació i causa de llargues incomunicacions per convertir-se en tot el contrari, en un plaer.

L'afecció dels catalans als esports de neu, en cadascuna de les seves variants, augmenta dia rere dia. Hi ha la certesa que l'esquí, a Catalunya, té els seus inicis en el mateix terme municipal de Ribes. De fet, la Secció d'Esports de Muntanya del Centre Excursionista de Catalunya organitzà, l'hivern de 1908, unes primeres curses d'esquí a Ribes, en un indret, anomenat Mas Conill, que queda sota el Taga. És una

data molt important, perquè demostra que Ribes s'avança a Núria, que conegué les seves primeres activitats esportives el 31 de gener de 1909. Això no obstant, aquest concurs setmanal d'esquí s'institucionalitzà a Ribes, per raons de comoditat en el desplaçament. L'èxit d'aquesta trobada va fer que es repetís en anys successius. L'any 1917, s'hi tornà amb una competició d'esquí que va aplegar un ampli nombre de modalitats i que comptà, fins i tot, amb una nombrosa participació d'esquiadors estrangers. August Herzog, Richard Dorph i Eva Illing, que potser formaven part de l'élite de l'esquí europeu, guanyaren els millors premis del concurs de Ribes.

*Set esportistes
llisquen amb un luge
per uns prats
ribatans.*

El darrer any en què es van celebrar aquestes curses a Ribes, conegudes amb el nom de *Concurso Catalán*, fou en 1921, en la seva onzena edició.

A partir d'aquest moment, el gruix de l'activitat esportiva es traslladà al santuari de Núria. Aquest indret pateix una certa crisi amb motiu de l'arribada del tren a la Molina, l'any 1923, que atrau molts més esquiadors per òbvies raons de comoditat. El desequilibri contrari a Núria se supera amb la gran millora, en les comunicacions entre Ribes i Núria, que es produeix l'any 1931.

Des d'aquest any 1931, i amb l'únic parèntesi de la guerra, Ribes es converteix en un nus de comunicacions per als qui volen practicar els esports hivernals a Núria o a la Molina. No hi ha notícies relatives al fet que la pràctica de l'esquí hagi tornat a l'indret ribatà de Mas Conill, que actuà d'improvisada estació d'esquí durant la segona dècada del segle.

L'afecció dels ribatans prové d'aquella època. Alguns esportistes de Ribes van tenir prou ànims per a participar en els diversos concursos catalans que se celebraren a la vila. Això no obstant, no és fins

Dos competidors en un dels concursos celebrats a Ribes.

als anys setanta que la pràctica de l'esquí s'estén a tota la població. Hi contribueix d'una manera decidida el Club Esquí Fontalba. Aquesta entitat fa una gran tasca de promoció dels esports d'hivern i de la vessant comercial d'aquests a través d'unes fires d'esquí. Les dues primeres se celebraren a Ribes els anys 1971 i 1972 amb un notable èxit.

Un home i una dona inicien un descens a Mas Conill.

Omplir les llargues hores de les tardes d'hivern és una necessitat profundament sentida. El sol es pon molt d'hora i el rigor del clima no permet l'esbarjo al carrer.

Hi ha una llarga tradició de molt bones idees per a omplir les hores. Molt sovint pot arribar-se a creacions súblims, gairebé artístiques. Els nens ribatans de moltes generacions no han oblidat, ni oblidaran, les tardes de teatre de titelles que tothom coneixia amb el nom de putxinel·lis. Aquesta activitat té les seves primeres manifestacions en els durs anys de la postguerra, per iniciativa d'un grup de joves entusiastes, entre els quals cal esmentar Eudald Coma, l'ànima de la colla.

Les immenses capacitats artístiques de Coma crearen uns ninots d'una gran força expressiva, que quedava emmarcada en uns decorats plens de fantasia, obra de les mateixes mans de Coma. La seva mort en plena joventut, esdevinguda l'any 1975, deixà en certa manera orfe el grup de titellaires, que sota el nom de Titelles Nai ha administrat amb una gran dignitat l'herència creativa i humana de l'artista que fou Eudald Coma.

Els Titelles Nai dels darrers anys ha viscut la competència de tota una sèrie de mitjans àudio-visuals que no tenien, en l'època d'Eudald Coma, tanta força com la que tenen avui. El cinema i la televisió han ocupat

moltes més hores ribatanes de les que ocupaven abans de la guerra, quan hi havia cinema a Ribes molt esporàdicament. Hi havia dos locals: el Casal Ribatà, que avui encara fa les funcions de cinema, i el Cinema de la Cooperativa, que en el transcurs dels anys va prendre el nom de Cinema Puigmal, fins que va tancar. Aquest darrer cinema és avui la seu del Casal de Cultura.

El pas dels anys ha deixat Ribes amb un sol cinema. La força i la implantació de la televisió han convertit en poc rendible el manteniment de dos cinemes en un poble com Ribes. El gust dels ribatans per la televisió començà molt d'hora i amb una molt

Ninots i decorats dels Titelles Nai.

notable implicació del poble. Fins i tot es constitueix un *Patronato Agrupación de Telespectadores del Valle de Ribas*. L'any 1965, la Junta d'aquest patronat va signar un contracte amb l'empresa FRA-TEI perquè aquesta instal·lés un repetidor i una antena a Sant Antoni. D'aquesta manera s'acabaren set anys de

proves i problemes, des que, el mes de febrer de 1959, Josep Fossas i Pau aconseguís amb un rudimentari sistema tècnic que Ribes captés per primer cop un programa televisiu. Fossas va instal·lar un aparell repetidor en un indret de la carretera de Sant Antoni, conegut amb el nom de curva de la Casassa. El temps s'encarregà de demostrar que la

peculiar orografia de la Vall necessitava alguna cosa més que aparells rudimentaris. La ubicació s'hagué de canviar per un lloc d'accés més difícil i car: l'ermita de Sant Antoni. És una condició *sine qua non* per a obtenir un bon senyal. Amb l'esforç de tots s'aconseguí l'objectiu desitjat i, des de l'any 1965, gràcies al repetidor de l'empresa FRA-TEI, Ribes veu la televisió a la perfecció, sempre que el temps i les avaries ho permetin. Amb tot, Ribes tingué problemes, durant molts anys, per captar el segon canal de TVE, i avui encara no veu les cadenes privades.

Les antenes instal·lades a Sant Antoni foren les primeres en dur la televisió a Ribes.

L'accidentada història de la televisió a Ribes viu un altre dels seus moments importants amb l'efímera aparició d'un canal ribatà de televisió, el Canal 40, que va emetre durant unes poques hores durant la festa major de 1988.

57

Escena de la història de la Blancaneu amb una bona colla de personatges.

VIDA PARROQUIAL

23

58

El municipi de Ribes compta amb tres parròquies: Ribes, Bruguera i Ventolà. Les dues darreres han anat perdent població i importància. La crisi de vocacions ha fet que el Bisbat hagi renunciat a enviar-hi rector, com passa també a altres parròquies.

Per tant, avui en dia, el rector de Ribes ha d'atendre moltes necessitats i serveis religiosos, no només d'aquestes tres parròquies, sinó d'altres de la vall.

Queden lluny aquells dies del segle XVIII en què la parròquia de Ribes era servida per un elevat nombre de preveres, els quals gaudien d'algun benefici

Interior de l'església de Ribes, tal i com es trobava a la darreria dels anys setanta.

eclesiàstic. Aquest segle ha vist encara a Ribes, com un residu d'altres temps, un beneficiat. Un dels últims obtentors va ser mossèn Niubó, que va morir l'any 1933.

Com en d'altres indrets de Catalunya, a Ribes el clergat va ser un agent de cultura i catalanitat. Per no tornar a esmentar la inqüestionable vàlua intel·lectual dels homes del Centre Catòlic Ribatà, farem tan sols esment de l'obra notable de mossèn Valentí Brisa. Aquest sacerdot, nascut a Ribes en el si d'una família humil, no només va ser un poeta digne de ser llegit, sinó

també un mestre de poetes. Va ajudar molts nois a perfeccionar-se en l'art de la poesia. El fruit del seu mestratge pot llegir-se amb profit en la premsa ribatana d'abans de la guerra.

La vida laïcal té a Ribes un notable desenvolupament, tant abans com després de la guerra. L'activitat pastoral juvenil d'abans de la guerra comptà amb una entitat adscrita a la Federació de Joventuts Obreres Catòliques, més coneguts com fejecistes. Aquesta entitat, anomenada, Grup Roca de la Creu, va organitzar cursos de formació

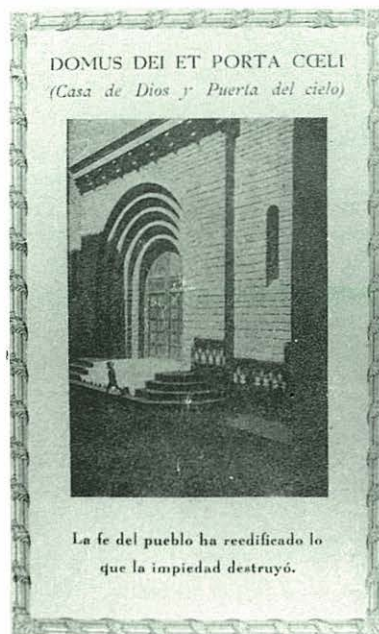
cristiana per a joves obrers. Lligat als fejecistes ribatans hi ha una gent que s'anomenen Grup Avantguardista Sant Valentí que, des de l'any 1934, organitzen sessions de teatre i cinema per a difondre els valors catòlics entre els obrers.

Després de la guerra, el gran repte dels fidels ribatans fou dotar-se de temple parroquial, ja que l'antic havia estat destruït durant el període revolucionari. El mes de gener de 1940, la comissió *Pro Reconstrucción Templo Parroquial* convocà tots els

El bisbe d'Urgell, Joan Martí i Alanís presideix els preveres i fidels de la Vall de Ribes durant la tradicional festa de Sant Gil, a Núria.

caps de família per estudiar la millor manera de fer l'obra. Amb aportacions de moltes famílies ribatanes, la nova església quedà enllestida l'estiu de 1945. A començament de juliol, el ribatà Josep Casas i Mas ja pot celebrar-hi la que és la seva primera missa. El dia 21 de juliol de 1945, el bisbe d'Urgell, Ramon Iglesias, consagrà l'altar major i el del Santíssim. La festa es va completar amb una missa pontifical que oficià el bisbe de Barcelona, Gregori Modrego, el dia següent. Amb la nova església, Ribes reprengué la vida religiosa normal.

Les comunitats de vida religiosa no han abundat gaire

Estampa commemorativa de la reedificació de l'església de Ribes.

al llarg de la història de Ribes. Avui en dia, les germanes de Sant Josep regeixen la Residència Geriàtrica de Ribes. Ja fa molts anys que les germanes carmelites, les vedrunes, dedicades a l'ensenyament, van abandonar el poble. A banda d'aquestes comunitats, avui Ribes compta, des de la darrera de la dècada passada, amb l'associació laica Seminari del Poble de Déu, que realitza diverses tasques d'ajut a la parròquia.

ENTITATS CONTEMPORÀNIES

24

60

La fundació del CIRF respon a una estratègia per a promoure Ribes i la seva vall, que va més enllà de la purament esportiva. Si el CIRF aconsegueix o no el seu objectiu, és un tema que no correspon d'esbrinar aquí. L'única dada objectiva i històrica és que Ribes, des de començament de segle fins avui, posseeix un cens impressionant d'entitats. El problema és que gairebé mai aquestes entitats han tingut un programa d'actuació coordinada. Tothom ha anat a la seva, i quan algú ha intentat posar ordre, han sorgit tensions, problemes i malentesos.

És un pèl difícil precisar què

Nens d'una coral infantil dirigida per Antoni Font. Aquesta coral funcionà durant els anys vint.

s'entén per entitat. En principi, és un grup de persones que treballen en alguna activitat per fruir-ne sense esperit de lucre i sense cap implicació ideològica o religiosa. Resten fora d'aquest capítol les empreses, les organitzacions religioses i els partits polítics. En canvi, són del màxim interès aquells grups que han treballat pel progrés cultural i per promoure el poble.

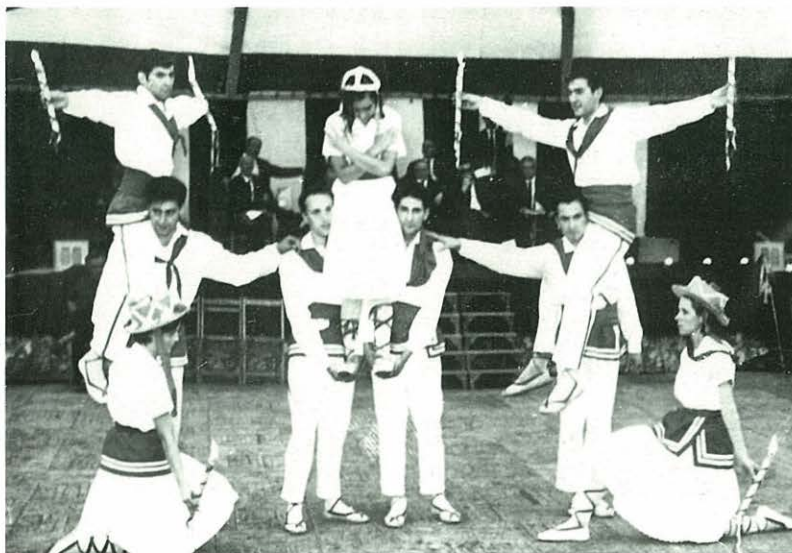
Dins d'aquest darrer grup, és de justícia dedicar un espai al grup de ballets, l'Esbart Núria. Aquest grup treballava per interpretar amb tota pulcritud els balls populars que Catalunya atresora i que constitueixen una immensa riquesa. S'havien d'esmerçar

moltes hores d'estudi i després de pràctica per a assolir l'objectiu cercat. La gran qualitat tècnica i artística dels balls que interpretava l'Esbart Núria el van fer molt popular. Els orígens d'aquesta entitat cal buscar-los en els primers anys de la postguerra. Però no és fins als anys seixanta que assoleix la seva màxima projecció. Sota la direcció d'un home amb grans recursos com fou l'Eudald Coma, l'Esbart va passejar, entre els anys 1962 i 1967, el nom de Ribes per Mèxic i Itàlia, en viatges que subvencionava la Sección Femenina del Movimiento

Nacional. L'any 1973, l'Esbart ribatà participà en el XIX Concurso Nacional de Coros y Danzas. Quedà finalista, entre els noranta millors grups d'un total de set-cents. La mort d'Eudald Coma, l'any 1975, va trencar la dinàmica ascendent del grup, que acabà per dissoldre's al cap d'un temps.

Una altra associació o entitat d'un notori pes específic són els Amics de la Sardana. És una entitat molt arrelada que sempre ha comptat amb molts de socis i, el que és més important, ha tingut constantment al davant persones amb idees i ganes de fer bé les coses. La seva realització més humil, però no per això menys important, ha estat organitzar les audicions de sardanes dels dies de festa. Els anys 1973, 1974 i 1975, els Amics de la Sardana van

col·laborar amb el CIRF en l'organització de l'Aplec de la Sardana de Ribes de Freser, una festa sardanista que popularitzava la vila de Ribes entre els afeccionats a la

L'Esbart Núria, de Ribes, en plena actuació.

61

sardana. Catorze anys després del darrer Aplec, els Amics de la Sardana tenen el valor de ressuscitar l'Aplec de Ribes. Gràcies a la tenacitat d'aquesta entitat, el dia de l'Aplec s'ha convertit en tota una institució dins el calendari de dies grans de Ribes. És d'esperar que l'Aplec continuï mantenint el vigor i la concurrència de gent que ha tingut els darrers anys.

Vista de la plaça del Mercat, indret de tradicionals ballades de sardanes. L'últim edifici a l'esquerra és el cinema.

PRIMERA PREMSA RIBATANA

25

La celebració dels Jocs Florals dels Pirineus, l'any 1918, va suposar un esperó per als activistes ribatans del moviment catalanista.

62

Bona part de les poblacions catalanes publiquen ja els seus periòdics durant el segle XIX. La data d'aparició dels primers periòdics a Ripoll, Camprodon i Puigcerdà se situa en la segona meitat del segle XIX.

En canvi, la història de la premsa ribatana és tota del segle XX. És difícil de saber els motius pel quals els pobles que envolten Ribes tenen premsa gairebé des mig segle abans. Una possible explicació rauria en la inexistència d'impremta a Ribes fins ben entrat el segle XX. Les difícils comunicacions amb Ripoll feien gairebé inviable trametre originals per a ser-hi impressos. Això deixà de

ser un problema a partir dels anys vint, amb l'arribada del tren.

El primer periòdic ribatà conegut, *La Veu del Freser*, data de l'època del tren. *La Veu del Freser* és un quinzenari que va començar a publicar-se el 6 de juny de 1920. S'imprimí a la Tipografia Ripollesa, de Ripoll. La seva vida fou curta. El seu últim número, el 16, es publicà el 2 de gener de 1921. L'aparició d'aquest quinzenari coincidí amb una època d'eufòria nacionalista a Ribes. La idea dels promotors d'aquesta empresa periodística fou la de conscienciar els ribatans dels ideals del catalanisme. Això es fa des dels

editorials. Una secció que no sol manca és la "*De re literaria*", on s'hi publiquen poesies de tema o d'autor ribatà. Les altres pàgines de *La Veu del Freser* són destinades a notícies de l'activitat municipal, noticiari local i retalls de premsa d'interès general. Els redactors solen signar les seves col·laboracions amb pseudònim, cosa que fa difícil d'identificar-los avui, tot i que a Ribes tothom devia saber qui eren. Això no obstant, és evident que *La Veu del Freser* visqué del treball i dinamisme de dos entusiastes del

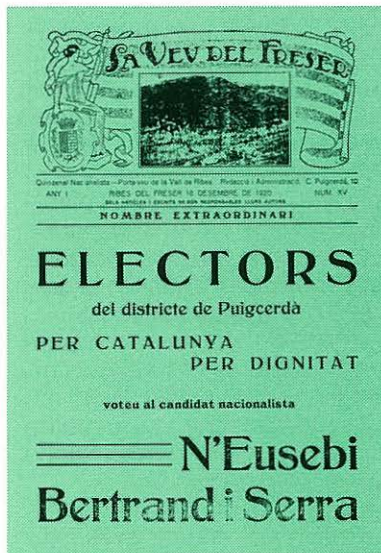
catalanisme, com foren Agustí Vigo i Eudald Costa. La mort d'aquest darrer és l'última de les coses que s'hi publicuen.

El mateix any que començà a publicar-se *La Veu del Freser*, la parròquia de Ribes treu al carrer *la Fulla Parroquial de Ribes del Freser*. Com el seu nom indica era un full senzill i, a tot estirar, dos fulls plegats on es donava compte del moviment parroquial. De tant en tant s'hi publicaven interessants notícies històriques que il·lustren el passat de Ribes.

El 6 de juliol de 1930 es produeix el gran fenomen periodístic ribatà. Surt per primera vegada al carrer, amb una periodicitat que oscil·la entre la setmana i els quinze dies, la revista *Petrària*. És el millor exponent del periodisme ribatà del segle. I no ho és per la seva qualitat, que la té i molta, sinó per haver batut el rècord de durada. Els ribatans la llegeixen durant sis anys. El darrer número surt el 12 de juliol de 1936. Només l'inici de la guerra, amb les conseqüents expropiacions, va poder doblegar l'entusiasme i la professionalitat dels homes que la feren possible. Entre ells, cal recordar l'esperit d'iniciativa d'Antoni Font i Gratacós, que va saber voltar-se d'uns col·laboradors ribatans i foranis

d'una gran talla intel·lectual. Font va saber harmonitzar l'alta cultura, la informació més popular i la formació dels principis que li venien dictats per l'ideari de la Lliga. El resultat va ser que *Petrària* era coneguda i valorada més enllà dels límits de la Vall de Ribes.

L'absència forçosa de *Petrària*, després de 154 números, va ser molt sentida a Ribes, que s'havia avesat als avantatges de tenir un mitjà de comunicació. Les Juventudes Libertàries intentaren omplir el buit amb el setmanari, en llengua espanyola, *Pluma Libre*, que es publicà des d'agost de 1936 fins a juny de 1937. Bona part del contingut

Portada de *Petrària* que aprofita i millora l'experiència de *La Veu del Freser*.

dels seus 24 números va adreçat a adoctrinar la població sobre la bondat de l'anarquisme com a sistema d'alliberament integral de la persona. Per aquest motiu, hi ha poc espai per a les notícies locals. Els redactors són majoritàriament obrers ribatans. El qui hi escriu més és el treballador de can Recolons, Joviano Novellón.

Una de les portades de La Veu del Freser. No pot haver-hi cap dubte sobre la seva orientació política.

LA PREMSA DE DESPRÉS DE LA GUERRA

26

64

Passat el fenomen de *Petrària*, que és el producte d'una època i d'uns moments particulars, Ribes té dificultats per a dotar-se d'un mitjà de comunicació que tingui continuïtat. Hi ha diverses provatures, que analitzarem tot seguit. Abans, cal esmentar la prolongada persistència de la *Fulla Parroquial*, que resisteix fins als anys setanta, si bé publicada conjuntament amb el *Full Dominical d'Urgell*.

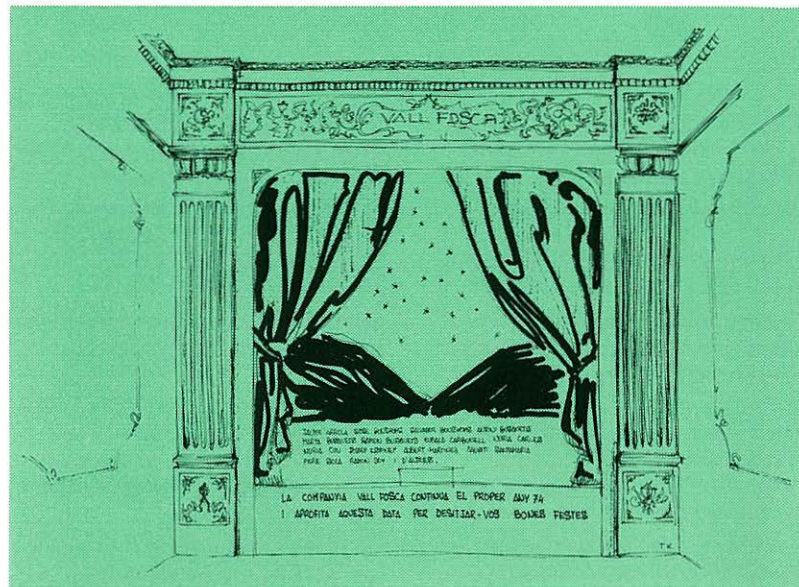
Un dels supervivents del grup de *Petrària*, Antoni Font i Gratacós, l'alcalde dels primers anys de la postguerra, redescobreix la seva vocació periodística en una petita gasetta municipal que porta per

nom *Informaciones Oficiales. Ribas de Freser*. Aquest butlletí mensual, que es publicà des de l'any 1952 fins al 1957, no ofereix l'atractiu de *Petrària*, perquè les seves pàgines vénen plenes de les carregoses notícies municipals. Té, però, la innegable utilitat de mantenir informada la població sobre qüestions tan importants com ara els plans urbanístics. La retirada d'Antoni Font de la vida municipal ribatana va significar el final d'aquesta publicació.

Amb la fundació del CIRF, l'any 1969, Ribes va entrar en una nova ona. Hi ajuda també el dinamisme de tota una generació d'universitaris ribatans, que tingueren el delit

d'escriure allò que vivien i aprenien a la universitat. Així, doncs, per primer cop en molts anys, hi ha persones disposades a escriure i una institució que té recursos per a sufragar una publicació. El primer intent és el butlletí del CIRF, *Antena*. Però, ben aviat, és substituït per *Vall Fosca*. El primer número d'aquesta revista mensual apareix el mes de juliol de l'any 1972 i el seu comiat es produeix amb el número 23, que duu data de maig de 1974. Els responsables de la revista exposen la seva frustració davant la indiferència amb què, segons ells, ha estat

Els redactors de Vall Fosca feliciten l'any nou als seus lectors.

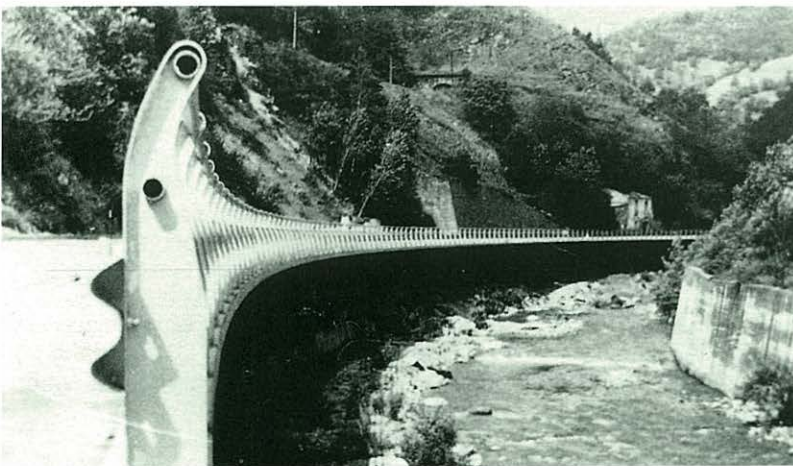

rebuda la revista. De fet, molts dels editorials són crides a augmentar la participació popular en tot allò que afecta el poble. Aquestes crides tenen tan poc resultat, que la mateixa revista es veu obligada a plegar en no haver aconseguit mobilitzar una nova generació de redactors que substituïeixi els fundadors de *Vall Fosca* en la feixuga tasca d'escriure. Això no obstant, *Vall Fosca*, llegida amb perspectiva històrica, aconsegueix de donar el to de l'eufòria econòmica dels anys setanta. A banda de les seccions destinades a les activitats del CIRF i a la informació municipal, *Vall Fosca* comptà amb col·laboracions esporàdiques d'una certa volada tècnica, com ara les de l'economista ribatà Isidre Bonshoms. La poesia d'autor o tema ribatà

tingué també un espai en les pàgines d'aquesta revista.

Van haver de passar uns quants anys, catorze concretament, perquè es repetís una experiència periodística a Ribes. El mes de gener de 1988, un grup de joves estudiants universitaris treien al carrer la revista setmanal *Arri*. El context polític espanyol de la fi dels vuitanta, dominat per l'estabilitat política produïda pel trànsit pacífic de la dictadura a la democràcia, allunyà *Arri* de la reflexió política que és latent en molts editorials de *Vall Fosca*. *Arri* és una revista amb pretensions informatives i formatives. Intenta de tenir un conjunt de seccions estables i assaja amb un èxit relatiu noves formes de periodisme, facilitades per la presència en la redacció d'estudiants i professionals de

Portada de la revista Arri.

les ciències de la informació. Desapareix al cap de dos anys, en no trobar l'equip que la gestionava un relleu que continués endavant amb la revista. Cal remarcar la gran qualitat artística que tenien les portades de la revista *Arri*, que es deuen als millors dibuixants i dissenyadors ribatans del moment.

Un dels temes més recurrents en les pàgines d'Arri foren les queixes dels lectors per les obres del tram de carretera Ribes-Ripoll.

ÈTNIES: GOLLUTS, GITANOS I JUEUS

27

66

Totes les dades indiquen que la població ribatana ha estat, des de l'inici de la història, la típica del Pirineu català. Res es pot afegir al que ja diuen els estudis sobre les característiques racials dels habitants de la muntanya.

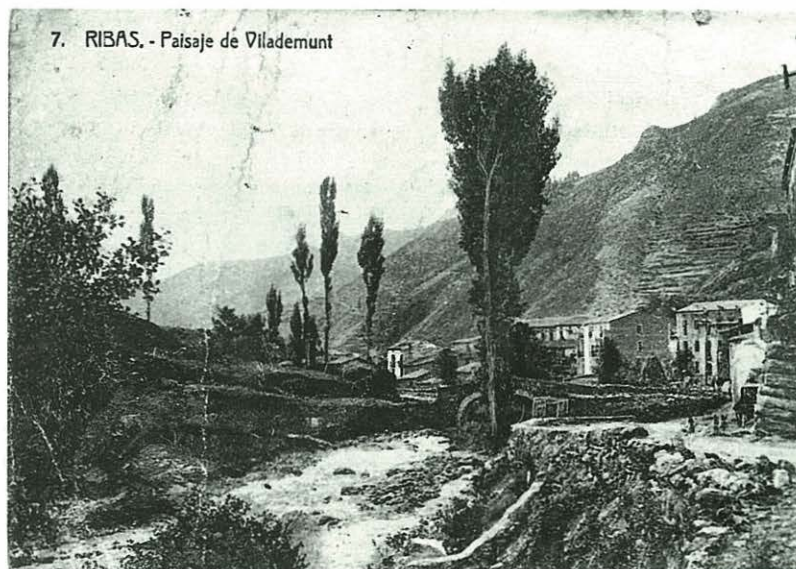
El caràcter tancat de les valls pirinenques afavoreix el manteniment d'uns tipus humans que perviuen invariables durant segles i segles. A més, durant l'època del domini sarraí, la Vall de Ribes es manté com una vall de refugi, sense cap vestigi de presència musulmana organitzada. L'absència de sarraïns a Ribes es veu un pèl qüestionada per un document

d'una notable importància. La casualitat ha volgut que en el primer document on s'esmenta Ribes es parli precisament d'un sarraí, que hi té unes propietats que li acaben comprant. Corria l'any 886 i el primer ribatà històricament conegut resulta ser aquest sarraí, que manté tenses negociacions amb homes tan importants del seu temps, com el bisbe d'Urgell.

Malgrat aquesta anècdota divertida, queda del tot descartada, per indocumentada, l'existència d'una aljama o barri àrab organitzat a Ribes. Mai no podrem negar, però, presències casuals. Exactament el mateix pot dir-se

dels jueus. No n'hi ha ni rastre. L'únic que vincula el poble hebreu amb Ribes són els jueus de Puigcerdà, que van actuar de prestamistes del poble de Bruguera durant els molts moments de penúria econòmica de l'edat mitjana.

Sigui com sigui, no es coneixen a Ribes ni problemes ni discriminacions de tipus racista. Els gitans hi fan estada des del segle XVIII, sense que hi hagi cap problema, segons es desprèn d'una nota del secretari de l'Ajuntament de Ribes, que informa que hi ha nou gitans d'una mateixa família que viuen

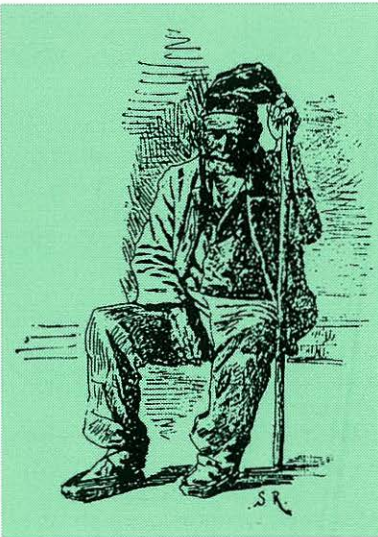

Imatge de la Vila d'Amunt on, segons sembla, hi tenien el seu ghetto els nans o golluts.

a Ribes des de l'any 1757 en perfecta harmonia.

Tampoc es viuen actes de refús o discriminació remarcable relacionats amb la comunitat de nans que viuen a Ribes des de no se sap quan. Les notícies sobre aquests nans són particularment nombroses en l'últim quart del segle XIX, quan la moda d'estudiar i classificar les diverses races del món estava en auge. El debat científic versava sobre si els nans de Ribes eren o no una raça d'origen tàrtar o bé si es tractava d'uns individus emmalaltits per les condicions ambientals i socials en què es veien obligats a viure.

El poble de Ribes no assisteix impassible al debat. L'opinió popular ribatana es negava a acceptar que els factors ambientals de determinats indrets del poble poguessin malmetre tant l'estructura de les persones. Els ribatans preferien creure que els nans provenien d'una raça tàrtara, abans de pensar que el raquitisme, la misèria i la dieta provocaven l'aparició del goll i l'enanisme. Era massa mala premsa per a un poble que començava a apostar per l'estiueig i el turisme de salut. Per aquest motiu, la redacció del periòdic ripollès *El Taga*, des d'on es defensaven punts de vista mèdico-ambientals per a explicar el fenomen dels nans o golluts, va ser inundada d'enceses protestes de ribatans molestos. *El Taga* es va veure obligat a demanar disculpes en el seu número 8, del 25 de desembre de 1886.

De tot el devesall de tinta generat per aquest tema, es dedueix que hi va haver nans a Ribes fins a la darreria del segle XIX, moment en el qual, per la millora de les condicions higièniques i alimentàries, comencen a desaparèixer de

Un avi ribatà tal i com el va dibuixar Santiago Rusiñol en una excursió feta a Ribes.

Portada del diari madrileny El Globo, que inaugurarà tota una sèrie d'estudis i debats sobre "los enanos de Ribas".

Ribes. Durant el segle XX, en queden alguns reductes, especialment localitzats en els pobles més aïllats de la Vall. Alguns viatgers del segle XIX veuen amb tristesa les miserables cases de la Vila d'Amunt, que era el barri dels nans per excel·lència. La font de la Margarideta, propera a l'esmentat barri, és víctima de tota una llegenda popular que vincula la beguda de les seves aigües a l'aparició del goll i al raquitisme.

EL LLEGENDARI RIBATÀ

28

68

El mur infranquejable de les muntanyes que enclouen Ribes ha estat un esperó per a la imaginació popular. Hi ajuda també l'existència de molts amagatalls, que adquireixen la categoria mítica que ostenten les coves en la imaginació popular.

Les coves de Ribes exerceixen un tipus de fascinació molt apropiat per a la llegenda. Cal aclarir, però, abans de res, que les coves de Ribes són un lloc històric amb totes les de la llei. Aquest caràcter històric no les salva d'una certa mitificació, tant l'espontània del poble com la més elaborada dels literats i pseudo-historiadors romàntics. El poble sempre ha vist en l'interior fosc de les coves algun

TONI DONADA

misteri entre maligne i meravellós. Una rondalla, escrita per Verdaguer, deixa constància de la creença que les coves de Ribes guarden en llur interior una princesa, filla del gran soldà de Turquia, sotmesa a un terrible encanteri. La força suggestiva del món de les coves devia ser tanta, que l'historiador santjoaní Pau Parassols es recreà amb una nova llegenda d'un estil semblant. La princesa encantada ara no és una musulmana, sinó una filla d'un suposat rei bagauda, Amand, que va resistir fins a la mort la invasió visigòtica de la Vall de

Ribes. Aquesta princesa viu dins les coves de Sant Amanç i els cingles són el seu palau, mentre sembla esperar una reparació històrica de l'extingit reialme bagauda ribatà.

Els ribatans, però, expliquen més històries de fades dins les coves que no pas històries de princeses. Aquestes fades solien estendre roba blanca en els cingles de sobre les coves. Aquell que podia apoderar-se de la roba, es convertia en un

La roba blanca de les fades de les coves de Ribes és un motiu molt present en el llegendari ribatà.

home ric. El meravellós també conviu amb el maligne. Una serp monstruosa, que duu una carta a la boca, està esperant dins les coves de Ribes algú que la hi tregui per desencantar-se. Verdaguer relaciona la serp amb la princesa turca encantada.

La relativa proximitat de Gombrèn, per una banda, i Sant Joan, per l'altra, fan que aquestes coves tinguin un cert paper com a escenari de les anades i vingudes del comte Arnau. Segons la llegenda, les coves de Ribes posseeixen un camí interior que les connecta amb el famós forat de Sant Ou, prop de Montgrony. Per ell, el comte l'Arnau travessa i el seu cavall, envoltat de flames, és vist sovint rondar per Ribes. Això no obstant, els especialistes en temes relacionats amb el mític cavaller consideren que Ribes és un focus secundari en el món arnaldia.

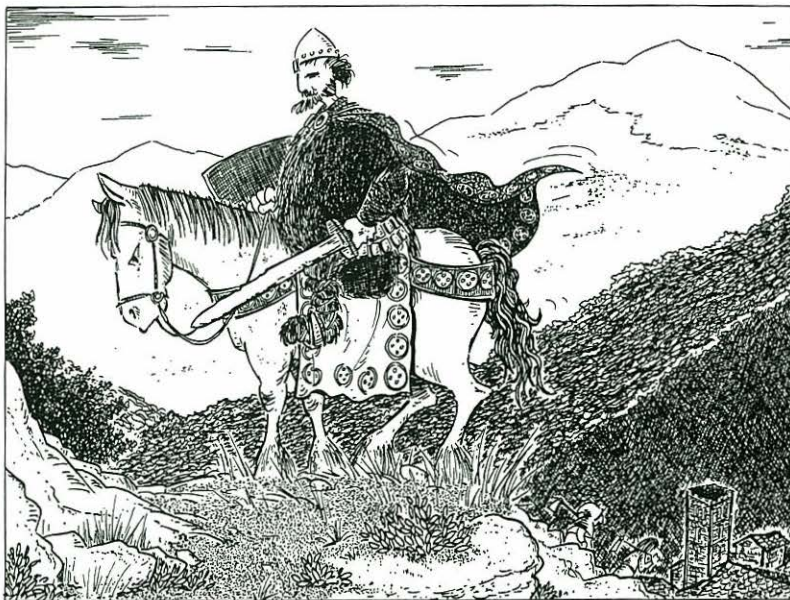
Els castells i les fortificacions són també un motiu de llegenda. El castell de Ribes ha estat també objecte d'algunes

El comte Arnau és un mite menys conegut a la Vall de Ribes, tot i que encara se sent explicar com aquest personatge travessava la Vall amb el seu diabòlic cavall.

especulacions que entren en el camp de la llegenda. La fantasia popular ha volgut creure en una mena de passadís que, travessant la muntanya dels Estiradors, comunicava l'esmentat castell amb el vèrtex d'aquesta muntanya, on hi ha una cisterna i uns escassos vestigis de fortificació.

Un altre àmbit, d'on la fantasia popular s'alimenta, és el sagrat. Molts indrets de Catalunya coneixen llegendes referides al trobament de relíquies de sants, acompanyat d'actes prodigiosos. A Ribes, l'única llegenda comparable, avui

totalment oblidada, és una que s'explicava el segle passat. En substància, justificava un fenomen que es donava a l'interior de la capella de l'Hospital. En el centre d'aquesta capella, s'hi observava una taca humida, que tenia la seva explicació llegendària per acollir la tomba d'un soldat que havia estat executat injustament. L'actitud del soldat davant la mort injusta, de resignació i confiança en Déu, era remarcada per aquest fenomen, que venia acompanyat pel brollament de sang viva de l'interior d'aquesta tomba quan era oberta.

Catalunya ha estat un país de molts poetes, incomptables, i de molts pocs prosistes i narradors, diuen la major part dels manuals de la literatura catalana a l'abast. A Ribes, la tònica és l'habitual a Catalunya. Només la nòmina de poetes que durant els anys trenta d'aquest segle envien els seus versos a la revista ribatana *Petrària* superen la vintena, mentre que el nombre de prosistes a penes pot comptar-se amb els dits.

D'entre aquests darrers, crida poderosament l'atenció *Pep Angles*, pseudònim darrera el qual s'oculta Josep Giribets i Busquets (Ripoll, 1904-Ribes, 1964). Fill d'un ferroviari, va treballar en diverses empreses portant la part administrativa fins que, després de la Guerra Civil, ocupà un lloc important en la Banca Carrera. En aquest temps havia desaparegut en *Pep Angles* per deixar pas al senyor Giribets, que apagava les seves afeccions literàries com a redactor de petites notes sobre Ribes a tres periòdics de Barcelona. Endarrera quedava l'època juvenil d'abans de la guerra, quan a *Petrària*, i en català, *Pep Angles* hi vessava tota una sensibilitat literària que prometia molt. L'escrit "Tardes Vilatanes", que reproduïm, és una mostra eloqüent de l'estil personal de Giribets i de la seva cura en treballar la prosa fins a donar-li alguns tons poètics.

TARDES VILATANES

"Als meus pares volguts.

Solemne i ancestral és l'encís d'una tarda ribatana. Quan les lluïors d'un jorn moren, comencen a tenyir-se les serres llunyanes i les remors i els brogüts d'una agitació nostrada es comencen a sentir pausadament per reposar de l'activitat d'un matí esplendorós.

Tarda a les nostres planes i als bells indrets de les nostres muntanyes; tarda pirenenca i avant-crepuscle ribatà.

Quan el rajolí joguïnós de nostres fonts rientes i la cançó melangiosa dels nostres rius argenats ens acosten al fi d'una altra jornada.

El sol ha passejat el seu mantell d'irisacions per la vall, i sol —vol i dol— eixugar aquelles clapes blanquinoses que l'última nevada ens deixà com a record.

I els arbres i els matolls ressecs, verdejats de tant en tant per un boix atrevit que ha desafiat les fredors, s'ajoen i esperen adelerats l'endemà, brau i joiós.

Les rutes empolsinades marquen més la seva ratlla blanca i el camí ferrat enlluerna els vols d'uns ocellics que planegen pel blau roig del cel casolà.

Que bé s'hi està al capdamunt d'aquest roquisser, talaia des d'on s'ovira la nostra vilona arraulida al peu dels Estiradors! I que bé es medita cara al cel i als ulls amunt davant una tarda com les nostres!

Que cariciós és aquest oratjol que porta ales de farigoles i sacseja els pins i fa cruixir els verns secs i despullats! I també que atrevit és aquest ocellàs, que planeja i xiscla amb desmassia i, tot de cop fuig lluny, amunt, molt amunt, més que la nostra pensa i torna cerclejant i fent mil capcirons.

I la tarda es fon pels cimals de les nostres carenes i una lasa quietud plana arreu d'arreu. Tardes ribatanes! Recers i jolius de nostres contrades volgudes que tantes coses em recordeu, soletats extasioses de nostres camins envellits; llocs del meu esplai més desitjat!

L'hora d'abandonar-vos és viscuda però encara vos veuré entre somnis i amb delit vos recordaré".

Març de 1934. *Pep Angles* (Josep Giribets i Busquets).

Un altre prosista interessant, que s'amaga sota el pseudònim de *Brot Novell*, publica a les pàgines de la revista *Petrària* un seguit de set històries que duen el títol d'«Historietes del Pirineu Ribatà». En principi, aquest misteriós *Brot Novell* no fa altra cosa que posar per escrit els contes ribatans que el seu avi li explicava. De fet, totes les historietes tenen un regust dels vells

contes infantils, tot i que no es pot descartar que *Brot Novell* hi doni una orientació determinada. Si narrativament alguns d'ells no acaben de ser ben resolts, tenen d'interessant l'atmosfera de misteri que generen i les notícies que aporten. El primer que publiquem informa de la relació entre les dues valls, i el segon del clima i d'un cas de bruixeria a Ribes.

L'IDIL·LI

"Ni totes les coses que passen per aquelles muntanyes són penoses i tristes, sinó que també hi ha ratos de benestar i d'alegria com ho demostra el cas que amb mig somriure em contava el meu avi estimat.

Una gentil pastoreta de l'altra vall, (així anomenem els del país, la Vall de Camprodon), va perdre un escamot d'ovelles i el dia següent anà a mirar si les trobaria.

Atravessà la muntanya, creient amb fonament que les ovelles també havien passat la carena, i trobà un pastor amb son ramat, li contà el cas i el pastor molt diligent ajudà la pastora a buscar-les trobant-les al cap de poca estona.

Després el pastor acompanyà la pastora i ses ovelles fins al ramat. Pel camí parlaren i quedaren enamorats i després dava bo veure amb freqüència en els dies de bon temps al cim de la carena del lloc anomenat "La Carena de la Canya" conversant amorosament sentadets no molt lluny l'un de l'altre, mentre ses ovelles, reposant a la migdiada, remugaven pacíficament parant el sol i els altres pastors se'ls miraven de lluny i amb certa enveja. D'això en sortí un casament i després foren pares d'una nombrosa i honrada família".

LA RUFA

"La rufa és segurament el que causa més sofriments i víctimes en les altes muntanyes, com són les del Pirineu Ribatà. Crec que tothom de per aqueixos indrets sap algun cas ocorregut a gent que han sofert extraordinàriament en trobar-se enmig

d'un temporal de rufa, sortint-ne amb prou feines amb vida i mig glaçats i d'altres que no podent resistir han quedat morts al mig de la torbonada, com un que vaig tenir ocasió de veure fa una trentena d'anys i que a últims de primavera, quan la fosa de les neus, vàrem trobar a Coma d'Eina, i com que havia quedat ben conservat i sec, tant que tenia les cames momificades de tal manera que semblava que es podrien haver guardat indefinidament sense por que es podressin, va poder ésser identificat comprovant-se que era un individu que a la tardor anterior s'havia quedat a dormir a Núria i que havent emprès el viatge cap a França, l'arreglegà una forta torbonada que el matà abans de poder atravesar la frontera, quedant glaçat i colgat de neu.

Referent a això, l'avi m'havia contat varis casos semblants, entre altres el següent: En un poble de la vall de Ribes havien cremat en un forn una dona acusada de bruixa. Amb aital motiu havien estat cridades a declarar unes quantes dones d'aquell poble davant el Senyor Jutge de Puigcerdà. Complint l'ordre se n'hi anaren i un cop enllestides, les que no hagueren de quedar presoneres, emprengueren el retorn a llur poble i en passar la collada de Toses (llavors no hi havia carretera ni tren) una forta torbonada va arregar-les quedant embolcallades entre la rufa i dues o tres moriren colgades de neu.

Les altres que pogueren escapar amb vida, arribaren a Toses mig glaçades i en un estat llastimós que costà molt de poder-les retornar. Fins alguna perdé alguns dits de les mans de tan glaçats. Entre les que quedaren colgades de neu hi havia la dona del jutge del poble. Llavors aquest jutge vingà reclamar al jutge de Puigcerdà i aquest contestava que ja li havia despedida i que per tant res tenia a veure amb la seva dona. L'altre li replicava que ell era qui l'havia fet marxar de casa seva i que si s'havia perdut, ell n'era el responsable, per tant que li tornés la dona. I així successivament movent entre tot plegat una saragata de mil diables".

RIBES EN LA LITERATURA

29

*La font de Capdevila,
durant una
representació de
l'obra de Guimerà
Terra baixa, al
començament de segle.*

72

Ribes i la seva vall han estat motiu d'inspiració de poetes i literats d'ençà que el romanticisme, amb la Renaixença catalana, en va descobrir la bellesa natural i l'encís mític de les seves llegendes.

Això no obstant, Ribes ocupa un cert lloc en la literatura anterior. Hem de remuntar-nos a l'any 1666, en què Francesc Marés publica la *Historia y miracles de la Sagrada Imatge de N. S. de Nuria en lo comptat de Cerdania, bisbat de Urgell*. El títol d'aquesta obra oculta una dosi no menyspreable de poesia i estètica que va més enllà de la devoció mariana que

l'emmarca. Dins d'aquest llibre, s'hi llegeixen una colla de poemes d'autor ribatà i forani que tenen una certa ambició literària. Un d'ells, de l'autor ribatà Jaume Martí, és un sonet en lloança de Francesc Marés. Andreu Puig signa en l'interior d'aquest llibre un altre sonet, que evoca el riu Freser i la seva relació amb la riera de Fontalba. Tot el llibre i els poemes inclosos, llevat d'un, són redactats en llengua catalana. És una demostració indiscutible de la vigència del català com a llengua literària a la Vall de Ribes, quan Catalunya ja coneixia, en la literatura, la substitució de la seva llengua pròpia per la

castellana. L'única llengua que comparteix amb la catalana el llibre de Marés és la llatina. En un llatí clàssic, de notable factura, un poeta anònim pondera la riquesa fluvial que atresora la Vall de Ribes.

Ja dins el segle XVIII, la composició de poesia en llatí donà uns bons beneficis al ribatà Francesc Capdevila i Ventós, que veié premiat el seu poema *Signum Magnum* en un certamen poètic organitzat pels jesuïtes de Vic, l'any 1761.

La gran capacitat compositiva, que en el domini del llatí demostrava en Capdevila, era només el preludi d'una gran carrera i el signe d'una intel·ligència privilegiada, tal i com se li va reconèixer en el seu temps.

La novel·la *La huérfana de Ribes*, de Víctor Rosselló, publicada l'any 1871, és la primera obra d'aquest gènere que té com a escenari Ribes. És una novel·la de l'escola romàntico-lacrimògena, amb gran nombre de discursos moralitzadors. La imatge que Rosselló dona dels costums de la gent de Ribes és immillorable. Els valors de constància, amor i pietat dels

habitants de Ribes són molt ponderats per Rosselló, que estiuejava al poble des de feia anys.

El novel·lista Narcís Oller va ambientar alguns dels passatges de la seva obra *Pilar Prim* (1906) en el Ribes dels orígens de l'estiueig. Tant Oller com Àngel Guimerà abans, senten una certa atracció per a analitzar com els habitants viuen la seva relació amb la natura, cosa que la gent de ciutat ja ha perdut. De les seves observacions, Guimerà en treurà l'obra teatral *Terra baixa* (1897), on es defensa la bondat de la gent d'alta muntanya davant la malícia i el

Portada de la primera edició de l'obra de Francesc Marés.

caràcter elaborat dels de la terra baixa. Tot i que *Terra baixa* està inspirada en fets esdevinguts al municipi de Queralbs, ja des de molt aviat els ribatans es feren seva aquesta obra i l'han considerada com un símbol de Ribes.

Imatge actual de la font de Capdevila.

ELS VISITANTS IL·LUSTRES

30

74

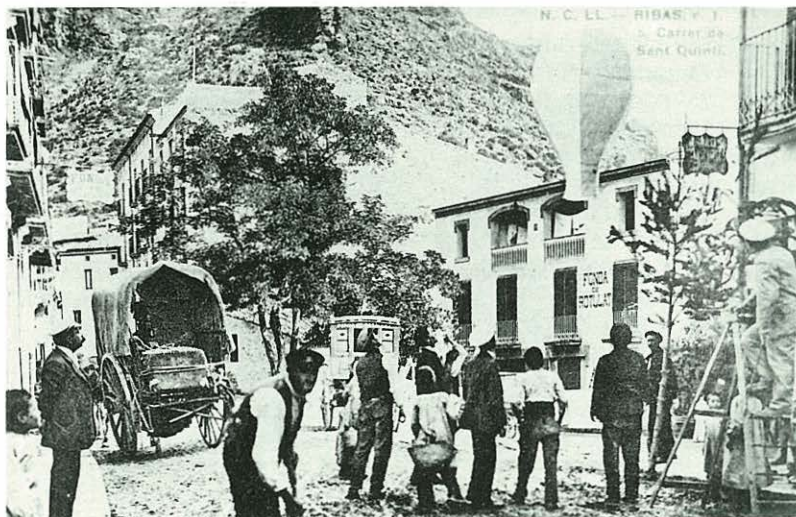
A partir de la millora en les comunicacions, Ribes s'omple de curiosos visitants que, en retornar a la seva ciutat, deixen constància, per escrit, de les seves impressions sobre tot allò que els resultava exòtic o sorprenent del món ribatà. En el capítol anterior s'ha deixat constància dels rendiments literaris que Víctor Rosselló va obtenir del seu estiu a Ribes. Però aquest novel·lista no és el model de visitant que més abunda.

Jacint Verdaguer va omplir de caràcter literari una mena de visitant que, almenys en un dels seus aspectes, el de l'excursionisme, ja tenia tota

una història anterior i que després va gaudir d'una major continuïtat. En efecte, Verdaguer passà una temporada a Ribes, durant el mes d'octubre de 1881. Ribes fou per a ell una immillorable base d'excursions pirinenques, utilíssimes per a l'elaboració de la seva més ambiciosa obra poètica, *Canigó*. El poeta fa estada a l'Hostal de la Corba, on potser va escriure alguns passatges de la seva obra.

La publicació de *Canigó*, l'any 1886, és el producte acabat d'un cicle que començà amb les primeres excursions organitzades a la Vall de Ribes per l'Associació Catalana d'Excursions, entitat

predecessora del Centre Excursionista de Catalunya. L'atractiu excursionista del santuari de Núria es fa palès en l'atenció que s'hi presta en els butlletins destinats als excursionistes. L'escala obligatòria a Ribes fa que molts d'aquests escrits aportin dades interessants sobre el poble. Un exemple notable és el d'Artur Bofill i Poch, que publicà un extens relat de l'excursió Núria, Ribes i Alt Llobregat (1883-1884) en el *Butlletí de l'Associació Catalana d'Excursions*, en 1888. Bofill i

Uns curiosos observen com puja un globus davant d'una de les fondes de Ribes.

Poch tant treballà sobre materials ja existents, per exemple ho fa amb un brillant opuscle literari sobre el Freser, publicat per Massó i Torrens l'any 1883, com demostrà una gran capacitat d'observació, que comparteix amb tots els escriptors excursionistes del seu temps.

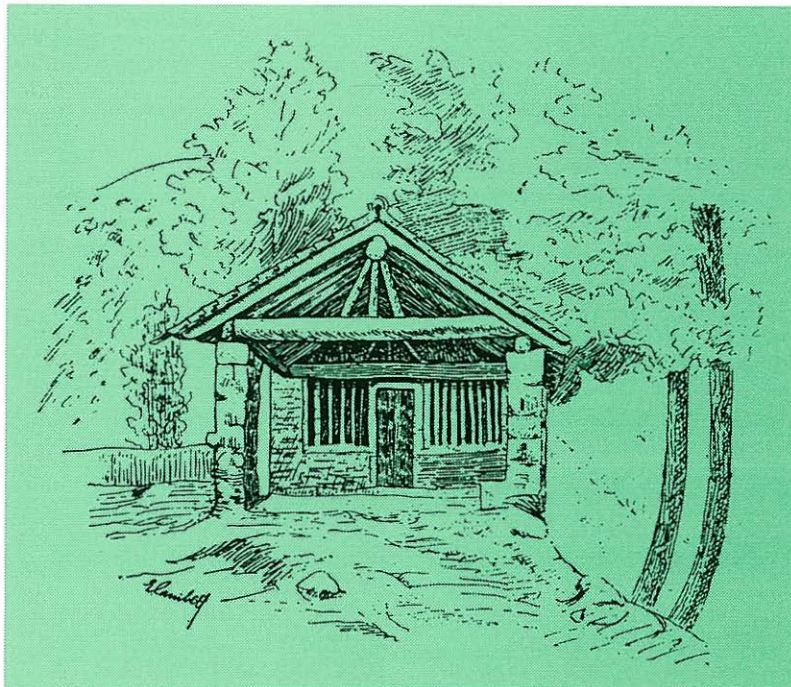
Ribes i la seva vall serveixen, en certa manera, de bressol de l'excursionisme català. Si més no, la primera època d'aquest fenomen tan notori és plena d'excursions, amb les

consegüents cròniques, que seria prolix ressenyar aquí. A aquest nombrós grup de literats excursionistes, el segueixen autors com Cèsar August Torras i Gai de Montellà.

Però no tots els il·lustres visitants de Ribes tenen a veure amb Verdaguer i Cèsar August Torras. La moda anglesa dels llibres de viatges fa que escampin per tot el món anglesos àvids d'escriure sobre el que veuen i experimenten. Aquests llibres substitueixen en algunes ocasions el mateix

El dibuixant Eudald Canibell (1858-1928) va fer diversos dibuixos de Ribes amb motiu d'una sortida del Centre Excursionista. Aquí, la capella de Nostra Senyora dels Desemparats.

viatge i serveixen perquè el lector pugui llegir còmodament assegut en la seva butaca, a la llum de la llar de foc. Un dels clàssics anglesos d'aquest gènere, sir Henry Ford, ja va escriure quelcom confús sobre Ribes en un manual per a viatgers publicat a mitjan segle XIX.

La capella de Nostra Senyora de Gràcia, segons Canibell.

PATRIMONI ARQUITECTÒNIC

31

El xalet de can Recolons, edifici de sobri estil modernista, fou lloc de residència dels empresaris tèxtils de Ribes.

76

La història medieval de la vila de Ribes, molt lligada a la seva condició de punt estratègic militar, no va pas ser gaire propícia per al desenvolupament urbanístic. Algunes descripcions parcials de Ribes que ens han arribat del segle XVII, parlen d'un poble ple d'edificis derruïts. Segons aquestes fonts, els susdits edificis havien acollit els fugitius de la invasió sarraïna, i en desocupar-se com a conseqüència del retorn dels fugitius als seus llocs d'origen, van anar caient.

L'únic vestigi arquitectònic civil de l'edat mijana és el castell de Sant Pere, del qual ja se n'ha

parlat en capítols anteriors. L'any 1983, el Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya va iniciar uns treballs que, en diverses campanyes, han combinat l'excavació i l'estudi del material arqueològic amb obres de consolidació de les runes. Avui aquestes obres han finalitzat i el castell és un indret arqueològic bo de visitar. A part del castell, Ribes compta amb algunes cases de pagès que si bé no presenten un interès arquitectònic molt remarcable, sí que el tenen des del punt de vista històric. Una d'elles és la Cassasa, a la carretera de Campelles, que alguns historiadors relacionen amb el

castrum Petrera o Petraria, que és en els orígens de Ribes. Un altre indret on podrien evocar-se alguns moments de la història de Ribes és el barri de Maçana, sobre la carretera de Bruguera, molt a prop de Ribes, on hi ha un conjunt de cases de pagès que han conservat molt poc de l'antiguitat del barri de Maçana. Dissortadament, fa uns pocs anys va desaparèixer can Gorra, una masia antiquíssima situada a les vores del Freser, sota l'estació de RENFE.

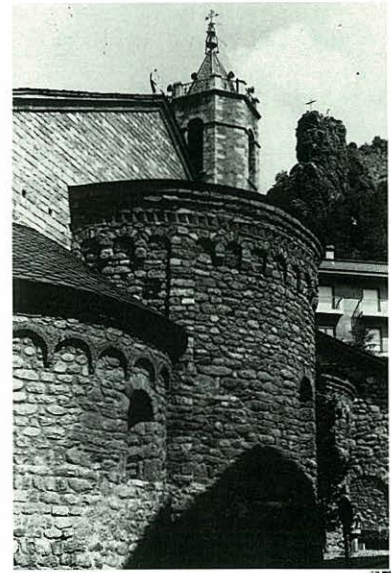
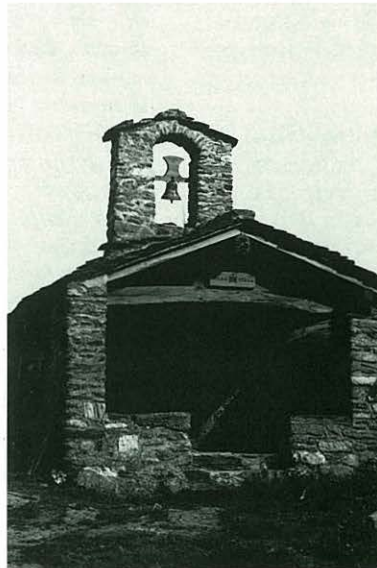

Els primers documents que en parlen són del segle X.

Si l'edat mitjana ha estat força avara pel que fa a llegar-nos edificis civils, el darrer quart del segle XIX i el començament del segle XX han estat pròdigs en realitzacions arquitectòniques. La més notòria és el xalet de can Recolons, primer habitatge de la família Ramírez, d'estil modernista. De la seva façana, s'han de remarcar els diversos detalls ornamentals, harmònicament distribuïts i sense recargolaments. Els presideix, dins un cercle al capdamunt, una figura que sembla una divinitat que duu el que podrien ser els atributs propis d'un ésser diví protector de la indústria. Actualment l'edifici està abandonat i es desconeix quines funcions pot fer en el futur, després d'haver servit d'escola i guarderia durant la postguerra. Un altre edifici que mostra detalls propis de l'estètica modernista és el conegut amb el nom de Torre dels Alemanys, situat sobre la carretera de Puigcerdà. Aquest edifici, avui hotel, compta amb un bon passeig exterior, ornat amb unes magnífiques glorietses que fan de mirador sobre la carretera i la muntanya del davant. La modesta ruta modernista ribatana podria continuar cap al sud amb dos establiments estretament vinculats a Ribes, tot i pertànyer

a una altra demarcació municipal: el Balneari Montagut i l'Hostal de la Corba, amb els seus interessants vitralls.

L'arquitectura religiosa té ben poca cosa, si la comparem amb la impressionant riquesa dels municipis del voltant. Ribes, a més d'algunes capelles i ermites, té la seva moderna església parroquial amb uns absis procedents de l'antiga construcció. Bruguera i Ventolà tenen esglésies romàniques que han estat objecte de diverses restauracions. En canvi, es conserva molt genuïna, per les seves mides i estructura, la capella de Nostra Senyora del Carme, de Batet.

Els absis de l'església de Ribes són l'únic vestigi romànic que resta dins de la vila.

Nostra Senyora del Carme, de Batet, dóna la imatge del que era una petita capella rural ribatana.

Aquests textos es deuen a la ploma del viatger anglès Rowland Thirlmere, que els va escriure a Ribes mateix el mes de març de 1902.

Thirlmere els publicà en forma de carta en el llibre *Letters From Catalonia*, imprès a Londres, l'any 1905. La tria dels passatges del text de Thirlmere, que properament publicarà íntegrament el Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, inclou tot allò que il·lustra aspectes ja tocats en aquest llibre, ara vistos sota el prisma britànic de Thirlmere. Les comunicacions entre Ribes i Ripoll, després d'arribar de Sant Joan amb tren, són objecte d'algunes ironies especialment ofensives. Aquest to sarcàstic s'endolceix a mesura que Thirlmere sent el fred ribatà de març. Hi ha un elogi de l'establiment hotel·ler de cal Nisot, que avui correspon a la casa que coneixem com cal Felip. Thirlmere resta gratament sorprès de la gran capacitat de conversa i obertura que tenen la gent de Ribes i l'entusiasme amb què parlen de les seves afeccions, que són la caça i la pesca. Al final, Thirlmere manifesta la seva admiració de viatger per Ribes, el seu oxigen i la vida que s'hi desenvolupa. Fou el primer turista estranger d'aquest segle.

“Mentrestant anàvem ascendint gradualment la vall i el fred començava a afectar el nostre estat d'ànim. Un vent fiblant té el mateix efecte fatal sobre mi que l'oli sobre el cautxú. Passant a través d'una gorja magnífica, que en una estació més benigne hauria evocat una oda de N, vam seure escoltant petar les mostres dents, la conversa més irresponsable de quantes converses hi ha. Quan vam arribar a Ribes, el punt culminant d'aquest bonic paisatge, no ens va saber cap greu haver telegrafiat una ordre a Josep Peix (a) Nisot per a escalfar les nostres habitacions.

Malgrat ens trobàvem encara en un territori que una vegada va formar part de la Marca Hispànica i de les terres dels comtes de Barcelona, ara havíem arribat al peu de les grans muntanyes,

i el temps era àrtic. Els vilatans s'arrupien al voltant d'una estufa en el saló de l'hotel com si fos mig hivern. No vam estar molt orgullosos d'haver d'unir-nos a ells —ja que vam trobar que els brasers dels nostres dormitoris només desprenien calor en apariència— i només es necessitaven una o dues paraules compassives per fer que la rústega conversa fluís per canals interessants: el nombre d'isards abatuts durant l'hivern; l'olor opressiva d'un mascle vell quan se l'exhibeix en una habitació càlida; l'extraordinària predilecció dels pescadors anglesos per certs tipus d'hams de mosca. Tots aquests temes es discutien seriosament, però el tòpic principal era el preu escandalós de tres pessetes mensuals per cremador de llum elèctrica, o trenta-sis pessetes per cremador a l'any, i a sobre l'aigua per a les turbines era de franc! Els enormes beneficis acumulats per alguna persona o persones desconegudes es mencionaven fent bellugar molt els caps, i en un deliciós patois que m'era encara més encantador per raó d'entendre'l imperfectament. Hi havia una veritat transparent en tot allò que deien. Amb aquests homes de muntanya, la consciència i la reputació són dos frens que impedeixen que el llenguatge es perdi en consideracions intel·lectuals.

A pesar de les seves petites proporcions, els “escalfadors de llit” fan la seva feina sorprenentment bé, i la meua ampolla de curaçao em serà un gran confort aquesta nit. N deuen estar dormint també profundament, ara que ha enviat un telegrama a Madame, a Barcelona, assegurant-li que el seu llit de Ribes està completament airejat. Aquest matí N, després de posar-se la capa i fixar-se les seves ulleres daurades, ha sortit a passejar amb la seva càmera. Totes les noies boniques del poble han sortit fora mentre el distingit estranger caminava pels carrers fangosos, amb els seus ulls posats en les eternes muntanyes. M'hauria agradat veure les noies envoltar el tímid N, com les donzelles de

Bethlehem saludaren Kinglake, però les joves eren vergonyoses i no varen encercclar el meu amic.

El nostre guia es deia Pepito. Era un noi de catorze anys amb moltes coses a dir, i tot allò que deia ho repetia com un relloige portuguès dóna les hores dues vegades. Portava una gorra blau marí i un justacòs blau amb una gavardina de color verd molt gruixuda i calenta a sota. Vam travessar el rierol i N començà l'ascensió d'una muntanya molt agradable per a ell. Em va instar a fer el mateix, però jo vaig sentir aquest matí que la meua energia era més estàtica que dinàmica.

Ell se'n va anar a dalt entusiasmat i posteriorment tornà abatut. En Pepito i jo ens vam asseure al sol, darrera un espadat. A la dreta, la muntanya del Salt del Sastre es veia obscurament blava contrastant amb l'immens Puigmal nevat. Els senyals de la remoguda de terres de les instal·lacions elèctriques per a subministrar energia a Vic, apareixen com una feble ratllada en el blau distant. Immediatament a davant, s'hi trobava Ribes, assolellant-se en la vall. A l'esquerra del poble, i aixecant-se abruptament des d'allà, —tant que hom pensa que les pedres i penyals cauran sobre els teulats— hi ha la muntanya ferruginosa de Sant Antoni, amb una capella situada a dalt de tot. A l'esquerra de Ribes, també s'hi troba el cim anomenat Estiradors. Entre aquestes dues elevacions hi ha la vall del Ter, un riu en el qual s'hi pot pescar fins a la vila fronterera de Camprodon. Aquesta vall s'enfila a una gran alçada darrera el poble. Els balcons oberts de les cases miren al riu Fraichet, on dones vestides de blau sempre hi renten la roba i les cueretes hi fan reverència. El Fraichet baixa del Salt del Sastre. Més amunt, a la dreta, en direcció al seu naixement, hi ha un llogaret terrós: una petita corbera de muntanya anomenada Ventaiola, que recomana a tota persona que desitgi el màxim de quietud i incomoditat. El paisatge era molt pintoresc i em va recordar una mica a Wythburn; només hi faltava un llac blau per a encabir-hi les muntanyes a la seva falda.

L'oxigen de Ribes és tan poderós com la calç en l'aigua, que ajuda el sol a pelar-te la cara. Aquí hom té la sensació que es pot gaudir d'una existència feliç i sana. El temps que fou creat només per a esclaus i per als vençuts, ens afectaria escassament si sempre fóssim aquí. Escriuríem les nostres cartes des de Ribes en els vells fulls fets a mà, passats de moda, que es fabriquen per aquí. Els notaris filipins, amb admirable bon sentit, insisteixen encara en utilitzar aquest paper, a pesar de les protestes americanes. La nostra felicitat vindria donada en bona mesura per la punyent sensació de pena que ens veuríem forçats a sentir per la manca de societat. No ens referim a la classe de gent que mengen guatilles rostides a les dues de la matinada i després reprenen el bridge, sinó a l'absència de gent que llegeix i pensa o creu que pensa. (...)

Mentre seia contemplant Ribes, vaig desitjar quedar-me en aquest districte pirinenc—, caminar al costat dels impetuosos salts d'aigua i les enriolades gorges dels rierols muntanyencs, palpejant una canya ben equilibrada de color verd, que es pugui usar amb una sola mà; veure la truita deixant-se anar pels tranquils trams fluvials, en algun dia perfecte quan el vent no ve de l'est —un dia clar i càlid, velat amb suaus núvols argentats.

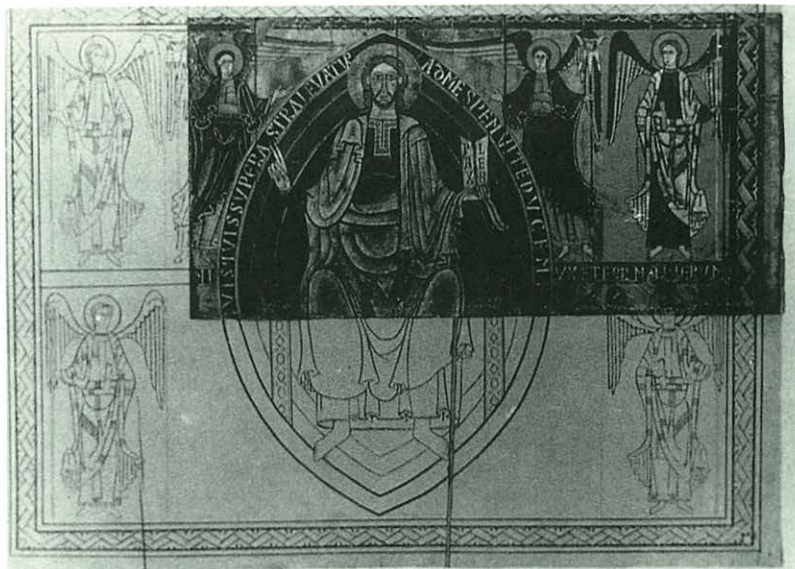
Viure aquí és barat: els dormitoris de l'hotel es cobren a raó d'una pesseta (set xilings i mig), l'ampolla de curaçao per escalfar el llit inclosa. L'esmorçar i el dinar junts costen uns dos penics i mig, i el sopar un penic amb nou, el vi inclòs. El licor més bo es dóna a tres penics i mig la copeta. El que es cobra a l'estiu, quan els barcelonins pugen per l'aire fresc, no ho sabem, però estic segur que l'Hotel Cecil els podria fer la competència. Tornarem una altra vegada a Ribes.”

(Traducció a cura de Glòria Cuèllar i Vinaixa de passatges de les cartes VI i VII de THIRLMERE, Rowland, *Letters from Catalonia*. Hutchinson, London, 1905).

PATRIMONI ARTÍSTIC

32

El baldaquí de Ribes.

80

Entre els estudiosos de l'art medieval, és molt conegut i valorat un fragment de pintura romànica sobre fusta que es coneix amb el nom de baldaquí de Ribes. Darrerament, s'ha qüestionat que aquesta peça, custodiada al Museu Episcopal de Vic, procedeixi de l'església parroquial de Ribes. Amb tot, no hi ha cap estudi concret que desmenteixi o confirmi la procedència ribatana d'aquesta important mostra de pintura romànica.

Els baldaquins tenen la funció de cobrir l'altar. Per tant, si es fa cas de la tradició, aquest baldaquí, avui a Vic, era a l'altar major de l'església parroquial

de Ribes. Els especialistes el daten com d'entorn de la primera meitat del segle XII. Segons sospita molt generalitzada, algun dels tallers vinculats al monestir de Ripoll devia ocupar-se de la seva fabricació.

La figura del Crist en majestat, o pantocràtor, molt habitual en tota la iconografia romànica, és al centre del baldaquí.

Les línies que emmarquen el Crist i que tenen la funció de separar-lo de la realitat mundana, formen, d'una manera força accentuada, com una ametlla, coneguda amb el nom de màndorla.

Crist beneeix amb la mà dreta i sosté amb la mà esquerra un

llibre obert on consten escrites les paraules PAX i LEO, una a cada pàgina. Amb aquests mots es fa palesa la doble significació de Crist: d'una banda la redempció, materialitzada en la pau que dóna, i de l'altra, la reialesa, sobre la terra, representada pel lleó. A l'entorn de la màndorla hi ha diverses inscripcions que, malauradament, resten fragmentades a causa de la conservació parcial del baldaquí. En general, sembla evocar-se la vida eterna que Crist atorga amb la salvació. Al voltant

del baldaquí devia haver-hi diverses figures angèliques, de les quals només se n'han conservat tres de senceres. Almenys una d'elles porta un estendard. Tant el Crist com els àngels duen unes vestidures que han estat dibuixades amb una extremada cura i elegància. L'artista fa també gala d'aquesta elegància en la finor i exactitud de les mans dels personatges, entre d'altres llocs.

No hi ha cap notícia que permeti indicar en quina circumstància aquest baldaquí, en el cas que realment sigui de Ribes, va sortir del poble. La darrera Guerra Civil, entre altres moltes conseqüències tràgiques, va suposar un dur cop per al nostre patrimoni. No sembla que el baldaquí fos a Ribes abans d'aquesta contenda. Segur que hauria desaparegut amb el retaule de l'altar major. L'acció valenta

Imatge de sant Isidre a l'església de Bruguera. Els sants de guix, conservats en esglésies i capelles, segueixen les pautes dels tallers d'Olot.

Custòdia del segle XVIII, feta restaurar per Mn. J. Sitjar després de la guerra.

i sacrificada d'uns quants ciutadants va permetre salvar algunes peces menors, igualment valuoses. S'ha conservat una antiga custòdia, que fou restaurada l'any 1945 gràcies a la generosa aportació de mossèn Joan Sitjar i Guillamet. Però les peces que tenen un valor que va més enllà de l'artístic són un Sant Sebastià, de plata, que fa 91 cm d'alçària, i un Sant Valentí, de plata, de 26 cm. Aquest darrer, que data de l'any 1789, és també un reliquiari.

RIBATANS IL·LUSTRES

33

82

Pocs pobles han tingut una relació tan estreta amb la Companyia de Jesús com Ribes. Molt més quan aquesta relació no té res a veure ni s'explica pel fet que aquests religiosos tinguin cap infraestructura, ni pietosa ni educativa, a Ribes. Això no obstant, surten de Ribes un bon nombre de membres d'aquest orde que, com és ben sabut, és l'avantguarda de l'Església i de la intel·lectualitat.

Dos ribatans ocupen la cúpula dirigent de la província d'Aragó de l'esmentada Companyia. El jesuïta ribatà Jacint Piquer ocupà el càrrec de Provincial d'Aragó des de l'any 1659. El pare Piquer era força conegut a Ribes, perquè fou ell qui en un

Jaume Martí Sanjaume realitzà també una important tasca de divulgació amb les conferències al Centre Catòlic Ribatà.

viatge a Roma, l'any 1666, obtingué del papa les relíquies de sant Valentí per a Ribes. Piquer era molt valorat dins la cúria romana, i no tant pel seu interès per les relíquies com per l'exercici rigorós del seu càrrec. La Companyia de Jesús vivia temps difícils. Alguns jesuïtes catalans es posaren en contra del rei d'Espanya durant la Guerra dels Segadors i, a més, esclatà tot el problema de les pretensions franceses sobre el Rosselló. Un home com Piquer semblà l'adequat per a enfrontar-se a aquesta mena de situacions. El seu caràcter disciplinat i auster, de muntanyenc, va fer tremolar més d'un en la seva tasca

d'imposar l'ordre. El famós escriptor jesuïta aragonès Baltasar Gracián va patir en la pròpia pell les correccions fraternes del pare Piquer.

Un altre jesuïta i ribatà il·lustre, que succeeix Piquer en el càrrec gairebé dos segles després, és el pare Jaume Vigo. Aquest religiós nasqué a Ribes l'any 1851. Després de fer estudis a Andorra i Tortosa, fou elevat al càrrec de Provincial d'Aragó l'any 1889. Deixà aquest càrrec l'any 1897 per assumir el de Provincial de Toledo, que va exercir des de 1899 a 1903. Acabà la seva vida com a rector del Col·legi de Sant Josep, de València,

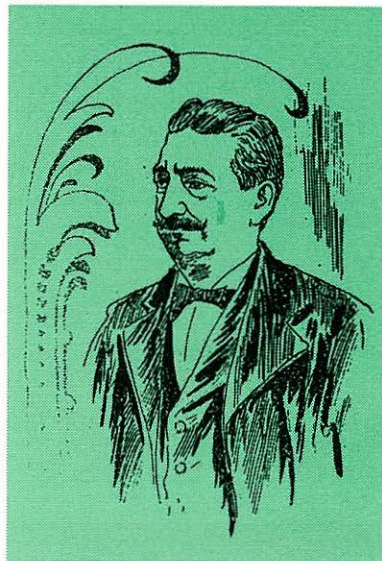
l'any 1910. Les seves importants responsabilitats en el govern de la Companyia no van impedir que Vigo desenvolupés el seu talent literari. És autor, a més de diverses obres poètiques en llatí, d'un curiós drama en francès, titulat *Renégat et martyr*.

A part els jesuïtes, el clergat ribatà ha tingut sempre una important influència. Notable és la figura de mossèn Jaume Martí i Sanjaume. Nascut a Batet l'any 1872, la seva immensa cultura i els seus coneixements de paleografia el portaren a ser nomenat director de l'Arxiu Municipal de

Pere Pujol i Tubau, el capellà de cal Periquet, peça clau en la romanística d'aquest segle, fou també un enamorat de les coses ribatanes.

Puigcerdà, des del qual va treballar en una obra cabdal per a la ciència històrica: *El Dietari de la Vila de Puigcerdà*. La seva mort, executat per escamots incontrolats de la FAI l'any 1936, va aturar una brillant carrera d'historiador, de la qual en queden alguns exemples en la revista *Petrària*, on poden llegir-se interessantíssims articles d'història de Ribes, que signà amb el pseudònim de *Sagura*. En el mateix camp que l'anterior, és remarcable la personalitat de l'arxiver, mossèn Pere Pujol i Tubau, nascut a cal Periquet, de Ribes, l'any 1887. Pujol, que realitzà estudis a París, es convertí en un personatge de projecció

Domènec Torrent i Garriga (Manlleu, 1844-Manlleu, 1922), notari de Ribes des de l'any 1871 al 1884, pot considerar-se també un ribatà il·lustre, atès el seu indissimulat amor a la cultura ribatana.

internacional en els estudis dels inicis de les llengües romàniques. Morí a la Seu, l'any 1962. Recentment s'han publicat les seves obres completes i se li ha retut un merescut homenatge.

Ribes ha estat un poble de bons músics. Entre el gran nombre de compositors de sardanes, d'aquest segle, és molt elogiada la breu obra del malaguanyat mestre Peret Pla. A part la música de sardana, Ribes va veure néixer, l'any 1908, el compositor Jaume Portet, autor de dues misses, una suite i diversos preludis per a piano.

L'ERMITA DE SANT ANTONI

34

84

La muntanya de Sant Antoni es troba situada a ponent, sobre Ribes mateix, en un punt on conflueixen els termes municipals de Ribes i Campelles. Abans de l'any 1661, en què s'inicià el culte a sant Antoni, era coneguda sota el nom d'Orfet, Ortellfet o Hortell, segons els documents. Amb anterioritat a la data esmentada, hi havia una capella posada sota una advocació desconeguda, on s'hi celebrava un aplec el dilluns de Pasqua Granada. S'hi repartia una almoina de pa i vi, que se sufragava a partir dels interessos generats per una donació en metàl·lic realitzada per un clergue de Ribes. Aquesta antiga tradició fou traslladada a Ribes a partir de l'any 1640.

La construcció de l'ermita prové d'una prometença que va fer el rector de Dòrria, mossèn Jaume Bonada, a sant Antoni de Pàdua, en petició de salut per a la noble ribatana na Teresa de Solanell i Copons. La sol·licitud d'auxili a aquest sant, i no a un altre, fou fruit de la casualitat. Feia temps que a Ribes rumiaven on col·locar un quadre del sant, adquirit a un pintor francès de nom desconegut. Aquesta circumstància, el fet d'estar pensant molt sovint en aquest sant, féu que Jaume Bonada li fes la prometença de construir-li una capella en el promontori d'Ortellfet, que, a més a més, acolliria el famosíssim quadre, a hores d'ara perdut. La prometença resultà efectiva pel

que fa a la gràcia demanada i tant la beneficiària, na Teresa, com els seus familiars més propers van fer costat al capellà Jaume Bonada.

La primera pedra es col·locà l'any 1661 i l'edifici el començaren a construir mestres de cases francesos. Les obres van avançar amb una gran celeritat. L'any 1685, la capella posseïa les infraestructures bàsiques per a acollir-hi un ermità o resident. Hi havia ja un hort, el famosíssim pou i una plaça per a celebrar-hi aplecs. Molt abans, l'any 1665, segons consta en l'escut de la llinda de

N. C. LL. — RIBAS, c. 1. — 7. Hermita de Sant Antoni.

L'ermita de Sant Antoni, en una fotografia d'època.

la porta de l'ermita, l'edifici devia estar ja acabat. Sembla que el dinamisme de Jaume Bonada fou decisiu.

Un altre dels benefactors de la capella fou el rector de Ribes, Antoni Capdevila, fill d'una de les famílies més il·lustrades de la Vall. Sota el seu impuls, s'endegà a Sant Antoni una gran activitat adreçada a pal·liar els devastadors efectes d'un incendi esdevingut l'any 1689. La muntanya va viure una època daurada, dins el segle XVIII. L'edifici, que ja pot anomenar-se ermita amb tots els ets i uts i no pas capella, deixà de ser governada per un "protector", nomenat, com

aquell qui no vol, d'entre els devots del sant, com succeïa durant el segle XVII. Ribes i Campelles nomenen uns administradors i s'aconsegueix que, a partir de l'any 1746, hi hagi plaça d'ermità permanent.

La bona organització del XVIII se'n va en orris per les convulsions bèl·liques del segle XIX, amb les guerres carlines i el consegüent empobriment del país. Un nou renaixement, propugnat pels rectors de Ribes, Joan Jordana i Pere Dallerès, es veu coronat amb la solemne inauguració del nou edifici, l'any 1916. El notari de Ribes, Domènec Torrent i Garriga, hi col·laborà amb un gran entusiasme. De la seva ploma en surt una meritòria *Història de la Hermita de Sant Antoni de Ribes* (Barcelona, 1919), de consulta obligada. Tot, però, tornà a decaure, ara per culpa de la Guerra Civil de 1936-1939. Escamots incontrolats de la FAI pujaren a Sant Antoni per cremar l'ermita i tots els objectes de culte. La imatge del sant, del daurat segle XVIII, s'escapà de la crema gràcies a la ràpida intervenció de Francesc Barceló, que va amagar-la entre uns boixos, abans que

El característic pou de Sant Antoni, desvetllador de tantes llegendes.

El salvador de la imatge del sant, Francesc Barceló.

arribessin els piròmans. No aconseguí, però, evitar l'incendi de l'ermita. Acabada la guerra, s'iniciaren els treballs perquè el sant tornés a presidir l'altar. Això va succeir l'any 1944. A partir d'aquí, per obra de diverses persones devotes, es va redreçant l'ermita.

En el camp de les comunicacions, hi ha avenços espectaculars, com ara l'obertura d'una pista forestal, l'any 1957, que permet arribar a l'ermita amb cotxe, si s'opta per no fer el camí tradicional.

COSTUMARI ANTIC

35

En Met de Ribes al seu pas pel mig de la vila de Ribes.

86

A banda de les festes eclesiàstiques i cíviques, entorn de les quals ja es van crear uns certs costums i unes determinades tradicions, són curioses les maneres com els ribatans solien celebrar els diversos actes relacionats amb el cicle vital de la persona.

Ens volem fixar en festes com ara les que se celebren amb motiu del matrimoni. I és que aquestes celebracions cridaren l'atenció d'una bona colla d'il·lustres visitants que viatjaren fins a Ribes i la seva vall, durant el segle passat. De les seves narracions s'entén que un delegat del nuvi, anomenat "Arcabot Major", segons uns, o "Paborde Major", segons d'altres, acudia a

buscar la núvia com a home de confiança del nuvi i, amb altres amics s'ocupava de fer una bona recapta de gallines del corral de ca la núvia amb la intenció de preparar un "caldo" o brou que seria servit als nuvis perquè recobressin forces després d'haver passat una part de la nit de nuvis. Entre moltes altres coses, corresponia a l'esmentat "arcabot" el privilegi de posar la lligacama a la núvia. Aquest personatge organitzava també la comitiva que havia de dur la núvia fins a l'església. A tal fi i efecte hom guarnia un matxo, que avançava eixordat per la fressa que feien els amics del nuvi, els quals anaven tots al voltant de l'animal disparant salves d'escopeta. El matxo

s'anomenava "cofre", i l'acció de disparar es deia galejar. El viatge de la núvia en el "cofre" era ple d'incidents i bromes, impossibles de sintetitzar i descriure.

En línies generals, la celebració d'unes noces a Ribes no diferia pas tant de la d'altres indrets de Catalunya. Però el que sorprèn més als escriptors abans esmentats és la llarga pervivència d'aquests antiquíssims ritus, dels quals només se'n conservava ja aleshores un record històric a la resta de Catalunya, llevat,

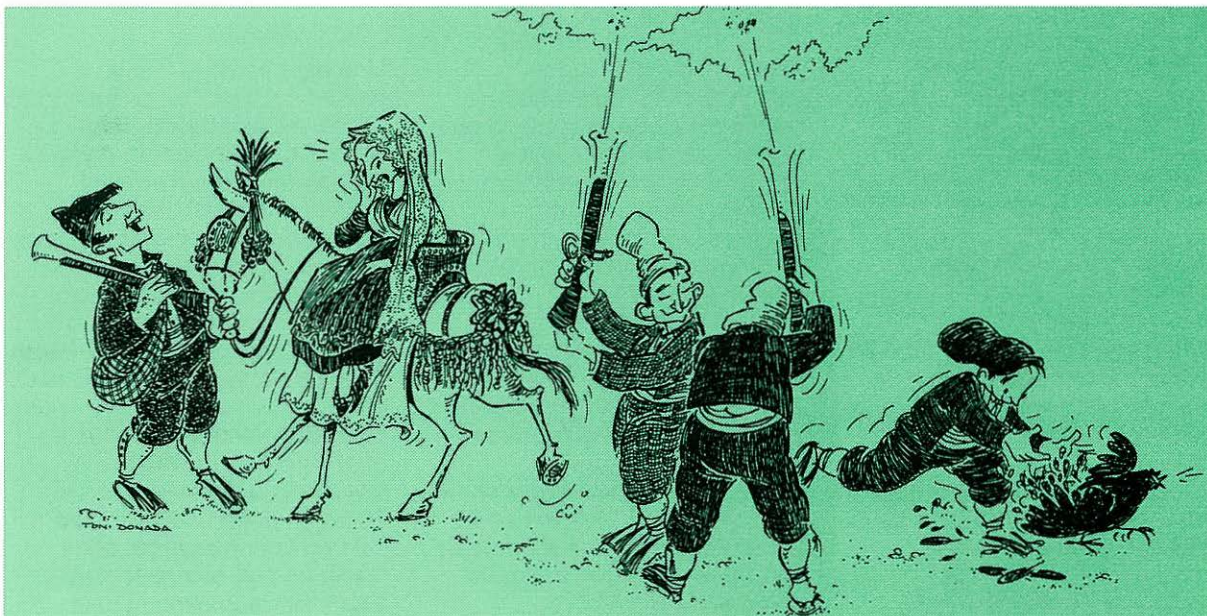
potser, de la Vall d'Aran i d'altres zones aïllades del Pirineu, com ara Ribes. D'aquestes animades celebracions, no n'han quedat traces avui en dia, en què els costums s'han universalitzat gràcies al progrés.

Hi ha un personatge del costumari ribatà que es resisteix a desaparèixer com n'han desaparegut d'altres. No és un personatge vinculat a cap de les llegendes que en algunes altres pàgines d'aquest llibre s'han esmentat. És un personatge que, per si sol, genera un tarannà que tots

els ribatans solem compartir. És el famós Met de Ribes, que té com a lema el cèlebre "Anar fent", que és un savi conformisme davant les dures adversitats que pugui haver-hi en cada moment. La dura adversitat d'en Met de Ribes, en concret, era que baixava riu avall, arrossegat pel ràpid corrent d'alguns del rius que travessen Ribes, després d'haver-hi caigut. Els seus conciudadans, que el veien dins el riu, li preguntaven pel seu estat d'ànim, i ell el resumia amb "Anar fent", ple d'optimisme.

Ningú no ha estudiat ni sap d'on ni de quan ve aquesta breu rondalla. Personatge i conte poden haver servit per a il·lustrar la filosofia de la vida dels ribatans. L'única possible, potser, després d'una història tan accidentada.

*Un casament a la
Vall de Ribes,
dibuixat a partir dels
relats que ens han
arribat del segle
passat.*

OCASIONS FESTIVES

36

Un moment del concurs de Gossos d'Atura. Al fons Ribes.

88

Molts dels moments festius tenen a veure amb l'exaltació o record d'antigues activitats, relacionades amb el passat agrícola i ramader de la Vall. La Fira del Bestiar de Ribes és un motiu de festa, normalment acompanyat de tot un seguit d'actes que en subratllen la importància.

Però no tota l'evocació del món pastoral d'abans es queda en una activitat mercantil. Ribes ha estat el bressol dels Concursos de Gossos d'Atura. El 15 d'agost de 1948, Ribes viu la primera iniciativa d'aquest tipus a Espanya. Després dels concursos de Ribes van començar els d'Oñate, que

superarien en fama els de Ribes en el transcurs dels anys. És de justícia fer memòria d'Agustí Franco, veterinari de Ribes, que va tenir l'encert de donar impuls a aquesta activitat durant la seva primera etapa. Aquests concursos entrarien en una certa crisi fins a desaparèixer i, finalment, ser de nou recuperats en l'època dels primers ajuntaments democràtics. Avui, aquesta activitat, que té un gran atractiu i una bona colla de seguidors que van de concurs en concurs, sembla plenament consolidada. El concurs es fa en una data propera a l'11 de setembre, en algun prat dels voltants de Ribes.

Una altra activitat festiva a ressenyar, dins l'ampli calendari ribatà, és la festa de Sant Antoni, que se celebra cada 13 de juny en la seva ermita. No interessa tant, ara, recordar els orígens d'aquesta festa com l'evolució contemporània que ha tingut aquesta celebració festiva. Des del final dels anys cinquanta, s'ha afegit a la festa del sant un factor gastronòmic inèdit i espectacular: una colossal paella d'arròs, de la qual es proveeixen tots els assistents a l'acte. D'ençà el 1989, es paga un tiquet que, a més de la consumició, dóna dret a un plat commemoratiu. És un dia molt estimat pels

ribatans, que sempre lamenten que la pluja, habitual en aquesta època de l'any, els remulli el saborosíssim arròs. A fora de Ribes, la paella i Sant Antoni són força populars, sobretot des que la monumental paella va viatjar a Montornès del Vallès, l'any 1966, en una acció promoguda i organitzada per Muebles la Fàbrica. En el programa d'aquest acte es diu que la paella de Sant Antoni és la més gran d'Europa. No hem pas pogut comprovar aquest darrer extrem.

L'estiu sol ser ple d'activitats. La més remarcable i la que concentra tots els esforços és la festa major del 15 d'agost, en honor de Santa Maria en la seva Assumpció al cel, patrona de la vila. Immediatament

després de la festa major, però sense data fixa, hi ha la festa del carrer Major, que és una simpàtica iniciativa dels botiguers de l'esmentat carrer, els quals, des de fa més de trenta anys, guarneixen les façanes i aparadors de diverses maneres, però sempre amb humor i ironia.

Però no hi ha festa sense gegants. A molts pobles de Catalunya, els gegants formen part d'una tradició antiquíssima. Ribes no n'ha tingut fins a l'any 1984, tot i que la idea ja havia sorgit en la dècada anterior. Els gegants representen en Manelic i la Núria, personatges de l'obra de teatre *Terra baixa*, d'Àngel Guimerà. En cert sentit, han de simbolitzar el prototipus de ribatà i ribatana, ja que presideixen tots els actes

Els gegants de Ribes, en Manelic i la Núria, a l'ermita de Sant Antoni.

festius de la vila, a més de representar-la en les múltiples trobades geganteres que hi ha arreu de Catalunya i a fora. L'emblemàtica ciutat holandesa de Maastricht, famosa pel tractat de la Unió Europea, va saber de Ribes gràcies als nostres gegants. És d'esperar que aquests ambaixadors continuïn representant-nos amb la dignitat que ho han fet fins ara.

Un pastor rep un dels premis del concurs.

L'ESCUT

37

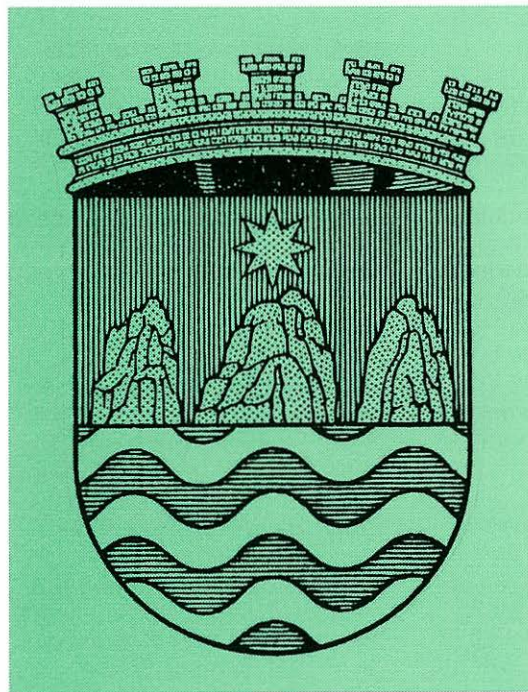
90

Els municipis comencen a sentir la necessitat de dotar-se d'escuts a partir del moment, en què les seves funcions adquireixen un cert contingut i importància.

Habitualment, aquest escut els serveix de segell per als documents que s'emeten des de l'administració municipal.

Ribes ha comptat al llarg de la història amb diversos segells o escuts. Ja dins l'edat moderna, se'n coneix un de l'any 1799. Per les descripcions que ens han arribat, devia ser molt rudimentari i escassament dotat de simbologia històrica.

Aquest segell, que no devia convèncer les autoritats ribatanes, dona pas a l'actual

Aquest era l'escut, per a Ribes, que proposaren els historiadors que treballaven per a la revista Petrària.

i ben conegut escut de Ribes. Aquest supera el seu predecessor en riquesa simbòlica i de respecte a les arrels històriques, si bé això darrer ha estat motiu d'algunes polèmiques. El cert, però, és que aquest escut o segell vigeix, almenys, des de l'any 1824, i, segons sembla, era exhibit en totes les recepcions oficials convocades pels regidors de Ribes.

Així, el príncep polonès Fèlix Lichnowsky el veu, admirat, en la recepció de què fou objecte a l'Ajuntament de

Ribes el mes de setembre de l'any 1838.

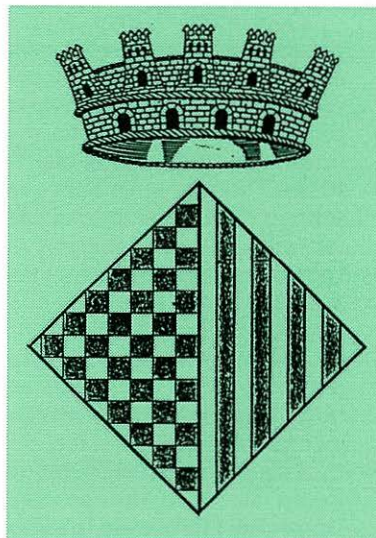
L'escut en qüestió es troba dividit, per una línia vertical, en dues parts. La de mà dreta duu els famosos escacs, que semblen tenir relació amb l'escut comtal d'Urgell. La dependència eclesiàstica d'Urgell no pot explicar la presència d'aquest símbol urgellès en l'heràldica ribatana. Tampoc Ribes no va pertànyer mai al comtat d'Urgell. A mà esquerra, s'hi veuen les quatre barres catalanes, que adscriuen la vila

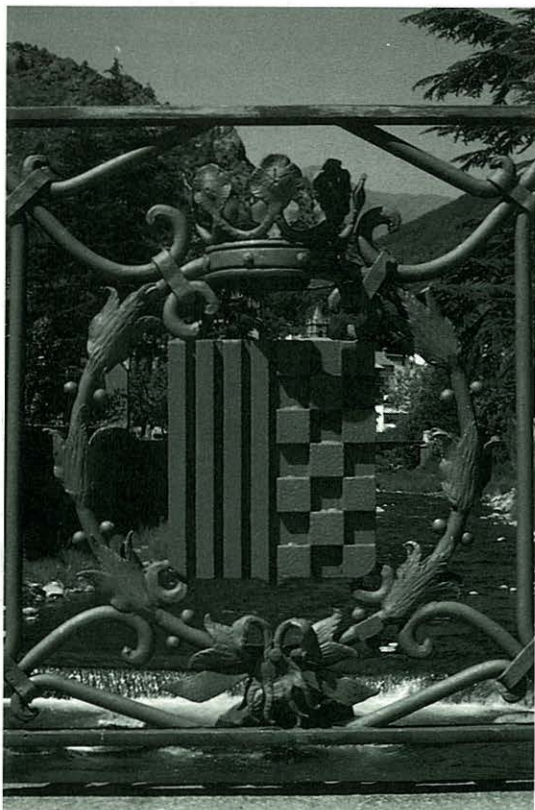
de Ribes al Principat de Catalunya.

Poc podia pensar-se el príncep Lichnowsky que la seva admiració, davant l'escut de Ribes, no era compartida per una bona colla d'entusiastes ribatans, que gairebé cent anys després iniciaven una revisió de la història de Ribes al setmanari *Petrària*. De l'actual escut es

critica que dugui una corona ducal al cim, quan Ribes mai fou un ducat ni va pertànyer al territori d'un duc. També se censura la presència de l'escut d'Urgell, per considerar-lo poc representatiu de la idiosincràcia ribatana. Proposen, com a alternativa l'escut dels Ribes, això és, l'escut de la família que tingué una certa mena de domini senyorial sobre la Vall

Proposta de nou escut de Ribes, presentada recentment per la Direcció General d'Administració Local.

L'escut de Ribes és present en molts indrets del poble.

de Ribes. El consideren “ més de casa ” i, fins i tot, s'esforcen per veure en els seus elements heràldics trets que identifiquen la vila i la Vall de Ribes. De collita pròpia, coronen l'escut amb una diadema de castells, perquè consideren que identifiquen la Vall com a terra plena de defenses.

En el moment d'escriure aquestes línies, l'Ajuntament de Ribes treballa en la legalització de l'escut de la vila. De l'estudi heràldic que se n'ha fet se'n deriven seriosos problemes per lligar l'actual escut amb la nostra història, segurament caldrà alguna reforma.

Com molts d'altres fills il·lustres de Ribes, que per manca d'espai no és possible de ressenyar aquí i ara, Joan Triadú ha passat bona part de la seva vida lluny de la vila on va néixer. Però tothom que estigui familiaritzat amb el món de la literatura catalana, sap que Triadú nasqué a Ribes. Totes les biografies que s'han publicat sobre aquest crític literari i pedagog anoten amb tota cura aquesta dada. A Triadú li agrada de recordar que és de Ribes, malgrat la llunyania dels anys passats fora. En guarda un gran respecte i record. Segurament a Ribes hi ha el record més autèntic de la vida familiar i íntima, amb tot el valor que té això per a una persona lliurada a una vida intensíssima i molt programada cap a enfora.

Triadú, nascut el 30 de juliol de 1921, és una figura clau de la dura postguerra catalana. Després del drama de la guerra, calia restaurar el país en tots els aspectes. Triadú sent una especial sensibilitat pel tema lingüístic, com a eix sobre el qual s'ha de construir la consciència de país. Cal considerar-lo com a formador d'una bona colla de mestres de català en un moment especialment magre, quan les infraestructures i el suport públic i oficial eren nuls, i en la pràctica existia una certa persecució de la llengua per part del règim. Com a assessor tècnic i secretari d'Omnium Cultural durant molts anys, va contribuir a enfortir la feina d'aquesta institució en pro de la llengua i la cultura catalanes. Les seves conviccions el dugueren a participar en la fundació de l'escola catalana Thau, que inicia els seus cursos l'any 1963-1964. Hi treballà i encara hi treballa activament, impartint-hi classes i marcant les pautes pedagògiques, inspirades en un ideari que a grans trets parteix del nacionalisme i d'allò que s'ha vingut a anomenar l'humanisme cristià.

Però, a més de pedagog, mestre de català i activista cultural, Triadú és un estudiós de la literatura. La seva llicenciatura en llengües clàssiques fa que tingui un envejable domini del

grec, que li permet de publicar, entre d'altres, una magnífica traducció de Píndar, l'any 1953. Més endavant publicà obres de Píndar a la prestigiosa col·lecció Bernat Metge. L'època que va passar de lector de català a la Universitat de Liverpool, entre els anys 1948 i 1950, li serví per a perfeccionar el seu anglès, llengua de la qual traduirà els *Sonets* de Shakespeare, reeditats diverses vegades.

És difícil de resumir l'aportació de Triadú a la literatura catalana. Ha treballat bàsicament com a crític literari i els seus judicis són sempre esperats i escoltats per la seva justesa i ponderació. Ha escrit molts pròlegs per a obres d'autor en català que esdevenen una clara guia de lectura i una invitació constant a treballar el gust per llegir.

UN DRAMA D'AMOR A RIBES DE FRESER (AMB FINAL FELIÇ).

Coincideixo a opinar com el meu amic i gran escriptor Pere Calders que la narrativa i el teatre del modernisme van presentar, en general, una imatge massa dramàtica i sovint tràgica de la vida rural a Catalunya; potser perquè tant ell com jo vam tenir experiències ben diferents, sortosament, de les que motiven aquelles obres, algunes, tanmateix, com tothom sap, d'un valor literari excepcional.

La meua infantesa a Ribes, on vaig néixer l'any 1921 i on vaig fer estades, a casa dels meus oncles, fins a ben entrada la joventut, només em va deixar bons records, de benestar i d'agradable contrast amb la vida de Barcelona, on ens vàrem instal·lar quan jo era molt petit. Durant l'any hi pujàvem amb motiu d'algun esdeveniment familiar, de la nombrosa família del meu pare; però penso sobretot en els estius, aquells llargs estius de què gaudíem aleshores els nens i els nois (com les nenes i les noies), durant els quals hi havia de tot i bo: pujades a Núria, a Pardines i a Sant Antoni; anades a pescar, a fer llenya i a collir flor de tei (til·la) a Angelats; berenars a les

Joan Triadú vora la Colònia
SAIDA (can Recolons) de Ribes.

fonts, tornaboda, sardanes als vespres frescals, concerts i balls de festa major, i també les novetats, com el pas del cinema mut al sonor i l'arribada del jazz, amb la "Jaume Planas" i la "Demond Jazz". Però per damunt de tot, les sentors dels prats, el respir de les nits al peu de la muntanya, amb la remor seguida del riu... Ho tinc present com si fos ara i me'n separa tota una vida. Cap drama rural, doncs, com els presentats pel geni de Víctor Català. De l'únic que sé, el dels meus pares, perquè no els deixaven casar, va acabar bé, perquè si no, jo no hauria nascut.

De tota manera, pel que vaig sentir-los explicar —no pas a mi precisament, sinó a altres persones— hi van patir molt. El meu pare hi va deixar la joventut i bona part dels cabells del cap, segons deien. L'idil·li havia començat quan ell tenia 24 anys i ella 18, però no es van poder casar fins que ella en tenia 25 i ell 31, malgrat que tots dos treballaven a la fàbrica, a can Recolons, i es podien veure cada dia. L'oposició dels meus avis materns fou tan radical i violenta (amb mals tractes físics, com no deixar agafar el son durant nits senceres) que la noia signà un escrit de trencament amb el meu pare. Quan al

cap d'anys, la noia fou capaç de sobreposar-se i decidí casar-se amb el meu pare, fou tret de casa amb un farcell de roba que li posaren a la porta, per tot aixovar. L'acolliren els seus oncles de can Bertran, amb casa i botiga (ca la Manyana) al carrer de les Eres. D'allà sortí de núvia, la Margarideta, per casar-se amb en Joan de can Fidel, el dia de la Mare de Déu d'Agost, a les sis del matí, a la parròquia de Ribes.

Sempre m'he plantejat el problema de saber ben bé com va anar que hi hagués un conflicte tan dolorós i persistent. Per causes socials, ideològiques, personals o una mica de tot? Hi havia uns orígens i unes relacions socials diferents. La família de la meva mare, oriünds de Besalú i de Crespià, eren, per la branca materna, de classe mitjana. Fins i tot un cosí, Josep Ayats, d'Olot, va tenir certa notorietat política durant la Dictadura i al començament de la República. En canvi, els Triadú, que procedien de les Preses, a la plana d'en Bas, havien anat de colònia en colònia, fins a Ribes, on s'intal·laren amb tota la quitxalla (la meva àvia, Antònia Aulina, tingué tretze fills) en una casa gran i vella de la colònia, dita can Fidel, que era el nom de l'avi. Una altra causa, potser complementària, fóra que el meu pare es destacà, mentre visqué a Ribes, com a dirigent de l'anomenat Sindicat Únic, de la CNT (el qual aleshores encara no tenia el caire anarquitzant de més tard) i passà alguns problemes. Però no fou per això que es quedà sense feina, ja casat, sinó perquè hi hagué una crisi i la fàbrica reduí el personal. Les actuacions del meu pare, pacífiques i tot, no eren ben vistes per la classe mitjana. Però jo crec, més que tot, en problemes personals i que els pares d'ella volien que es casés amb un altre.

El fet és que si no hagués passat tot aquest drama, amb final feliç, jo probablement hauria nascut força temps abans, i potser, ara, ja no hauria estat en condicions de poder-ho contar.

Joan Triadú

Premi d'Honor de les Lletres Catalanes 1992

Bibliografia

BAC i ROMA, Justí:
"Època goda. Fundació de la Vila de Ribes", a *Petrària*, núm. 8. Ribes de Freser, 10 de gener de 1932.

BOFILL I POCH, Artur:
"Nuria, Ribas y Alt Llobregat (1883-1884)", al *Butlletí de l'Associació Catalana d'Excursions*. Barcelona, 1888.

CUTRINA I SORINAS, Gonçal:
El Ripollès. Molins fariners. Diputació de Girona - Consell Comarcal del Ripollès. Ripoll, 1993.

DIVERSOS AUTORS :
Queralbs. Centre Excursionista de Catalunya. Barcelona, 1985.

DIVERSOS AUTORS:
Diccionario Geográfico Universal. Barcelona, 1833.

DIVERSOS AUTORS: *Diccionari d'Història de Catalunya*. Edicions 62. Barcelona, 1992.

GALADIES, Manuel: *Recuerdo histórico de la carretera de Barcelona a Vich*. Barcelona, 1846.

IGLÉSIES, Josep:
"Demografia pretèrita i actual del Ripollès." als *Annals* del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, 1992-1993 (en premsa).

JUNOY, Tomàs: "Examen o

discusión sobre la utilidad del punto militar que es La Cerdaña", a la *Revista de Gerona*, núm. 109.

JUNYENT I SUBIRÀ, Eduard:
Diplomatari i escrits literaris de l'abat i bisbe Oliba. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona, 1992.

MADOZ, Pascual: *Diccionario Geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones en Ultramar*. Tomo XIII. Madrid, 1848.

MARÉS, Francesc: *Historia y milagros de la Sagrada Imatge de N. S. de Núria en lo comptat de Cerdaña, bisbat de Urgell*. Barcelona, 1666.

MASCARELLA I ROVIRA, Jordi:
La farga. Quaderns de la Revista de Girona. núm. 43, Girona, 1993.

MASSÓ I TORRENTS, Jaume:
Lo Freser. Barcelona, 1883

PATRONATO AGRUPACIÓ TELESPECTADORES DEL VALLE DE RIBAS: *Historia, balance, proyectos*. Ribas de Freser, 1969.

PONS, Agustí: *Joan Triadú, l'impuls obstinat*. Fundació Jaume I - Editorial Barcino. Barcelona, 1993.

SAGURA (MARTÍ I SANJAUME, Jaume): "Petrària", a *Petrària*, núm. 1. Ribes de Freser, 6 de juliol de 1930.

SAGURA (MARTÍ I SANJAUME, Jaume): "El Segell", a *Petrària*, núm. 50. Ribes de Freser, 29 de maig de 1932.

SITJAR I GUILLAMET, Joan:
"Com se corromp un nom", a *Petrària*, núm. 56, pàg. 3. Ribes de Freser, 28 d'agost de 1932.

THIRLMERE, Rowland: *Letters from Catalonia*. Hutchinson. London, 1905.

TORRENT I GARRIGA, Domènec: *Història de l'Hermita de Sant Antoni*. Barcelona, 1919.

TRAGUA (MARTÍ I SANJAUME, Jaume): "La divisió territorial de Catalunya. El pariatge de Ribes", a *Petrària*, núm. 80. pàg. 1-2. Ribes de Freser, 6 d'agost de 1933.

VALLS I TABERNER, Ferran:
Privilegis i ordinacions de la Vall de Ribes. Saragossa, 1992.

ZAMORA, Francisco de :
Diario de los viajes hechos en Cataluña. Documents de Cultura. Curial. Barcelona, 1973.

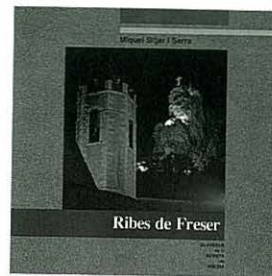

Agraïments

En el transcurs de l'elaboració d'aquest treball, no he pogut oblidar moltes hores de converses, consells, assessoraments i ajudes de tota mena, per part d'amics i de familiars. En aquest sentit, vull recordar l'estudiós Joan Janer, els amics Carme Barceló, Josep Casas, Roser Español, Eduard Mira, Manuel Navarro, Pere Piquer, Agustí Rabassa (mort l'any 1989), Albert Martínez (que em deixà la seva col·lecció de la revista *Vall Fosca*), Palmira Pons (que em facilità moltes fotografies), M. Teresa Giribets i els fotògrafs Francesc Bonamaison i Soler i Ramon Picart i Masmitjà, que han fet una gran feina. També vull fer constar la col·laboració de Jordi Mascarella, que m'ha traspasat la seva experiència en aquest tipus de llibres, de Tomàs de Montagut i del professor Peláez, en temes jurídics, de Ramon Ferrerons, expert en la qüestió dels golluts, sense oblidar l'estímul i ajuda constant de la meva mare, la meva esposa i els amics Josep Gili Dordas i Josep Cuéllar. A tots ells i a altres persones, el nom de les quals potser han quedat al tinter, el meu homenatge.

Procedència de les fotografies i il·lustracions

Els dibuixos de les pàgines 23, 33, 35, 68, 69, 86 i 87 són de Toni Donada. Els mapes de les pàgines 12 i 13 provenen, respectivament, de la *Cartografia de Catalunya dels segles XVII i XVIII*. (Barcelona, 1986), i de Joan Vila i Valentí, *El sentit històric de la Comarca a Catalunya*. (Barcelona, 1992). El quadre de la pàgina 33 s'ha tret de la GEC. El gravat de la pàgina 31 l'ha realitzat Josep Sitjar i Serra. La fotografia de la pàgina 93 prové del llibre d'Agustí Pons, esmentat a la bibliografia. Les fotografies de les pàgines 46, 49, 84 i 85 són de Manuela Casas. La fotografia de la pàgina 52 és de Mercè Freixas. La fotografia de la pàgina 82 és de Joan Martí i Rosell i Paquita Sadurní i Magem. Pere Martí ha cedit les fotografies de les pàgines 56, 57 i 61. Són de Josep Gili i Dordas les fotografies de les pàgines 18, 19, 20, 21, 24, 76, 77, 80 i 81. Les fotografies de les pàgines 44, 45, 47, 60 i 63 són de Palmira Pons. La resta de material fotogràfic és de Francesc Bonamaison, Ramon Picart i de l'autor.

Quaderns de la Revista de Girona és una publicació de periodicitat bimestral dedicada exclusivament a temes de les comarques gironines. S'estructura en dues sèries, que es distingeixen pel color de la portada i per les planes interiors: Guies, en vermell, i Monografies locals, en verd. La primera és dedicada al tractament de qüestions d'abast general relatives a la història, l'economia, la cultura i les tradicions. La segona vol anar oferint una panoràmica sobre el passat i el present de les ciutats i dels pobles gironins, amb especial atenció a l'època contemporània.

Monografies locals

Títols publicats

Cornellà de Terri
per *Jaume Portella*

La processó de Verges
per *Jordi Roca*

Anglès
per *Pau Lanao*

Sant Feliu de Guíxols
per *Àngel Jiménez*

Llagostera
per *Dolors Grau*

Castelló d'Empúries
per *Miquel Planas*

Tossa
per *Jaume Lleonart*
i *Maria del Pilar Mundet*

Palamós
per *Rosa Maria Medir*
i *Carles Sapena*

Besalú
per *Joan López*

Les Planes d'Hostoles
per *J. Campistol, J. Canal*
i *M. Soler*

Agullana
per *Enric Tubert*

Olot
per *Jordi Canal* i *Morell*

Llegendes i misteris de Girona
per *Carles Vivó*

Palafrugell
per *Xavier Febrés*

La Jonquera
per *Albert Compte*

La Cellera de Ter
per *D. Pujol* i *Ll. Llagostera*

Cassà de la Selva
per *E. Bagué, O. Gutiérrez,*
J. Carreras

Hostalric
per *M. Duran, J. Juanhuix*
i *R. Reyero*

Figueres
per *A. Romero* i *J. Ruiz*

Crespià
per *J. Busquets*

Lloret de Mar
per *Joan Domènech*

Banyoles
per *J. Grabuleda* i *J. Tarrús*

Puigcerdà
per *Sebastià Bosom*

Begur
per *Lluís Costa*

Viladrau
per *M. Feliu, I. López,*
X. López i *Ll. Pagespetit*

Camós
per *M. Duran*

Camprodon
per *Sílvia Planas*

Maçanet de la Selva
per *El Taller d'Història*

Sant Jordi Desvalls
per *S. Planas*
i *N. Puigdevall*

Ribes de Freser
per *Miquel Sitjar* i *Serra*

Propers títols

Salt
per *F. X. Alberch* i *J. Burch*

Sant Joan de les Abadesses
per *J. Albareda* i *J. Ferrer*

Guies

Títols publicats

Els jueus a les terres gironines
per *Ramon Alberch*
i *Narcís-Jordi Aragó*

Rutes d'art sacre (1939-1985)
per *Josep Maria Marquès*

Les havaneres, el cant d'un mar
per *Xavier Febrés*

Els estanys eixuts
per *Josep Matas*

El món del suro
per *S. Hernández* i *Bagué*

El Ter
per *J. Bòadas,*
J. M. Oliveras i *X. Sunyer*

Trens i carrilets
per *Josep Clara*

Canvistes i banquers
per *Narcís Castells*

Màgiques, pors i supersticions
per *Carme Vinyoles*

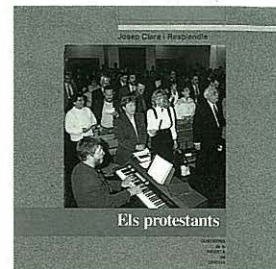
Els volcans
per *Josep M. Mallarach*

Els indians
per *Rosa Maria Gil*

Els Pirineus, del Puigpedrós al Puigneulós
per *Josep Clara*

Cristians de Girona
per *Josep M. Marquès*

L'estany de Banyoles
per *M. Coma* i *J. Gratacós*

Els rellotges de sol
per *M. Gil*

Els maquis
per *J. Clara*

Els monuments megalítics
per *J. Tarrús* i *Júlia Chinchilla*

El pessebrisme
per *J. Dalmau* i *Corominas*

La ceràmica
per *Andreu Bover*

La farga
per *Jordi Mascarella*

Castells vius
per *C. Vinyoles, M. Torns*
i *P. Lanao*

La pesca
per *J. Sala* i *J. Domènech*

La ramaderia
per *P. M. Parés* i *T. Vilaró*

Els protestants
per *Josep Clara*

Proper títol

La tramuntana
J. M. Dacosta, X. Febrés

Aquesta monografia pretén omplir un buit molt sensible pel que fa a Ribes, la seva història, vida i tradicions. És un buit que s'ha anat manifestant cada vegada més profund a mesura que el treball realitzat per a l'elaboració del llibre ha posat al descobert nous horitzons en la vida d'un poble que a vegades ha vist qüestionada la seva vitalitat. El resultat, el llibre que teniu a les mans, és una síntesi que hauria de ser més extensa per a ser digerible.

La història de Ribes és una continuïtat i aferrissada lluita per la supervivència enmig d'una situació molt sovint caòtica. Els homes, il·lustres, l'art, les tradicions, el tarannà, el lleure i la poesia de Ribes són, en aquest llibre, un breu testimoni del ric i particular món ribatà, sobre el qual algun dia s'haurà de reflexionar amb més profunditat.

Miquel Sitjar i Serra va néixer a Ribes de Freser l'any 1962, quan aquesta vila estava celebrant les seves tradicionals fogueres de Sant Isidre. Llicenciat en Filosofia i Lletres per la UAB, viu de la docència, però practica la investigació, sobretot la de temàtica local. Per aquest motiu és membre del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, dins el qual ha dut a terme diversos projectes d'investigació. Un dels més remarcables ha estat l'edició de *Textos Mèdics Catalans Antics*, l'any 1989, amb Jordi Mascarella. És l'editor de la novel·la *Lena*, de Carles Bosch de la Trinxeria, publicada pels Llibres del Tint, de Banyoles, l'any 1991.

MONOGRAFIES LOCALS

Diputació
de Girona

Caixa de Girona